

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa
(specializacija Socioeducacinių projektų koordinavimas)

Rita Abromavičienė

**SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS MODELIAVIMO GALIMYBĖS
NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCIJOS PROCESĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas-
doc. dr. Remigijus Bubnys*

2014

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS YPATUMŲ, ĮGYVENDINANT NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCINĘ VEIKLĄ, TEORINIAI ASPEKTAI.....	8
1.1. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos samprata.....	8
1.2. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos reikšmė ir aktualumas besiformuojančiai paauglio asmenybei	12
1.3. Šeimos planavimo prevencijos raiška socialinio pedagogo veiklos kontekste.....	19
1.4. Socialinio pedagogo prevencinės veiklos galimybės nepilnamečių šeimos planavimo procese.....	24
2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS MODELIAVIMO GALIMYBIŲ NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCIJOS PROCESĖ EMPIRINIS TYRIMAS.....	31
2.1. Tyrimo metodika	31
2.2. Respondentai	33
2.3. Socialinio pedagogo veiklos galimybių vertinimas nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos kontekste: nepilnamečių focus grupės diskusijos rezultatų analizė.....	35
2.4. Socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybių aptartis, siekiant kryptingo nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo	59
Išvados.....	67
Literatūra.....	74
Summary.....	80
Priedai	81

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* socialinio pedagogo veiklos galimybių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinėje veiklos *analizė*, išskirti pagrindiniai veiksniai, pagrindžiantys socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo būtinybę nepilnamečių šeimos planavimo prevencinėje veikloje.

Nepilnamečių *focus grupės diskusijos metodu* atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybes nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese. Atlikta tyrimo duomenų analizė, taikant *teksto turinio (content) analizės* metodą.

Tyrimo dalyvavo 9 14-16 metų amžiaus nepilnamečiai, kurie mokosi „X“ bendrojo lavinimo mokyklos 8-10 klasėse. Tyrimo dalyvių imtį sudarė 6 mergaitės ir 3 berniukai.

Empirinėje dalyje nagrinėjami 14-16 metų nepilnamečiams reikšmingų reiškinių sampratos bei reikšmė, atskleista šeimos planavimo samprata bei struktūrą, išskirtos pagrindinės socialinio pedagogo veiklos galimybės nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos procese, akcentuoti socialinio pedagogo inicijuojamos prevencinės veiklos trūkumai bei problemos, reikalaujančios sprendimų bei tobulinimo. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize bei nepilnamečių focus grupės diskusijos metu gautais duomenimis, parengtas bei pagrįstas socialinio pedagogo veiklos galimybių modelis nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Respondentų nuostatos atskleidė bei pagrindė šią šeimos planavimo prevencijos proceso nuoseklumą bei struktūrą, pagrindinius jos elementus, išryškino mokyklos socialinio pedagogo veiklos trūkumus, įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją ugdymo institucijoje, o tai sudarė sąlygas pateikti pasiūlymus socialinio pedagogo veiklos tobulinimui, siekiant paaugliams itin reikšmingų šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo.
2. Tyrimas išryškino tiramiesiems aktualias temas bei diskusijas, susijusias su šeimos aplinka, santykiais tarp šeimos narių, ypač santykiais tarp vaikų ir tėvų. Respondentų pateiktos temos atskleidžia pagrindines tiriamųjų nuostatas, kas domina šio amžiaus paauglius, kokios informacijos jie stokoja bei kuria kryptimi savo veiklą turėtų plėtoti socialinis pedagogas, siekdamas šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių ugdymo institucijoje.
3. Paaiškėjo, jog mokyklos socialinis pedagogas įgyvendina šeimos planavimo prevencinę veiklą, tačiau ne visada tai vykdo veiksmingai ir efektyviai: stokojama įvairesnių darbo formų, diskusijų temos siauros, kartais neatitinkančios ugdytinių poreikių bei žinių.

Esminiai žodžiai: nepilnametis, šeimos planavimas, prevencija, socialinis pedagogas, modeliavimas.

Įvadas

Mokslinė problema. Visuomenėje nesustabdomai daugėja jaunų, dažnai dar net pilnametystės nesulaukusių merginų bei vaikinų, kurie lytinius santykius pradeda labai anksti. Kintant visuomenės lytinio elgesio normoms, joms liberalėjant, kinta ir lytinio elgesio samprata, suvokimas, raiška (Jaruševičienė, 2004; Pavilionienė, Kuliešytė, 2009)

Jaruševičienė (2000) teigia, kad tarptautiniai Lietuvos šeimos planavimo prevencijos įsipareigojimai rodo rimtas daugelio sferų pastangas pagerinti esamą situaciją. Ustilaitės (2007) nuomone, skirtingose Europos šalyse – Suomijoje, Danijoje, Švedijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, įgyvendinamų veiksmingų prevencijos strategijų analizė atskleidžia nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos stiprinimo prielaidas. Šiame kontekste atsiranda būtinybė įgyvendinti visavertį bei visapusišką lytinį švietimą mokyklose, pradedant pradinėmis klasėmis, didinti kontracepcinių priemonių pasiekiamumą ir priimtinumą nepilnamečiams, plėtoti lytiškai plintančių ligų profilaktikos priemonių pateikimo sistemą, skatinti tolerantišką, nesmerkiantį socialinį požiūrį į nepilnamečių lytinę elgseną, ieškoti stabilų prevencijos programų pakankamo finansavimo būdų.

Nepilnamečių šeimos planavimo atskiras koncepcijas tyrė: Jaruševičienė (2000), kuri savo inicijuotu tyrimu siekė atskleisti bei atskleidė lytiškumo ugdymo Lietuvos mokyklose raišką, kokybę bei problematiką, Ustilaitė (2001) atliko paauglių lytiškumo raiškos ir jos psichopedagoginės korekcijos prielaidų analizę, Ustilaitė, Obelenienė (2007; 2008) daug dėmesio skyrė paauglių seksualinio elgesio paplitimo analizei bei lytiškumo ugdymo problemų tyrėjimams krikščioniškuoju bei edukologiniu požiūriu. Juodraitis ir Pacevičienė (2008) atliko paauglių požiūrio į seksualinį elgesį analizę, Kajokienė (2013) analizavo paauglių mergaičių seksualinį subjektyvumą.

Šeimos planavimo prevencinės veiklos būtinybę atskleidžia ir užsienio šalių mokslininkų atlikti tyrimai: Youdell, Warr (2005) tyrė seksualumo raišką paauglystėje, Tulloch ir Kaufman (2013) atliko tarptautines kiekybines seksualinio elgesio ypatumų epidemiologines studijas; Tolman ir Moelelland (2011) analizavo seksualumą kaip paauglystės laikotarpiui reikšmingą raidos ypatybę. Paauglystės bei lytiškumo bei seksualumo sąsajas taip pat tyrė ir analizavo Aubrey (2007); Vrangalova ir Savin-Williams (2010). Šeimos planavimo prevencijos analizės kontekste reikšminga tampa seksualinio elgesio formos – abstinencijos skatinimas ir raiška. Tolman ir Moelelland (2011) teigia, kad seksualinė abstinencija turėtų būti vertinama kaip atskiras seksualinio elgesio tipas, kurį sąmoningai renkasi dalis paauglių bei kurį reikia nuolat skatinti. Song ir Halpern – Felsher (2011) atliktais tyrimais akcentavo

seksualinės abstinencijos reikšmę paaugliams kaip prielaidą šeimos planavimo prevencinės veiklos veiksmingumo didinimui.

Makevičienė (2005) teigia, kad šeimos planavimas gali būti apibūdinamas kaip žmogaus būties orientacija, kuomet žmogus naudojasi proto galiomis, siekiant pažinti savo lytinius poreikius, juos valdyti. Taip pat šeimos planavimas gali būti apibūdinamas ir kaip žmogaus lytinių poreikių kontrolė pagal to asmens bei jo šeimos narių poreikius. Tai leidžia teigti, kad šeimos planavimo prevencinė veikla gali būti viena svarbiausių bei reikšmingiausių priemonių, kuri leistų apsaugoti nepilnamečius nuo ankstyvų lytinių santykių bei jų sukeltų problemų, gerinant jų būsimą reprodukcinę sveikatą.

Remiantis Ustilaite (2008), galima teigti, kad šeimos planavimo prevencinė veikla ne tik suteikia nepilnamečiams jiems reikalingų žinių, tačiau jų pagrindu formuoja atitinkamus įgūdžius, skatinant paauglių atsakomybę už savo elgesį bei gebėjimą apsisaugoti nuo negatyvių ankstyvo lytinio gyvenimo pasekmių. Taigi socialiniams pedagogams, siekiantiems sėkmingo šeimos planavimo prevencinės veiklos modeliavimo, reikšminga įvertinti pagrindinius modeliavimo ypatumus, suvokti, kad nebepakanka vieno žmogaus kompetencijų bei įgūdžių, ieškant vis efektyvesnių tam tikrų problemų sprendimo būdų.

Taigi ryškus nepilnamečių noras pradėti ankstyvus lytinius santykius, savarankiškai kurti šeimas, ryžtis ankstyvai motinystei/ tėvystei leidžia akcentuoti socialinio pedagogo prevencinės veiklos šiems nepilnamečiams būtinybę bei reikšmę. Socialinis pedagogas, kaip svarbus socialinės – pedagoginės pagalbos, planuotojas, organizatorius ir vertintojas tampa itin reikšmingu veiksniumi, kurio kryptingas prevencinės veiklos modeliavimas sudarytų sąlygas brandžiam jaunuolių pasiruošimui šeimos bei savarankiškam gyvenimui, atsakingam požiūriui į šeimos planavimą bei kūrimą.

Darbo mokslinė problema formuluojama šiais probleminiais klausimais: su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria socialiniai pedagogai, įgyvendindami nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą? Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduria nepilnamečiai šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo kontekste? Kokios pagrindinės socialinio pedagogo veiklos kryptys, tobulinant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą?

Tyrimo objektas: nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos proceso tobulinimo galimybes socialinio pedagogo veiklos modeliavimo kontekste.

Tyrimo tikslas: atskleisti socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybes nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese.

Uždaviniai:

1. Atskleisti socialinio pedagogo inicijuojamos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos būtinumą bei reikšmę nepilnamečių atsakomybės didinimui ankstyvos lytinės elgsenos raiškos kontekste.
2. Išanalizuoti socialinių pedagogų įgyvendinamos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos ypatumus, pateikiant pagrindinius veiksnius, lemiančius šios veiklos sėkmingą įgyvendinimą.
3. Iširti nepilnamečių požiūrį į socialinio pedagogo inicijuojamą šeimos planavimo prevencinę veiklą, išskiriant pagrindinius šios veiklos trūkumus bei galimybes;
4. Suformuoti bei pagrįsti socialinio pedagogo prevencinės veiklos modelį, siekiant veiksmingo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimo.

Tyrimo dalyviai: atsižvelgiant į darbo tematiką, tikslą bei uždavinius, atlikta 9 nepilnamečių (14-16 metų paauglių) focus grupės diskusija. Nepilnamečių focus grupės diskusija įvyko 2014 metų kovo 12d. Trukmė – 1val.10 min. Kokybinio tyrimo dalyviai atrinkti atsitiktinai, remiantis prielaida, kad tiriamųjų grupė lyties aspektu neturi būti homogeniška.

Tyrimo metodologija: tyrimas grindžiamas šeimos planavimo teorinėmis nuostatomis (Ustilaitė, 2001;2007, Kajokaitė, 2013; Obelenienė, Ustilaitė, 2008; Juodraitis, Pacevičienė, 2008) bei prevencinės veiklos planavimo principais (Narbekovas, Obelienė, Rudzinskas, 2004; Merfeldaitė, 2008; Jurelevičienė, Kaffemanienė, Ruškus, 2012; Bakutyte, Geležinienė, Gumuliauskienė, 2013), kuriuose atsiskleidžia ankstyvos nepilnamečių lytinės patirties žala tolimesniam paauglio gyvenimui, psichoemocinei būsenai. Būtent šiuo aspektu grindžiama socialinio pedagogo prevencinės veiklos modeliavimo reikšmė, siekiant skatinti bei puoselėti atsakingą nepilnamečių požiūrį į ankstyvus lytinius santykius, šeimos planavimą bei kūrimą.

Tyrimo metodai:

- **Teoriniai:** mokslinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė.
- **Empiriniai:** kokybinis tyrimas – nepilnamečių (14-16 metų paauglių) focus grupės diskusija, atlikta pagal iš anksto parengtą klausimyną. Duomenys apdoroti, taikant turinio (content) analizės metodą.

Pagrindinės sąvokos

Nepilnametis – asmuo, nesulaukęs aštuoniolikos metų. Jo tėvų, globos (rūpybos) institucijų, jo rūpintojo ar jo paties pareiškimu gali būti teismo tvarka pripažintas visiškai veiksniu (emancipuotas),

jeigu yra pakankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti visas civilines teises ar vykdyti pareigas. (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Šeimos planavimas žmogaus būties orientacija, kuomet žmogus naudojami proto galiomis, siekiant pažinti savo lytinius poreikius, juos valdyti. (Makevičienė, 2005).

Prevenција - įvairios priemonės, metodai, būdai padedantys užkirsti kelią įvairių problemų atsiradimui (ankstyvoji prevencija), bei stabdyti jau atsiradusių problemų raišką, progresavimą (intervencija, rehabilitacija) - tai ne vienkartinis aktas, o ilgas ir sistemingas darbas, todėl jis efektyvesnis, kai yra planuojamas, vykdomas pagal atitinkamą prevencijos programą (Merfeldaitė, Railienė, 2007).

Socialinis pedagogas – asmuo, kuris privalo padėti žmogui geriau pažinti save ir aplinką, ypač socialinę kultūrinę terpę, orientuotis aplinkoje ir pačiam sureguliuoti savo santykius su grupe, visuomene. Reikšmingas ir socialinio pedagogo veiklos uždavinys – asmenybės stabilumo formavimas, mažinant išorinių dirgiklių žalą, įtaką (Kvieskienė, Bajoriūnas, Bitinas, 2005).

Modeliavimas - kūrimas modelių, kuomet nagrinėjami, tiriami objektai, procesai, reiškiniai. Tai vienas iš konstruktyviųjų mokymo metodų, kada visus konstruktyviuosius metodus jungia požiūris į žinių įgijimą kaip į aktyvų žinių konstravimo procesą, kuriame svarbiausias vaidmuo atitenka pačiam besimokančiajam. Pagrindiniai modeliavimo tikslai - pažinimas, valdymas, prognozavimas ir hipotezių tikrinimas (Denisovas, 2003).

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros šaltinių sąrašas, santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės. Prieduose pateikiamas kokybinio tyrimo instrumentas, kokybinio tyrimo diskusijos dalyvių protokolai, diskusijos dalyvių atsakymų lentelės. Darbo apimtis – 80 puslapių. .

1. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS YPATUMŲ, ĮGYVENDINANT NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCINĘ VEIKLĄ, TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos samprata

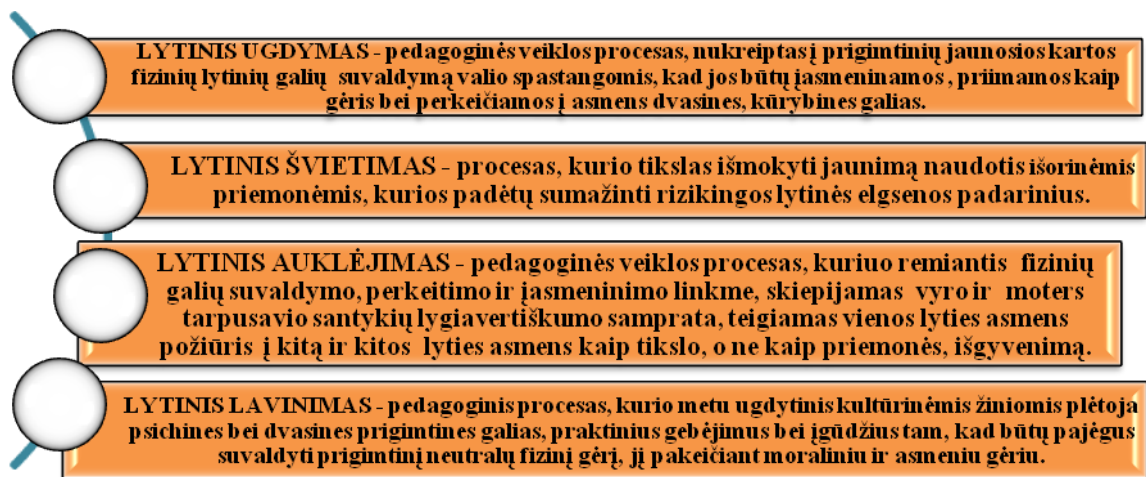
Daugelis mokslininkų konstatuoja, jog reikšmingas dviejų žmonių tarpusavio santykių saviugdos veiksnys – natūralus šeimos planavimas, orientuotas į tam tikrų žmogaus savybių bei gebėjimų ugdymąsi, norint kurti kokybiškus bei darnius tarpusavio santykius. Obelienė (2011) taip pat šeimos planavimą sieja su tam tikromis žmogaus savybėmis, jų ugdymu, puoselėjimu. Autorė nurodo, kad natūralus šeimos planavimas moko žmogų tarpusavio pagarbos, meilės, ugdo gebėjimą bendradarbiauti, susivaldyti. Šeimos planavimo procesas neabejotinai teikia daug naudos, tačiau tai tik pastebima praktikoje ir tai nėra grindžiama moksliniais tyrimais.

Narbekovas, Obelienė, Rudzinskas (2004) akcentuoja, kad svarbiausias šeimos planavimo prevencinės veiklos elementas – pateikiamos žinios, kurių pagrindu siekiama kurti kokybiškus žmonių tarpusavio santykius, skatinamas suvokimas, jog santykiai turi būti kuriami. Būtent į šeimos planavimo prevencinėje veikloje modeliuojamas žinias turi būti orientuojamas procesas, veikla. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad šeimos planavimo, kaip proceso, pagrindiniu tikslu reikia laikytis žmogaus lytinių poreikių suvaldymą, nepažeidžiant žmogaus poreikių, interesų, fiziologinių ypatybių.

Narbekovas, Obelienė, Pukelis (2008) teigia, jog nepilnamečių rengimo šeimai pagrindas – lytinis bei lytiškumo ugdymas, apimantis ugdymą – socializaciją, asmenų bendruomenės kūrimą, namų ūkio kūrimą. Autorių nuomone, nepilnamečių šeimos planavimo pasekmės – atsakinga lytinė elgsena, dorovinės vertybės, lytiškumo esmę atliepiančių lyčių vaidmenų realizavimas, darnūs santykiai tarp skirtingų lyčių asmenų.

Remiantis Narbekovu, Obelienė, Pukeliu (2008), jeigu mokant ugdytiniams yra perteikiamos žinios, formuojami mokėjimai bei įgūdžiai, vystomos jų fizinės ir dvasinės prigimtinės galios, toks mokymas atlieka lavinamąją funkciją ir yra vadinamas lavinimu, o jeigu mokant akcentuojamas pasaulėžiūrinių – dorovinių, estetinių, politinių bei kitų socialinių idėjų ir vertybių perteikimas, ugdomi aukštesnieji dvasiniai poreikiai ir jausmai, įsitikinimai bei idealai, požiūris į materialines bei dvasines vertybes, toks mokymas atlieka auklėjamąją funkciją ir yra vadinamas auklėjimu. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog perteikiant su šeimos planavimu susijusias žinias, sistemiant bei valdant jas, o

paskui praktiškai jas pritaikant galima siekti tam tikrų šeimos planavimo prevencijos tikslų. Su šeimos planavimu susijusių žinių, idėjų prasmingas taikymas ir naudojimas kasdienėje veikloje taip pat leidžia siekti šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimo tam tikrais lygmenimis. Įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, ryškėja pagrindinės su šia veikla susijusios žinios, idėjos, o vėliau formuojami įgūdžiai. Atsiskleidžia tam tikra šeimos planavimo prevencijai reikšmingų žinių bei įgūdžių sandara, kurią reprezentuoja 1 paveikslas.

1 pav. Šeimos planavimo prevencijai reikšmingų žinių ir įgūdžių sandara
(Sudaryta darbo autoriaus, remiantis Narbekovu, Obeleliene, Pukeliu (2008))

Apibendrinant 1 paveiksle pateiktą informaciją, galima konstatuoti, jog įgyvendinant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, reikšmingos žinios bei įgūdžiai, susiję su lytiniu ugdymu, švietimu, auklėjimu, lavinimu bei šių procesų metu įgyjamomis žiniomis bei įgūdžiais.

Mokslinėje literatūroje vienareikšmiškai konstatuojama, jog šeimos planavimo prevencijos procese, formuojant ugdytinių žinias bei įgūdžius šeimos planavimo klausimais, reikšminga atsižvelgti bei įvertinti ugdytinio individualybės aspektą. Šeimos planavimo prevencija turi būti realizuojama atsižvelgiant į ugdytinio individualias savybes, jo įgytą patirtį, amžių, subrendimo lygmenį, artimiausios aplinkos įtaką bei kitus svarbius veiksnius.

Remiantis Narbekovu, Obeleliene, Pukeliu (2008), galima teigti, kad lytiniu lavinimu siekiama ugdyti ugdytinio valią, siekiant suvaldyti lytinį potraukį, pažinti savo poreikius. Lytinis švietimas, autorių nuomone, yra rezultatyvesnis procesas, nes jau yra pasiektas lytinio auklėjimo tikslas – valia, tačiau taip pat pažymima, jog lytinis švietimas yra tik dalinė ugdymo priemonė, kuri nesudaro garantijų sustabdyti nepilnamečius nuo neatsakingos lytinės elgsenos. Taigi vėlgi akcentuojama šeimos planavimo prevencijos reikšmė bei svarba ypač paauglystės laikotarpiu. Tuo remiantis galima teigti, jog įvairiapusiškai plėtojamas šeimos planavimo klausimas leidžia formuoti asmenybę, pajėgią

užmegzti darnius, ilgalaikius, tarpusavio atsakomybe pagrįstus santykius. Taigi reikšmingu šeimos planavimo prevencijos uždaviniu būtų galima įvardyti asmenybės lytinio potraukio (su)valdymą.

Kai kurie autoriai, pateikdami šeimos planavimo sampratą, šį procesą suskirsto į sąmoningą ir nesąmoningą. Gerasimovič (2005), šeimos planavimo procesą skirsto į sąmoningą ir nesąmoningą šeimos planavimą. Autoriaus nuomone, sąmoningu šeimos planavimu būtų galima apibūdinti tokią organizuotą institucinę veiklą, orientuotą į žinių apie šeimai esminių vertybių bei įgūdžių perteikimą. Kitaip nei sąmoningas šeimos planavimas, nesąmoningas šeimos planavimas vyksta žmogaus socializacijos kontekste, kuomet su tam tikromis visuomenės vertybėmis yra internalizuojamos tam tikros vyro bei moters sampratos, jų elgesio modeliai, vertybės, požiūris į šeimą, jos funkcijas. Tam pritaria ir Narbekovas, Obelienė, Rudzinskas (2004), kurie teigia, jog, kintant vertybiniui požiūriui į šeimą, jos narių funkcijas, kinta ir sąmoningo bei nesąmoningo rengimo šeimai procesai, jie koreliuoja tarpusavyje, nors Gerasimovič (2005) konstatuoja, jog sėkmingiausiai sąmoningas šeimos planavimas vyksta žmogaus socializacijos institutuose.

Šeimos planavimas kaip procesas nėra statiškas, taigi išsiskiria tam tikros pagrindinės šio proceso dalys. Obelienė, Pukelis, Vaitoška (2007) išskiria šeimos planavimo dalis, iš kurių pagrindinės yra lytinės elgsenos pažinimas, lytinių poreikių valdymas, jų derinimas prie kitos lyties asmens ir šeimos poreikių ir kontracepcijos neidealizavimas, atskleidžiant kontracepcijos pasekmes žmogaus fizinei bei psichinei sveikatai. Tuo remiantis nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą galima orientuoti į šias struktūros dalis, kuomet labai svarbu, pradėdant įgyvendinti prevencinę veiklą, atsižvelgti į vaiko amžių ir išsivystymą, lytį, etninę ir kultūrinę kilmę, rizikos lygį ir specialiuosius poreikius. Daugelyje pasaulio šalių pastebimi vienodi neformalių paauglių ir jaunimo susivienijimų elementai.

Analizuojant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos aspektą, reikšminga Kairienės (2006) nuomonė apie prevenciją, kuomet autorė prevenciją sieja su sąlygų, didinančių vaikų problemas, pašalinimu. Tai pedagoginė korekcinė veikla, nukreipta prieš paauglių elgesio problemas, skirstoma į: prevenciją, intervenciją bei postvenciją. Jovaiša (2007) prevenciją sieja su įvairių auklėjimo metodų visuma, kuri leidžia užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms. Autoriaus nuomone, prevencinė veikla yra reikšminga tiems ugdytiniais, kurie yra linkę bendrauti su negatyvia veikla užsiimančiais bendraamžiais, yra linkę pasiduoti neigiamai įtakai, yra impulsyvūs bei afektyvūs Kučinskas, Kučinskienė (2000) teigia, jog prevencija – priemonės ir būdai, kuriais siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams atsirasti ir plėtotis. O Vaitkevičiūtė (2001)

prevenciją interpretuoja kaip kontrolę, priežiūrą, reguliavimą, režimą, kelio užkirtimas didesnių problemų atsiradimui.

Kuriant veiksmingą nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos modelį, mokslinėje literatūroje akcentuojama prevencinės veiklos komandos kūrimo reikšmė, kuomet modeliavimas negali būti grindžiamas tik vieno, šiuo atveju socialinio pedagogo, kompetencija, žiniomis bei įgūdžiais. Merfeldaitės ir Railienės (2007) teigimu, vykdant prevencinį darbą mokykloje turi būti kuriamos prevencinio darbo grupės, kurių veiklos tikslas – spręsti prevencinio darbo klausimus, susijusius su asmens sveikatos socialine, pedagogine ar psichologine pagalba mokykloje. Taip pat autorės pateikia išsamią prevencijos sampratą. Merfeldaitė, Railienė (2007) teigia, kad žodis “prevencija” gali būti suprantamas siaurąja ir plačiąja prasme. Plačiąja prasme prevencija – visa tai, kas padeda užtikrinti pozityvią asmens socializaciją. Siaurąja prasme prevencija suprantama kaip specialios priemonių sistemos, padedančios išsiaiškinti ir šalinti negatyvius asmens socializacijos veiksnius. Autorių nuomone, prevencijoje išskiriami prevencijos subjektai – asmenys, vykdantys šią veiklą, ir prevencijos objektai – į ką nukreipta ši veikla. Prevencinė veikla pasireiškia per poveikio objektams būdus, metodus, vadinamąsias prevencijos priemones. Vadinasi, prevencinį darbą galima apibrėžti kaip prevencijos subjektų priemonių, nukreiptų į objektus, naudojimą.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog socialinis pedagogas, ieškodamas tinkamiausių bei veiksmingiausių priemonių, būdų ir metodų, kuriais galėtų įgyvendinti šeimos planavimo prevencinę veiklą, turi modeliuoti nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą. Merfeldaitė (2008) teigia, jog veiklos modeliavimo būtinybę grindžia vis sudėtingėjančios problemos, skirtinga tų pačių problemų raiška, jų ypatybės. Atsiranda būtinybė dirbti kompleksiskai, nebepakanka vieno žmogaus kompetencijų bei įgūdžių, ieškoma vis efektyvesnių tam tikrų problemų sprendimo būdų, kurių paieškai dažnai reikalingas socialinio pedagogo veiklos modeliavimas kaip reikšmingas veiksnys, lemiantis efektyvesnį bei kokybiškesnį tam tikrų problemų sprendimą, šiuo atveju orientuotą į socialinio pedagogo inicijuojamą prevencinę veiklą.

Gustas, Gustienė (2004) teigia, kad nuolat siekiama sukurti naują, žiniomis grindžiamą veiklos modeliavimo būdą, kurio pagrindas veiklos žinių modelio kūrimas. Vaitkevičiūtė (2001) konstatuoja, jog modelis gali būti apibrėžiamas kaip pavyzdys, pagal kurį gali veikti organizacija ar atskiri organizacijos nariai. Kai kurie mokslininkai nurodo, kad modelis – tai įsivaizduojama ar praktiškai realizuota sistema, kuri, atvaizduodama tiriamąjį objektą, duoda mums naujos informacijos apie šį objektą (Kričevskij, Dubovskaja, 2001). Galima teigti, kad modelis – tai sąlyginis tiriamo objekto vaizdinys, apibūdinantis idealią situaciją. Merfeldaitės (2008) pateiktas socialinės – pedagoginės

pagalbos komandos modelis yra apibrėžiamas kaip sąlyginė pagalbos proceso valdymo sistema, orientuota į veiksmingiausios pagalbos ugdytiniui suteikimą bei tobulinimą pagal poreikį.

Apibendrinant nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos sampratą, galima teigti, kad remiantis prielaida, jog ankstyvoji ir nesaugi lytinė elgsena sukelia trumpalaikius bei ilgalaikius nepilnamečių sveikatos sutrikimus bei dramatiškai paveikti jų psichosocialinę raidą bei ateities perspektyvas, nepilnamečių šeimos planavimo prevencinė veikla yra reikšmingas socialinės pedagoginės pagalbos uždavinys. Nepalankus visuomenės požiūris į nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos poreikius, daugiareikšmiški standartai didina tikimybę, jog gaunama informacija bei pagalba bus neveiksminga ir neefektyvi. Todėl planuojant bei realizuojant nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procesą yra svarbu garantuoti veiksmingą švietimo ir sveikatos priežiūros institucijų veiklą, taip pat ugdyti bei puoselėti tolerantišką, nesmerkiantį požiūrį į nepilnamečių lytinę elgseną bei jų lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros poreikius. O integruotos, bendradarbiavimu grįstos nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos programos turi būti orientuotos į ankstyvos bei nesaugios nepilnamečių lytinės elgsenos pasekmių švelninimą, kurias pateiksime tolimesniame darbo skyriuje, aptariant nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos reikšmę bei aktualumą.

1.2. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos reikšmė ir aktualumas besiformuojančiai paauglio asmenybei

Nepilnamečių lytinis aktyvumas yra labai stiprius socialinius ginčus kelianti problema. Įvairių sričių specialistai turi savus argumentus, tačiau tai neleidžia priimti vienareikšmiškos teisingos nuomonės šiuo aspektu. Obelienė, Pukelis, Vaitoška (2007) nurodo, kad ugdymo specialistams pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje didelį susirūpinimą kelia nepilnamečių lytinė elgsena, vis dažnėjantys bei ankstėjantys lytiniai santykiai. Įvairiose nepilnamečių rizikingos lytinės elgsenos prevencinėse programose dažniausiai kalbama apie sunkiausias šios neatsakingos elgsenos pasekmes - paauglių nėštumą, lytiškai plintančias ligas ir AIDS. Greta šių pasekmių analizuojamos pasekmės pačiam paaugliui. Jaruševičienė (2000) nurodo, jog ankstyvas lytinis aktyvumas iškreipia jausminį, emocinį paauglių brendimą, sudaro prielaidas psichiniam ir dvasiniam nebrandumui, kuris pasireiškia baime prisiimti atsakomybę ir sukuria tam tikrą vartotojiškumu grįstą tarpasmeninio bendravimo kultūrą.

Pradėjus atlikti įvairius jaunuolių, nepilnamečių lytinės elgsenos tyrimus, paaiškėja įvairios tendencijos. Kintant socialinei aplinkai, kinta ir ir požiūris į ankstyvus lytinius santykius bei nėštumą

paauglystėje, ieškant vis kitokių veiksmingesnių šios problemos sprendimų būdų, kurių vienas svarbiausių – kryptingai įgyvendinama nepilnamečių šeimos planavimo prevencija. Ustilaitė (2001) teigia, kad bręstančių nepilnamečių lytinis potraukis yra itin stiprus, o tai lemia ne visada teisingą bei saugią lytinę elgseną. Juo labiau, kad ir šio potraukio slopinimo mechanizmai dar nėra susiformavę. Dauguma nepilnamečių neturi pakankamai valios suvaldyti savo seksualinį libido, tad dažniausiai lytiniai santykiai yra siejami su egoistiniu malonumu bei atsipalaidavimu.

Reikšmingu veiksniu, skatinančiu nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos būtinybę yra vis didėjantis nepilnų šeimų skaičius, joje augančių vaikų įgyta patirtis. Nepilnos šeimos problematiką patvirtina ir Stankūnienės, Jankaitytės, Mikulionienės bei Mitriko (2003) atlikti tyrimai. Autoriai (2003) pažymi, jog mūsų šiandieninė visuomenė yra unikali tuo, jog čia išnyksta bet kokios griežtai apibrėžtos socialinės ribos, kurių privalo laikytis individui. Individas tampa santykinai laisvu, tad gali niekieno nevaržomas rinktis gyventi nesusituokus ar turėti vaikų.

Kanopienė (2002), analizuodama nepilnas šeimas, nurodo, kad vis daugėja tyrimų, kuriais siekiama atskleisti nepilnų šeimų problemas, jų kasdienio gyvenimo ypatybes, santykius su aplinka, jų elgseną, materialinių bei socialinių poreikių tenkinimo problemas. Maslauskaitė (2004) nurodo, jog šeimos deinstitutionalizaciją apibūdina pagrindiniai trys procesai – skyrybos, kohabitacija bei nesantuokiniai vaikai. Autorės nuomone, Lietuvos šeimos pokyčius lemia ne tik tam tikri specifiniai veiksniai, bet ir globalios šeimos transformaciją lemiančios priežastys.

Kajokienės (2013) atlikti tyrimai atskleidžia šeimos planavimo prevencijos būtinybę, kurią atspindi šios neatsakingos lytinės elgsenos pasekmės: didėja grėsmė užsikrėsti lytiškai plintančiomis ligomis; didėja neplanuoto nėštumo tikimybė; atsiranda galimybė tapti seksualiai išnaudojamu. Vaičiulienė (2004) nurodo, jog kiekviena valstybė vadovaujasi tam tikra tik šiai šaliai būdinga šeimos politika, kuri dažnai suprantama daugiareikšmiškai, nekonkrečiai. Dažnai ji siejama su skyrybomis, išsilavinimu, moters dalyvavimu darbo rinkoje bei visuomenės gyvenime. Šeimos politika yra apibūdinama kaip vienas sunkiausių uždavinių, kurie privalo būti įgyvendinami kaip įmanoma anksčiau bet kokio individo gyvenime, remiantis nuostatas, kad šeimos planavimas yra reikšmingas šeimos politikos uždavinys.

Nepilnamečių šeimos planavimo prevenciją pagrindžia ir Maslauskaitė (2004). Autorė pažymi, jog daugėjant vaikų iš nepilnų šeimų, didėja šiose šeimose augančių vaikų negatyvi patirtis, lemianti šių vaikų abejingumą mokymuisi, itin ankstyvą domėjimąsi priešinga lytimi, polinkį anksti pasirinkti šeimyninį gyvenimą, vaikų gimdymą, santuokos sudarymą, nesantuokinių vaikų susilaukimą,

gyvenimą kartu nesusituokus. Autorės teigimu, šių šeimų vaikams šeimos planavimo prevencija yra itin svarbi ir aktuali, kad įgyta patirtis nesąlygotų negatyvių vaiko asmenybės gyvenimo reiškinių.

Obelienė, Pukelis, Vaitoška (2007) teigia, kad geri santykiai šeimoje yra pagrindinis ankstyvos lytinės patirties prevencijos šaltinis. Autoriai akcentuoja tai, kad čia susidaro nepertraukiama priežasčių – pasekmių grandinė: darna šeimoje geriausiai gali apsaugoti paauglį nuo ankstyvos lytinės patirties, tačiau ši patirtis trukdo sukurti darnius ryšius šeimoje. Vadinasi, kiekviena ateinanti karta turės vis mažesnę galimybę sukurti darnią šeimą ir apsaugoti savo vaikus nuo ankstyvų lytinių santykių, kurie savo ruožtu taps naujos šeimos subyrėjimo priežastimi. Abejingumą šeimos planavimo prevencijai ugdymo įstaigoje akcentuoja ir Stankūnienė (2003). Autorė teigia, jog jaunoje kartoje vis dažnesnis neregistruotų santuokų reiškinys, sąlygotas vyresniųjų šeimos narių skyrybų. Ustilaitė (2007) pateikia nekryptingos nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimo pasekmes – nebrandžios ankstyvos santuokos, atsisakymas auginti savo vaikus, didesnis abortų skaičius, ekonominė priklausomybė nuo tėvų, mažėjančios galimybės įgyti išsilavinimą bei gauti gerą darbą.

Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos būtinybę jau ugdymo institucijoje pagrindžia tam tikri mokslinėje literatūroje pateikiami faktai. Mokslinės literatūros analizė rodo, jog paauglystėje stiprėjantis lytinis potraukis sukelia emocinę įtampą, kurią dažniausiai yra bandoma mažinti pačiomis įvairiausiomis lytinio elgesio formomis – seksualiniais žaidimais, masturbacija, seksualiniais santykiais.

Ustilaitės, Proškuvienės, Juškelienės, Kalinkevičienės (2008) nuomone, seksualumas, realizuojamas be stiprių dvasinių išgyvenimų, labai sutrikdo asmenybės dvasinio, fizinio bei psichinio vystymosi darną, pusiausvyrą. Ustilaitė (2001) teigia, kad seksualiniai santykiai gali būti vienas iš pagrindinių būdų įtvirtinti vyriškumą ar moteriškumą, norą būti suaugusiu, labiau savarankišku bei nepriklausomu. Tai taip pat lemia ir visuomenėje egzistuojančios elgesio normos, moralė, auklėjimas tam tikroje kultūroje, socialinio elgesio stereotipai. Ryškėja tendencija, jog mūsų šalyje įvykusios socialinės, kultūrinės ir politinės permainos keičia seksualinį žmonių gyvenimą, seksualinę elgseną. Mokslinėje literatūroje atsiskleidžia nuostata, kad tam daug įtakos turi vykstanti seksualinė revoliucija, sąmonės ir elgesio erotizavimas, didžiulis pornografizavimo mastas.

Ustilaitė (2007) pateikia ankstyvų lytinių santykių pasekmes. Autorė konstatuoja, jog šie nepilnamečiai kur kas dažniau kenčia nuo depresijos, išgyvena skaudžius išgyvenimus kaip gėdą, kaltės jausmą, nusivylimą, pažeminimą, pyktį, neviltį. Ankstyva individo lytinė raiška, įgyta lytinė patirtis susiaurina individo interesų lauką, atsiranda savęs kaltinimo bei tuštumos jausmas, kuris nuolat stiprėja. Gerasimovič (2005) teigia, jog nepilnamečių ankstyvi lytinė patirtis atskleidžia tam tikras

nepilnamečių santykių, bendravimo ypatumų tendencijas, kurias galima koreguoti, šalinti tik tikslinga bei kryptinga pedagogine veikla, kuri neabejotinai turi būti derinamas su konkrečiomis lytiškumo žiniomis, jų perteikimu sąveikaujant su valios ugdymu, asmens brandinimu, ruošimu šeimai. Greta ankstyvos nepilnamečių patiriamos lytinės patirties ryškėja ir kitų nepilnamečiams būdingų problemų raiška. Tai alkoholio, tabako gaminių bei narkotinių medžiagų vartojimą, depresyvi nuotaika, abejingumas, sutrikusi psichoemocinė būseną. Tad ir visas šias problemas labai svarbu spręsti kompleksiskai, siejant tarpusavyje kelias intervencines priemones.

Jankauskaitė (2005) teigia, kad dažniausiai paaugliams būdingas neadekvatumas yra lemiamas pagrindinių poreikių: meilės, kaip dvasinio poreikio; seksualinio poreikio; savisaugos poreikio, orientuoto į individo tapatumo išsaugojimą. Dažniausiai šių poreikių nepatenkinimas bei fizinės, psichinės bei socialinės brandos neatitikimas sukelia individo konfliktą, kuris dažniausiai sprendžiamas ankstyvais lytiniais santykiais. Taigi siekiant, kad nepilnamečiai jiems aktualius poreikius realizuotų tinkamais, socialiai nežalingais poreikiais, reikšminga šeimos planavimo prevenciją įgyvendinti jau ugdymo institucijose, pritaikant ugdymo turinį vaiko amžiui, jo įgytai patirčiai, individualumui.

Vaičiulienės (2004) nuomone, paauglystė yra fiziologinis procesas, prasidedantis lytiniu brendimu. Paauglystė interpretuojama kaip greito asmens fiziologinio, socialinio ir emocinio vystymosi laikotarpis, kuriame daug dėmesio skiriama savo lytiškumo suvokimui, analizei. Reikšmingu veiksmu, grindžiančiu nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos būtinybę, yra nepilnamečių mergaičių nėštumas, kuris sukelia tam tikras socialines visuomenės problemas. Greta šios problemos atsiranda nebrandžios ankstyvos santuokos, daugėja nesantuokinių vaikų, didėja abortų skaičius. Jakubčionytė (2004) nurodo, kad nepilnametės nėštumas – 10-18 metų merginos nėštumas, dažniausiai sukeliantis nepageidaujamas pasekmes tiek motinai, tiek vaikui. Tai pasaulinio masto problema. Jaruševičienė (2005) teigia, kad neplanuoti nėštumai, ankstyvieji gimdymai, abortai, lytiškai plintančios infekcijos kelia grėsmę ne tik jaunų žmonių sveikatai, tačiau ir psichosocialinei raidai, ekonominei gerovei ateityje. Autorės teigimu, šios neigiamos pasekmės veikia ne tik konkretų individą, tačiau ir šeimą, bendruomenę ir net visa šalį.

Taigi ankstyvųjų nesaugių lytinių santykių padariniai gali būti analizuojami įvairiais požiūriais. Ankstyvieji nėštumai taip pat gali būti aiškinami ir jauno žmogaus brandumo stoka (Pitts,2006). Autoriaus teigimu (2006), jaunos merginos, neplanuojančios nėštumų, nesirūpina savo lytine elgsena. Tai rodo itin didelę informacijos apie lytinę bei reprodukcinę sveikatą stoką. Tai gali būti aiškinama ir apibūdinama kaip reikšmingu nepilnamečių lytinį aktyvumą sąlygojančiu veiksmu.

Pasaulinė sveikatos organizacija (2003) teigia, kad nepilnamečių nėštumai yra kompleksinis reiškinys lemiantis ne tik nepilnamečių psichosocialinę bei pažintinę brandą. Šiame kontekste reikšmingi Jaruševičienės (2005) pateikti tyrimai, kurie leidžia pastebėti šias tendencijas, lemiančias nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos būtinybę: moterys, tapusios nėščiomis paauglystėje, anksčiau nutraukia mokslus, studijas; dažnai šios moterys nesugeba gerai mokytis, negeba suderinti mokslo ir šeimyninio gyvenimo; sunkiau baigia aukštąsias mokyklas; problematiškiau siekia profesinės karjeros; atima geresnio gyvenimo, didesnio pajamų šaltinio galimybę; dažnai gyvena vienišos; ankstyvi gimdymai neretai sutrikdo ne tik jaunos motinos, bet ir kūdikio sveikatą bei psichosocialinę raidą; paauglių motinų vaikai dažnai auga be tėvo materialinių nepriteklių varginamoje aplinkoje; šių motinų vaikai yra labiau linkę į destruktivų elgesį, dažniau susiduria su įvairiais mokymosi sunkumais.

Tuo remiantis galima teigti, kad ankstyvųjų lytinių santykių problema yra ne tik aktuali, tačiau ir labai sudėtinga. Lytiškai bręstant susiduriama su tiek išoriniais, tiek vidiniais prieštaravimais. Asmenybė dar nėra visiškai susiformavusi, subrendusi, tad susiduria su sąmoningumo, atsakingumo, valios valdyti savo lytinį potraukį stoka. Pastebima, jog ankstyvas lytinis gyvenimas slopina asmenybės brandą, pasirengimą kurti šeimą, jausti atsakomybę ne tik už save, tačiau ir kitus šeimos narius. Atlikti moksliniai tyrimai leidžia konstatuoti, jog esminis veiksnys, nutolinantis lytinių santykių pradžią, yra vaiko pilna šeima, leidžianti vaikui jaustis saugiu bei stabilu.

Ankstyvėjantys lytiniai santykiai, lytinių santykių dažnėjimas, įvairios lytiniu keliu plintančios infekcijos bei nėštumai yra būdingi daugeliui užsienio šalių. Šia kryptimi yra atliekama įvairių tyrimų, tačiau dauguma vienareikšmiškai konstatuoja, jog svarbi prevencinė priemonė nepilnamečiams, anksti pradėjantiems domėtis seksualiniais santykiais, yra seksualinis arba lytinis švietimas. Šiam aspektui yra skiriama daug dėmesio ne tik užsienio šalyse, tačiau ir Lietuvoje.

Daug dėmesio skiriama tam, kad lytinis švietimas sietųsi su nepilnamečių lytiniu aktyvumu bei kontracepcijos naudojimu. Užsienio šalių patirtis rodo, jog po įgyvendinamų prevencijų taikymo padažnėja kontracepcijos naudojimas lytiškai aktyvių nepilnamečių grupėse. Nepilnamečių lytiškumo problema taip pat sprendžiama teikiant pirmenybę abstinenciją propaguojančioms lytinio ugdymo programomis. Tai, kad lytinis gyvenimas prasideda vaikui nesulaukus dar pilnametystės, patvirtino 2004 metais Respublikinės universitetinės ligoninės Vaiko raidos centro inicijuotas tyrimas „Paauglių požiūris į seksualumą bei seksualinę prievartą“. Jį atliko rinkos analizės ir tyrimų grupė. Tyrime dalyvavo apie 3000 respondentų, iš kurių 19 proc. nurodė, jog lytinius santykius jie turėjo iki 15 metų, 28 proc. – lytinius santykius turėjo iki 16 metų, o 52 proc. – iki 17 metų amžiaus. Tyrimas taip pat atskleidė, jog tiriamųjų požiūris į lytinius santykius yra itin lengvabūdiškas, daugelis tiriamųjų

nesinaudoja prezervatyvais, nevartoja kontracepcinių priemonių, neturi pakankamai informacijos apie lytiškai plintančias ligas.

Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos reikšmę bei būtinybę pagrindžia daugelis atliktų tyrimų. Vienas seniausių tokių tyrimų –1995 metais atliktas tyrimas “Šeima ir gimstatumas”. Reikšmingas ir Bucevičienės, Preikštienės (1996) tyrimas, kuriuo buvo siekiama išnagrinėti Vilniaus miesto vidurinių mokyklų IX-XII klasių 650 mokinių lytinių santykių paplitimą, lytinio elgesio raišką bei saugumą, seksualinės informacijos šaltinius bei mokinių žinias lytiniais klausimais. Atliktas tyrimas atskleidė, kad dažniausiai lytinius santykius berniukai pradeda būdami vos 16, o mergaitės -17 metų amžiaus. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų nurodo, kad žinių apie AIDS bei kitas lytinio keliu plintančias ligas gauna iš bendraamžių bei įvairių žiniasklaidos priemonių.

Davidavičienė (1999) nepilnamečių lytinę elgseną susiejo su alkoholio bei narkotikų vartojimu. Tam pritaria ir Jaruševičienė (2000), teigdama, kad vartojamas alkoholis ir narkotinės medžiagos padidina atsitiktinių lytinių santykių galimybę. Autorės atliktas tyrimas atskleidė, jog vartojamas alkoholis bei narkotinės medžiagos ne tik padidino lytinių santykių bei partnerių skaičių, tačiau taip pat statistiškai sumažino tikimybę, jog lytinių santykių metu bus naudojamos kontracepcinės priemonės. Bulotaitė (2000), atlikdama tyrimą, išsiaiškino, jog dažniausiai didesnę polinkį į ankstyvus lytinius santykius turi 12-14 metų amžiaus gatvės vaikai, vartojantys įvairias svaiginančias medžiagas.

Nepilnamečių lytinę elgseną bei įgytą patirtį reprezentuoja ir Jaruševičienės (2000) atliktas tyrimas Kauno miesto bendrojo lavinimo bei profesinėse mokyklose. Tyrimas atskleidė, jog ankstyvi lytiniai santykiai yra rizikingos elgsenos sindromo komponentas. Nustatyta, kad mergaitės, augančios nepilnose šeimose, kur kas dažniau pasižymi ankstyvais lytiniais santykiais. Tiek mergaičių, tiek berniukų ankstyvi lytiniai santykiai yra sąlygojami tėvų išsilavinimo.

Ustilaitė (2001), rengdama daktaro disertaciją tema “Paauglio lytiškumo raiška bei psichopedagoginės korekcijos prielaidos” atliko Lietuvos miestų bei rajoninių gyvenviečių tyrimą, kuriame dalyvavo 1046 nepilnamečiai. Atliktas tyrimas atskleidė, kad vis ankstėjantys lytiniai santykiai yra sąlygojami seksualinio debiuto. Autorė pastebėjo, jog lytinių santykių raiška bei lytinė elgsena Lietuvoje yra panaši kaip ir užsienio šalyse. Išryškėja ankstyvų lytinių santykių sąsajos su šeimos sudėtimi bei tėvų įgytu išsilavinimu. Razmienės, Namajunaitės (2004) atliktas tyrimas atskleidžia tai, kad dažniausiai ankstyvi lytiniai santykiai sąveikauja su individo rizikinga elgsena, padidina šios elgsenos raiškos tikimybę.

Obelienės (2007) atliktas paauglių rizikingos lytinės elgsenos tyrimas atskleidė, kad nepilnamečių šeimos planavimo prevencija ugdymo institucijose ne visada kryptingai realizuojama,

pateikiama informacija žeidžia ugdytinių orumą, sukelia įtampą kitos lyties atžvilgiu, priverčia išgyventi nepelnytą gėdos jausmą.

Lytinis aktyvumas sustiprina depresijos tikimybę, tai patvirtina 2003 metais Rector, Johnson atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 6500 paauglių, reprezentuojančių visas Jungtines Valstijas. Tyrimas atskleidė, kad seksualiai aktyvios paauglės jaučiasi prislėgtos, kas leidžia daryti prielaidą, jog ankstyva lytinė patirtis dar labiau pablogina nepilnamečių emocinę būseną ir priartina net prie savižudybės. Apibendrinant tai, galima konstatuoti, jog pagrindiniai paauglių lytinės elgsenos ypatumai sąveikauja su psichosocialine bei asmenybės moralės raida. O ankstyvi lytiniai santykiai dažnai lemia sunkiai išgyvenamas krizes.

Šeimos planavimo prevencinė veikla tampa itin reikšminga paauglystės laikotarpyje. Vaitoška (2007) teigia, kad paauglystės laikotarpiu itin išryškėja domėjimasis priešingos lyties asmeniu, abipusė berniukų bei mergaičių draugystė. Artimi ryšiai, bendravimas apibūdinamas kaip vienas paties savęs pažinimo būdų, kuriame atsiskleidžia ir kito asmens unikalumas, išskirtinumas. Tai taip pat leidžia skleisti paauglių vyriškumui ar moteriškumui, kuria naujo psichinio artumo pojūčio išgyvenimo jausmą, o ankstyvi lytiniai santykiai sugriauna šią pusiausvyrą, sutrikdo nuoseklumą. Jakubčionytė (2004) teigia, kad paaugliams būdinga rizikingų įpročių koncentracija – nesaugūs lytiniai santykiai, toksinių medžiagų, alkoholio vartojimas ir prievarta. Neigiamą įtaką turi ir masinės informacinės priemonės.

Apibendrinant atliktą mokslinės literatūros analizę nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos raiškos ypatumų bei aktualumo paauglio asmenybei klausimais, paaiškėjo tai, jog nepilnamečių šeimos planavimo prevenciją grindžia vis liberalėjantis požiūris į jaunimo lytinę elgseną, vis ankstėjantys merginų ir vaikinų lytiniai santykiai, jų įgyta patirtis, didėjantis nepilnų šeimų skaičius, jose augančių vaikų įgyjama ne visada pozityvi patirtis bei tam tikri paauglystės ypatumai. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencija tampa reikšmingu veiksniu, skatinančiu jaunimo atsakomybę už savo lytinę elgseną, požiūrį į lytinius santykius, jų pasekmes bei kt. Taigi socialinio pedagogo veiklos modeliavimas tampa reikšmingu aspektu, siekiant nepilnamečių šeimos planavimo prevenciją realizuoti kaip įmanoma efektyviau bei kokybiškiau. Kitame darbo skyriuje pateiksime nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos raišką socialinio pedagogo veikloje.

1.3. Šeimos planavimo prevencijos raiška socialinio pedagogo veiklos kontekste

Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos pagrįstumą reprezentuoja įvairios prevencinės veiklos būdų paieškos bei prevencinės veiklos modeliavimas, sujungiant įvairius teorinių išvalgų aspektus bei ieškant būdų derinti prevencines darbo formas šeimos planavimo tikslams bei uždaviniams pasiekti. Obelienė, Pūkelis, Vaitoška (2007) teigia, kad šiandieninės AIDS, alkoholizmo, narkomanijos, sekso bei kitos problemos yra ne tik lytinio švietimo, bet ir gyvenimo prasmės stokos klausimai mokykloje ir visuomenėje. Bulotaitė (2005) nurodo, jog rengiant prevencines programas labai svarbu vadovautis principais, kurie leistų užtikrinti visų nepilnamečių apsaugą nuo neatsakingos lytinės raiškos, ypač tiems, kurie turėjo ankstyvus lytinius santykius. Įgyvendinant prevencinę veiklą, neabejotinai reikia įvertinti padėtį ne tik mokykloje, tačiau ir vietovėje. Autorė pažymi, jog prevencinė veikla turi apimti daugelį nepilnamečiams kylančių problemų, susijusių su lytiniu elgesiu, atsakomybės puoselėjimu už savo elgesį. Prevencinės veiklos metu labai svarbu formuoti ugdyti gebėjimą atsispirti ankstyvos lytinės patirties aukštinimui. Ilgalaikės prevencines programas autorė apibūdina kaip pačias veiksmingiausias, leidžiančias siekti kur kas veiksmingesnių rezultatų. Bulotaitės (2005) nuomone, prevencinė veikla ugdymo institucijoje turi apimti visus ugdytinius, tačiau turi būti diferencijuota pagal amžių, įvertinant kiekvieno amžiaus tarpsnio ypatybes bei tokiu būdu identifikuojant ugdytinių poreikius bei interesus šiuo klausimu.

Nepilnamečių šeimos planavimo prevencija yra bendrojo šeimos planavimo dalis. Tokio pobūdžio prevencija prasideda tada, kai atsiranda pirmieji vaikų ir paauglių auklėjimo nepalankių sąlygų požymiai, darantys įtaką neatsakingos lytinės elgsenos raiškai. Ankstyvą prevenciją koreguoja silpnas antisuomenines vietas ugdytinio asmenybėje, o taip pat ją siekiama pašalinti ir mikroaplinkos veiksniais, sudarančiais sąlygas negatyvaus elgsenio raiškai. Šeimos planavimo prevencija negali būti taikoma tik tiems ugdytiniams, kurių lytinė elgsena neatitinka visuomenės nustatytų vertybinių normų. Šeimos planavimo prevencija privalo būti reikšminga ir įgyvendinama visiems ugdytiniams, kuriems aktualus susidomėjimas priešinga puse, lytiškumu, įvairiomis saviraiškos formomis.

Padoraus elgsenio normas pažeidžiantiems ugdytiniams, pasižymintiems neatsakinga lytine elgsena, dažniausiai užtenka tradicinių pedagoginio darbo su ugdytiniais priemonių, tačiau vis dažniau iškyla įvairesnių, inovatyvių prevencijos formų būtinybė. Kanapinskaitė (2005) teigia, jog vis dažniau atsiranda įvairesnių darbo formų su ugdytinio šeima būtinybė, kuomet tėvai ne visada laiku įvertina savo santykius su vaiku, taigi šiame kontekste autorė pateikia individualios pagalbos ugdytiniui bei jo šeimai bei šeimos konsultavimo veiklos formos galimybę.

Mokslinėje literatūroje teigiama, jog šeimos planavimo prevencinė veikla yra viena svarbiausių bei reikšmingiausių priemonių, kuriomis leistų apsaugoti nepilnamečius nuo ankstyvų lytinių santykių bei jų sukeltų problemų, gerinant jų būsimą reprodukcinę sveikatą.

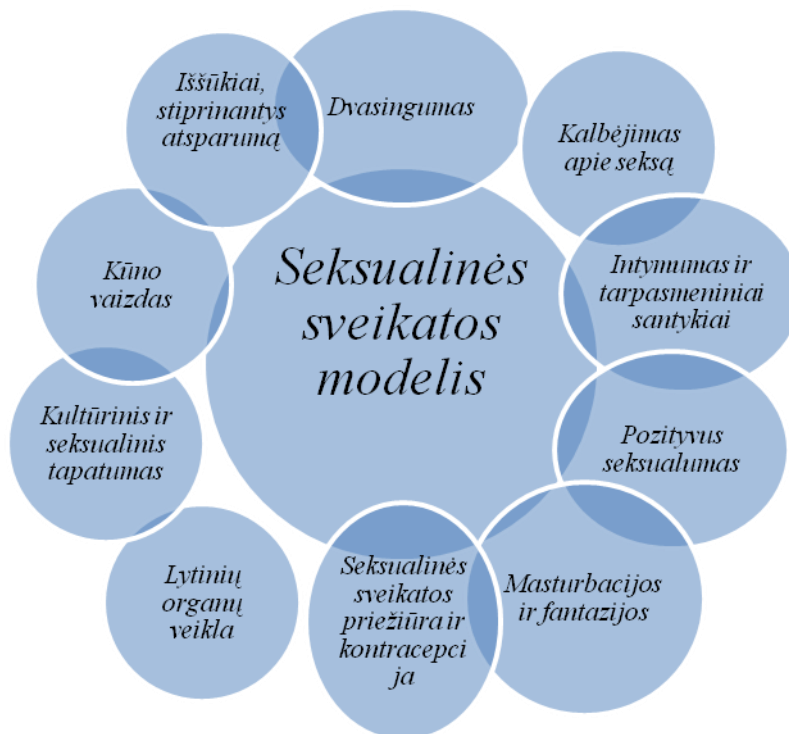
Remiantis Ustilaite (2008), galima teigti, kad šeimos planavimo prevencinė veikla ne tik suteikia nepilnamečiams jiems reikalingų žinių, tačiau jų pagrindu formuoja atitinkamus įgūdžius, skatinant paauglių atsakomybę už savo elgesį bei gebėjimą apsisaugoti nuo negatyvių ankstyvo lytinio gyvenimo pasekmių. Teigiama, jog siekiant išsamaus šeimos planavimo prevencinės veiklos realizavimo, reikia derinti lytinio auklėjimo, lavinimo, švietimo, ugdymo elementas bei jų sistemas. Nes tik ši aplinkybė gali leisti aukšto nepilnamečių moralinių bei dvasinių vertybių ugdymo, jaunimo sąmonės teigiamų rezultatų, ugdant įvairiapusiškai darnią bei atsakingą asmenybę. Kajokienė (2013) konstatuoja, kad pagrindiniu šeimos planavimo prevencijos tikslu būtų galima įvardyti seksualinių jausmų kontrolės ugdymą, naujų intymumo ir autonomijos formų ieškojimą, bendravimo su priešingos lyties asmenimis patirties įgyjimą, neigiamų seksualinio elgesio padarinių kontroliavimą. Seksualinis subjektyvumas itin reikšmingas tampa paauglystėje ir tai dažnai sąveikauja su asmens savastimi, jos samprata.

Pagrindiniais nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos uždaviniais gali būti įvardijamas: jaunų žmonių lytinės ir reprodukcinės sveikatos puoselėjimas; žinių apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą suteikimas; kaltės jausmo, drovumo mažinimas, analizuojant, bendraujant lytiškumo ausimais; įvairių jaunimo lytiniu švietimu suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas; tolerancijos skatinimas įvairioms lytinio elgesio formoms (Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa, 2007). Įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, labai svarbu remtis šiomis Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programoje (2007) pateikiamomis nuostatomis: pagarba savo ir kito lytiškumui, grožio suvokimas fizinio ir dvasinio vaisingumo, pašaukimo tėvystei ir motinystei kontekste; požiūris į meilę ne tik kaip į jausmą, bet ir valingą apsisprendimą, susijusį su įsipareigojimu ir sąmoninga elgsena.

Ustilaite (2007) išskiria bei pateikia skirtingose Europos šalyse realizuojamas lytiškumo kryptis, šeimos planavimo prevencinės veiklos ypatybes. Autorė pažymi, jog Suomijoje, Danijoje, Didžiojoje Britanijoje itin daug dėmesio skiriama bendražmogiškų santykių bei bendravimo įgūdžių ugdymui, atkreipiant dėmesį į skirtingų lyčių asmenų bendravimo ypatumus. Autorės teigimu, Švedijoje bei JAV daugiau dėmesio skiriama lytiniui švietimui, kuomet daug informacijos pateikiama apie apsisaugojimo priemones, leidžiančias užtikrinti saugų seksualinį gyvenimą. Lietuvoje, Lenkijoje, Italijoje bei Prancūzijoje šeimos planavimo kontekste akcentuojama šeimos, kaip pagrindinės vertybės,

Šeimos planavimo prevencijos analizės kontekste reikšminga tampa seksualinio elgesio formos – abstinencijos skatinimas ir raiška. Tolman ir Moclelland (2011) teigia, kad seksualinė abstinencija

turėtų būti vertinama kaip atskiras seksualinio elgesio tipas, kurį sąmoningai renkasi dalis paauglių bei kurį reikia nuolat skatinti. Robinson (2002) pateiktas seksualinės sveikatos modelis yra sudarytas iš dešimties pagrindinių žmogaus seksualinei sveikatai svarbių veiksnių, kurių reikšmė koreliuoja priklausomai nuo žmogaus amžiaus.

2 pav. Seksualinės sveikatos ugdymo modelis

(Sudaryta darbo autoriaus, remiantis S. Robinson (2002) *The sexual health model: Application of a sexological approach to HIV prevention*)

Remiantis 2 paveiksle pateiktu "seksualinės sveikatos" modeliu, galima teigti, jog būtent šiomis žiniomis galima remtis įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą. Kajokienė (2013) akcentuoja, jog šių žinių pateikimas neabejotinai turi sąveikauti su žmogaus amžiumi bei įgyta patirtimi. Autorės nuomone, tai atitinka ir pozityvios paauglių seksualumo raidos koncepciją. Teigiama, kad šis modelis išryškina ir kultūrinės seksualumo reikšmės visuomenėje, lemiančias tiek tarpasmeninius santykius, tiek požiūrius į seksualinį elgesį. Kajokienė (2013) pažymi, kad įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją susiduriama su tam tikrais organizaciniais sunkumais, mokytojų kompetencijų ribotumu šioje srityje.

Dicenso, Guyatt, Willan (2002) konstatuoja, jog nepaisant lytinio švietimo programų įgyvendinimo daugelis seksualiai aktyvių paauglių nepakeičia savo lytinės elgsenos. Taigi kai kurie autoriai pateikia savitus didesnio šeimos planavimo prevencijos veiksmingumo didinimo veiksnius.

Juodraitis, Pocevičienė (2008) nurodo, jog šeimos planavimo prevencija yra turi būti orientuota į visus nepilnamečius, kuriems aktuali lytinė raiška. Autoriai nurodo, jog šeimos planavimo prevencija turi būti orientuota į psichinės sveikatos stiprinimą, valios ugdymą. Efektyviausiais prevencijos būdais autoriai įvardija mokymą atpažinti neatsakingą lytinę elgseną, konstruktyvių problemos sprendimų būdų ieškojimą, į gyvybę nukreiptų nuostatų formavimą, geranoriškų ir pagarbių santykių tarp draugų, pedagogų, tėvų kūrimą.

Socialinio pedagogo šeimos planavimo prevencijos pagrįstumą ir būtinybę atskleidžia ir Obelienė, Pūkelis, Vaitoška (2007), teigdami, kad atsisakius ankstyvos lytinės patirties paauglystėje, ne tik atsiranda erdvės ir laiko asmeninio identiteto formavimuisi, bet ir apsisaugoma nuo emocinių traumų, susijusių su neišvengiamu santykių nutraukimu. Autoriai, remdamiesi užsienio šalių mokslininkų atliktais tyrimais, teigia, kad susilaikant nuo ankstyvų lytinių santykių, plečiasi intelektualinis akiratis. Tuo remiantis galima teigti, kad socialinis pedagogas, inicijuodamas šeimos planavimo prevencinę veiklą, paauglių poreikius bei interesus turi nukreipti intelektualinio ugdymosi, saviraiškos linkme, pateikiant žinias apie ankstyvų lytinių santykių žalą, lytinės elgsenos neatsakomybės pasekmes.

Šapelytė (2003) nurodo, kad prevencinės veiklos plėtojimui labai daug dėmesio turi būti skiriama naujų prevencijos modelių paieškai. Autorė konstatuoja, jog šiame kontekste reikšminga plėtoti ir šeimos sisteminę terapiją, kuomet tobulinami tarpusavio santykiai, skatinama jų darna kaip prielaida sėkmingos šeimos planavimo realizavimui. Sąveikaujant su nepilnamečių šeimomis, autorė akcentuoja šeimos, kaip visumos, suvokimo reikšmę.

Analizuojant socialinio pedagogo vaidmenį, organizuojant nepilnamečių šeimos planavimo prevenciją, reikšminga atsižvelgti į Gedvilienės ir Zuzevičiūtės (2007) nuomonę, kurioje atsispindi nuostata, jog šiame procese itin reikšminga tinkamai inicijuoti pasirinktą darbo kryptį, turinį, formą bei darbo metodus. Remiantis Gailienės (1999) atlikta savižudybių prevencijos analize, galima pateikti ir šeimos planavimo prevencijos modelį, kurį turėtų sudaryti šie pagrindiniai elementai:

- Žinios ir nuostatos. Šio elemento tikslas – puoselėti vertybes ir nuostatas, prieštaraujančias socialinei dezintegracijai, bejėgiškumui tiek visoje visuomenėje, tiek atskirose jos grupėse, veikti prieš ankstyvos lytinės elgsenos, patirties aukštinimą.
- Pagalbos padidėjusios rizikos grupėms ir asmenims tikslas – ankstyvą lytinę patirtį įgijusių ugdytinių išsiaiškinimas ir efektyvi pagalba, kuri orientuota į įvairių institucijų bendradarbiavimą, sąveiką.

- Moksliniai tyrimai ir matavimai, kuriais siekiama įvertinti naudojamas prevencines priemones, pagrįsti jų pasirinkimą bei tinkamumą konkrečios problemos sprendimui.

Adaškevičienės, Baltrušaitienės, Ušparaitės, Žvirdausko, Tarnauskos (2005) teigimu, organizuojant bet kokios tematikos bei pobūdžio prevencinę veiklą socialiniai pedagogai vis dėlto susiduria su tam tikromis problemomis:

1. Nėra bendrų vertinimo kriterijų, galinčių išmatuoti prevencinės veiklos veiksmingumą;
2. Prevencinė veikla dažniausiai vykdoma formaliai ir nesistemiškai;
3. Prevencinė veikla pasižymi fragmentiškumu, stokojama nuoseklumo, sistemingumo;
4. Prevencinė veikla realizuojama dažniausiai per paskaitas ir renginius, nesirenkant įvairesnių veiklos formų, būdų.

Šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo ypatybes pateikia ir Vaitoška (2007). Autoriaus nuomone, tarp natūraliai šeimą planuojančių sutuoktinių skyrybos tampa vis retesniu reiškiniu, kuomet ankstyvas šeimos planavimas orientuotas į atsakomybės skatinimą, savidisciplinos ugdymąsi. Tam tikra prasme šiai autoriaus nuostatai pritaria ir kiti mokslininkai. Malinauskienė, Žukauskienė (2007) pažymi, kad socialinio pedagogo šeimos planavimo prevencinėje veikloje turi būti akcentuojamas atsakomybės pasidalijimas, susilaikymas kaip didesnio pasitikėjimo vienas kitu bei žmogaus meilės priežasčių analizė.

Jaunimo sveikatos stiprinimo Europoje analizėje (1999) nurodoma, jog reikšminga skirti šiuos nepilnamečių lytiškumo ugdymo tikslus: suteikti žinių bei sistemingai jas gilinti; sumažinti kaltės bei nerimo jausmus; ugdyti sugebėjimą spręsti; padėti bei skatinti bendrauti; mokytis spręsti iškilusias problemas; ugdyti būsimus tėvus ir nepilnamečių globėjus; įveikti savanaudiškumą; ugdyti sąmoningą elgesį. Šeimos planavimo prevencinės veiklos reikšmę socialinio pedagogo veikloje akcentuoja ir Bernotienė (2005), kuri teigia, kad jaunimui itin trūksta psichologinio pasirėngimo lytiniam gyvenimui, žinių apie sveiką gyvenseną, lytinės kultūros ir higienos ypatumus paauglystėje. Akcentuojama, jog didėjant bendraamžių įtakai paauglių lytinei elgsenai, reikšminga vykdyti prevencinę veiklą paauglių grupėms, kuomet svarbu skatinti vienas kito emocinį palaikymą bei supratimą. Nepilnamečiai lengviau pasitiki bendraamžiais negu suaugusiais žmonėmis, daugiau atsiveria, išreiškia mintis ir jausmus. Tačiau ryškėja tendencija, jog dažnai nepilnamečiai neturi teisingos bei išsamios informacijos apie lytiškai plintančias ligas bei jų pasekmes. Paauglių šeimose tėvai ne visada aktyviai bendrauja su vaikais lytinio ugdymo temomis, tad tai dar labiau apsunkina šeimos planavimo prevenciją bei grindžia jos būtinybę bent jau instituciniu lygmeniu.

Igyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, daug dėmesio galima skirti neformaliojo ugdymo raiškai. Miliūnienė, Vaitkevičius, Bakanovienė, Mockevičienė (2009) teigia, kad neformalusis ugdymas – sudėtinė švietimo dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo. Šis ugdymas turi būti tikslingas ir tęstinis, skirtas įvairaus amžiaus vaikų prigimtiniams galioms, įvairiems gebėjimams, polinkiams atskleisti, saviraiškos poreikiams, pažintiniams interesams tenkinti, kūrybiškumui plėtoti, kultūrinėms vertybėms puoselėti, sveikatingai praleisti laisvalaikį, socializuotis, įvairių problemų prevencijai ugdymo institucijose stiprinti.

Šeimos planavimo prevencinė veikla socialinio pedagogo veiklos kontekste turi būti realizuojama remiantis šią veiklą reglamentuojančiais teisiniais aktais. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos apraše (2011) nurodoma, kad bendrojo lavinimo mokykloje socialinė pedagoginė pagalba teikiama šiomis formomis: asmeniui individualiai, dirbant grupėje, taip pat bendradarbiaujant su ugdytinio šeima, mokyklos bendruomene, kitais specialistais bei institucijomis. Šiame apraše akcentuojamos ir pagrindinės socialinės pedagoginės pagalbos teikimo rūšys: konsultavimas, tyrimai, mokymas ir švietimas, prevencinės veiklos organizavimas, socialinės pedagoginės pagalbos tinklo kūrimas, tėvų (globėjų), mokytojų švietimas, įtraukimas į pagalbos procesą. Akcentuojama ir tai, kad teikiant socialinę pedagoginę pagalbą, pagal poreikį bendradarbiaujama su kitomis institucijomis, tarnybomis, organizacijomis.

Apibendrinant pateiktas socialinio pedagogo veiklos sritis, ryškėja tai, kad šeimos planavimo prevencinė veikla turi būti realizuojama remiantis šiomis sritimis bei pateikiamomis veiklos formomis, kuriose atsiskleidžia socialinio pedagogo prevencinės veiklos galimybės, kurių analizė bei aptartis pateikiami kitame darbo skyriuje.

1.4. Socialinio pedagogo prevencinės veiklos galimybės nepilnamečių šeimos planavimo procese

Ieškant efektyviausių šeimos planavimo prevencijos priemonių bei formų, mokslinėje literatūroje išskiriamos priežastys, dėl kurių nepilnamečiai taip anksti įgyja lytinės patirties, domisi įvairiomis lytiškumo formomis, tad būtent šiose priežastyse atsiskleidžia pagrindinės šeimos planavimo prevencinės veiklos kryptys, sąveikaujančios su socialinio pedagogo galimybėmis – tai individualus darbas, darbas su grupe tuos pačius interesus turinčių nepilnamečių, darbas su šeima, bendradarbiavimas su pedagogais, mokyklos bendruomene, kitomis tikslinėmis institucijomis. Ankstyvos lytinės elgsenos priežastys dažnai lemia socialinio pedagogo prevencinėje veikloje

naudojamus metodus bei priemones – informaciją, žinias, nuostatas, vertybių formavimą, socialinius įgūdžius, kurių perteikimas yra įgyvendinamas pagrindinėmis socialinio pedagogo veiklos formomis, iš kurių kiekviena išsamiau patariama tolimesnėje skyriaus eigoje.

Individualus darbas. Ward (2002) teigia, kad siekiant nepilnamečių gerovės, pozityvios savijautos, svarbu išskirti šias pirminės gerovės kategorijas: susijusi su kūnu (fiziologinių poreikių) kategorija; kategorija, susijusi su savastimi (autonomijos, kompetencijos, sąveikos su kitais poreikiais) ir susijusi su socialiniu gyvenimu. Autoriaus nuomone, plėtojant šias kategorijas labai svarbu daug dėmesio skirti individualioms žmogaus galimybėms, interesams bei šios gerovės reikšmės supratimui konkrečiam žmogui.

Misiukienė, Patauskienė (2009) akcentuoja socialinio pedagogo individualios pagalbos reikšmę, individualaus darbo su ugdytiniu veiklos formą. Autorių nuomone, šios veiklos formos realizavimo metu labai svarbu užmegzti trumpalaikį ar ilgalaikį užmezgimą, kuomet daug dėmesio skiriama pasitikinčiam ir produktyviam bendravimui, kartu padedant tiek nepilnamečiui, tiek jo šeimai suprasti bei įvertinti susiklosčiusią situaciją, mobilizuoti vidinius išteklius, įsisąmoninti savo vaidmens prasmę šiame procese, organizuoti aktyvius veiksmus ieškant problemos sprendimų bei juos įgyvendinant.

Černius (2006) pritaria kitų mokslininkų nuomonei, jog šeimos planavimo procesas, su šiuo procesu susijusi prevencinė veikla turi būti realizuojama atitinkamai pagal vaiko amžiui reikšmingus aspektus, poreikius. Priklausomai nuo ugdytinių amžiaus, kinta ir šeimos planavimo prevencinės veiklos struktūra, pateikiamos žinios bei jų pagrindu formuojami įgūdžiai. Šapelytė (2003) teigia, jog psichosocialinei brandai formuoti reikšmingas prevencinis elgesio modifikavimo modelis, skirtas taip pat socialinių įgūdžių ugdymui.

Coleman (2005) teigia, reikšminga socialinio pedagogo veiklos forma, dirbant su nepilnamečiais vaikais, yra jų konsultavimas. Greta šios veiklos formos, naudojamas ir tėvų įtraukimas į pagalbos procesą. Ryškėja tai, jog dažniausiai taikomi pagrindiniai socialinių pedagogų darbo metodai yra individualūs bei grupinis darbas, socialinių įgūdžių formavimo, ugdymo metodas. Bakutytė, Geležinienė, Gumuliauskienė bei kt. (2013) teigia, kad į nepilnamečių vaikų socialinių įgūdžių ugdymą žiūrima itin plačiai. Šis socialinio pedagogo darbo metodas gali būti naudojamas, sprendžiant įvairaus pobūdžio problemas. Taigi ir šeimos planavimo prevencijai gali būti reikšmingas socialinių įgūdžių formavimo metodas, orientuotas į pozityvesnių tarpusavio santykių skatinimą tarp priešingos lyties asmenų. Autorių teigimu, socialinių įgūdžių formavimo metodui itin svarbu skatinti kiekvieną ugdytinį patį pasirinkti savo mokymąsi, atsižvelgiant į jau įgytą patirtį bei įvertinant savo ugdymo(si) galimybes.

Carr, Horner (2007) teigia, kad į nepilnamečių socialinių įgūdžių ugdymą svarbu žiūrėti kaip į sąveikų sistemą, kuomet visi jos dalyviai turi patys konstruoti savo mokymąsi, remiantis jau įgyta patirtimi. Autorių teigimu, labai svarbu tai, kad formuojant atitinkamą elgesį svarbu tai daryti nuosekliai ir sistemškai: pereinant nuo nepageidaujamų reakcijų iki elgesio modeliavimo bei veiksmingos teigiamo elgesio sistemos kūrimo. Gudžinskienė, Railienė (2012) nurodo, kad būtent individo socialinių įgūdžių plėtojimas formuoja prielaidą individo gebėjimui prisitaikyti prie nepastovios, nuolat kintančios socialinės aplinkos, pasirinkti sveiką gyvenimo būdą, kūrybiškai bendrauti ir veiksmingai spręsti kylančius konfliktus, bendradarbiauti siekiant bendrų visuomeninių tikslų.

Šiai nuostatai pritaria ir Lekavičienė (2004), kuri nurodo, kad nepilnamečiams labai svarbu mokėti atsisakyti, reaguoti į pastabas, mokėti prieštarauti, sugebėti nutraukti nepageidaujamus ryšius, atsiprašyti, pripažinti klydus, mokėti tinkamai reikšti emocijas. Panašią nuomonę akcentuoja ir užsienio šalių mokslininkai – Zins, Weissbert, Wang (2004), kurie pažymi, jog nepilnamečiams labai svarbu gebėti atpažinti savo emocijas, mokėti jas valdyti, jausti bei išreikšti užuojautą kitiems, kurti pozityvius santykius, priimti sprendimus bei pasižymėti konstruktyvia elgsena konfliktinėse situacijose. Taigi šiame kontekste aktuali socialinio pedagogo prevencinės veiklos forma – bendravimo, tarpusavio santykių darnos kūrimas bei puoselėjimas tarp skirtingų lyčių ugdytinių.

Bakutytė, Geležinienė, Gumuliauskienė (2013) nurodo, kad visuomenėje priimtų vertybių įsisąmoninimas individui suteikia pagrindą tolimesnei veiklai, turi reikšmės santykių suvokimo ir vertinimo pobūdžiui, atitinkamai ir priimamų sprendimų tam tikrose situacijose pobūdžiui ir raiškai. Jurelevičienė, Kaffemanienė, Ruškus (2012) nurodo, kad įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, labai svarbu skatinti šių nepilnamečių ugdymą, puoselėjimą: savęs atskleidimas, saviraiška; socialinis atsitraukimas; įsitvirtinimas – ginant savo teises, tačiau nepažeidžiant kitų teisių; ekspresyvumas – verbaliniu bei neverbaliniu būdu reikšti mintis, jausmus; emociniai įgūdžiai, empatija; parama ir palaikymas; orientacija į pagalbą kitam sprendžiant jo problemas, o ne į kito valdymą; lankstumas; interakcijų valdymas.

Reikšmingu pirminės prevencijos aspektu įvardijamas individualaus socialinio pedagogo veiklos metodas. Tai svarbi ir naudinga socialinio pedagogo veiklos forma ir šeimos planavimo prevencijos procese. Jankauskaitė (2005) teigia, kad socialinis pedagogas, įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, turi būti orientuotas ne tik į nepilnamečių, tačiau ir jo aplinką. Tačiau prie individualaus socialinio pedagogo veiklos formų įgyvendinimo socialinis pedagogas gali laisvalaikio metu nepilnamečius užimti pozityvia, turininga veikla, mokyti paauglius laikytis nustatytų elgesio

taisyklių, susitarimų, skatinti vaikų mąstymą, vaizduotę, strateguojant savo ateitį, ateities veiklą, suteikti galimybę vaikui save išreikšti, stiprinti vaiko savigarbą pozityvioje veikloje, suteikti su šeimos planavimu susijusių žinių, kurių pagrindu puoselėti savitvartos, savikontrolės įgūdžius.

Darbas su grupe. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad siekiant šeimos planavimo prevencijos sėkmingo realizavimo svarbus socialinio pedagogo inicijuojamas darbas su paauglių, nepilnamečių grupėmis. Baranauskienė, Juodraitis (2008) nurodo, kad mokslininkų dėmesys skiriamas bendraamžių grupių reikšmei yra pagrįstas, nes grupinis darbas yra vienas svarbiausių individų sąveikos būdų bei socializacijos veiksmų. Sąveikaudami su kitais paaugliais, nepilnamečiai formuoja asmeninius įsitikinimus, tobulina gebėjimus, dėl kurių jie prisitaiko prie aplinkos išsaugodami arba pakeisdami vaidmenis ir taip iš dalies keisdami socialinę aplinką. Tai leidžia teigti, kad kuo daugiau laiko individas praleidžia su bendraamžiais ir draugais, tuo daugiau galimybių jis turi išbandyti įvairius socialinius vaidmenis ir įvaldyti atitinkavus socialinio elgesio modelius.

Carr, Horner (2007) nurodo, jog dirbant su panašius interesus turinčių paauglių grupe, itin svarbu skatinti socialinius įgūdžius, puoselėti jų ugdymą. Socialinių įgūdžių ugdymas turi būti vertinamas kaip sąveikų sistema, kuomet visi jos dalyviai patys konstruoja savo mokymąsi, ugdymąsi, remiantis jau įgyta patirtimi. Autorių teigimu, labai svarbu, kad formuojant atitinkamą elgesį, to būtų siekiama nuosekliai ir sistemingai: pereinant nuo nepageidaujamų reakcijų iki elgesio modeliavimo bei veiksmingos teigiamo elgesio sistemos kūrimo.

Baranauskienė, Juodraitis (2008) pažymi, kad socialinių pedagogų dėmesys taip pat turi būti skiriamas ir darbui su bendraamžių grupėmis. Tai patvirtina ir mokslinėje literatūroje pastebimas mokslininkų dėmesys šiai socialinio pedagogo veiklos formai. Sąveikaudami vieni su kitais, paaugliai formuoja atitinkamus įsitikinimus, tobulina gebėjimus, dėl kurių jie prisitaiko prie aplinkos išsaugodami arba pasikeisdami vaidmenimis ir taip iš dalies keisdami socialinę aplinką. Tai leidžia teigti, kad kuo daugiau laiko individas praleidžia laiko su bendraamžiais draugais, tuo daugiau galimybių jis turi išbandyti įvairius socialinius vaidmenis ir įvaldyti reikšmingus socialinio elgesio modelius.

Bakutytė, Geležinienė, Gumuliauskienė (2013) nurodo, kad darbas grupėse turi remtis tam tikromis charakteristikomis: poveikis bendradarbiaujant turi potencialą padėti ugdytiniams pasijusti geriau patiems, pozityviau jaustis dėl kitų; tam tikros problemos sprendimas turi būti integruojamas į natūralų ugdytinio elgesį; darbas grupėse turi būti paremtas įsipareigojimu vieni kitiems; nepilnamečių grupėse turi vyrauti pozityvūs tarpusavio santykiai, kuomet lavinamas grupinis identitetas, skirtingų žinių priėmimas, skirtingų požiūrių supratimas, toleravimas.

Reingardienė (2006) pažymi, kad šeimos planavimo prevencijos procese reikia atskleisti socialinius lytiškumo pamatus, paneigti paplitusius stereotipus, skatinti ne konkurencingumą, tačiau bendradarbiavimą tarp paauglių, tarp paauglių ir mokytojų, mokytojų ir paauglių šeimos narių.

Socialinio pedagogo inicijuojama darbo grupėse veiklos forma turi remtis tam tikrais ugdytinių amžiaus tarpsnio ypatumais. Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (2008) teigia, kad socialinio pedagogo veikla turi remtis paauglystės amžiaus ypatumais, kuomet 14-17 metų paaugliai susiduria su noru išsivaduoti iš vaikiškų priklausomybės santykių, suaugusių globos. 17-21 metų jaunuoliai išgyvena atotrūkio krizę, kuomet išsivadavę iš santykių su tėvais, staiga pasijunta vieniši, ima ieškoti vis įvairesnių saviraiškos formų ir būdų.

Darbo grupėse reikšmę akcentuoja ir Vaičiulienė (2004), kuri nurodo, jog individui paauglystės laikotarpiu itin reikšmingi tampa santykiai su bendraamžiais. Didėjant paauglių autonomiškumui, pakinta santykiai ne tik su tėvais, tačiau ir su bendraamžiais. Nutolus nuo tėvų, priartėja prie draugų, santykiai tampa glaudesni, atviresni. Atsiranda didesnė santykių su priešingos lyties draugais tikimybė. Bendraamžių santykiuose reikšmingas tampa tarpusavio pasitikėjimas, ištikimybė vienas kitam. Tačiau taip pat ryškėja bendraamžių santykių skirtumai, priklausomai nuo jų amžiaus: berniukų tvirti draugystės santykiai grindžiami bendra veikla, mergaičių – emociniu artumu, tarpusavio supratimu. Šiame kontekste reikšminga Jaruševičienės (2008) nuomonė, jog būtent šie skirtumai lemia ankstyvų lytinių santykių problemas, kuomet jausdami bendraamžių spaudimą, paaugliai pasirenka rizikingą ankstyvą elgseną. Todėl tai dar kartą pagrindžia šeimos planavimo prevencinės veiklos būtinybę, kurioje atsiskleidžia darbo grupėse metodo reikšmė.

Mokslinės literatūros analizė leidžia konstatuoti, kad socialinio pedagogo veikla, nukreipta į nepilnamečių šeimos planavimo tikslų bei uždavinių įgyvendinimą, apima dvi sritis bei paskirtis – tai ugdomoji ir prevencinė. Socialinio pedagogo inicijuojama šeimos planavimo prevencinė veikla yra skirta vykdyti ankstyvų lytinių santykių bei su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo bei priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos pagrindiniu tikslu būtų galima laikyti savarankiškos, gyvybingos, narių savitarpio globa ir atsakomybė grindžiamos šeimos kūrimą, atsakomybės už savo lytinę elgseną skatinimą. Šiame procese svarbu daug dėmesio skirti ankstyvo lytinių santykių debiuto vėlinimui, darnių santykių šeimoje kūrimui, atviros tėvų ir vaikų komunikacijos plėtojimui.

Kaffemanienė, Jurevičienė (2012) akcentuoja tai, kad dirbant su nepilnamečiais, labai svarbi kuriama edukacinė aplinka, kurioje ugdantysis ugdo(si) ne tik švietimo institucijoje ir jos kuriamoje edukacinėje aplinkoje, bet ir už jos ribų, kur dalyvauja visi su nepilnamečiu susiję asmenys – tėvai,

pedagogai, kiti specialistai. Taigi šiame kontekste itin svarbu naujų žinių kūrimas, naujų išeičių paieška.

Merfeldaitė, Railienė (2007) teigia, kad grupės lygmeniu gali būti organizuojamos savitarpio pagalbos, atvejų analizės, socialinių įgūdžių ugdymo ir konsultacinės grupės. Autorių teigimu, grupinės prevencijos formų yra daug, kuomet jų įvairovė priklauso nuo konkrečių prevencijos specialistų, jų žinių apie problemą, šių specialistų kūrybiškumo, išradingumo. Teigiama, kad svarbu, jog į tam tikrą grupę prevencinės pastangos kaip įmanoma daugiau atitiktų šios grupės savitumą. Apibendrinant socialinio pedagogo inicijuojamą veiklos formą – darbą su grupe, reikšminga išskirti tai, kad ši socialinio pedagogo veiklos forma gali būti realizuojama per socialinių įgūdžių, tolerancijos ugdymą, prevencinės veiklos įgyvendinimą, pagalbą sprendžiant problemas, tėvų ir mokyklos bendruomenės bendradarbiavimo skatinimą. Komandinė veikla yra pagrindinė socialinių įgūdžių ugdymo prielaida, kuomet socialiniai įgūdžiai yra reikšmingi palankių tarpasmeninių santykių palaikymui, bendravimo ir bendradarbiavimo skatinimui, ryšių užmezgimui ir jų išlaikymui socialiai priimtinais būdais. Taigi socialinių įgūdžių ugdymas šeimos planavimo prevencinės veiklos kontekste yra reikšminga socialinio pedagogo veiklos kryptis bei galimybė.

Darbas su ugdytinio šeima. Ustilaitė (2001) teigia, kad šeima daro neabejotinai didžiulę įtaką formuojant paauglio požiūrį į seksualinius santykius. Tai tėvų pavyzdys yra reikšmingas šeimos planavimo prevencinės veiklos orientyras. Autorės nuomone, tėvus reikšminga į šeimos planavimo prevencinę veiklą, nes būtent tėvų įgyjamos patirties pagrindu formuojama ir ugdytinio patirtis šiuo klausimu.

Bakutytė, Geležinienė, Gumuliauskienė (2013) nurodo, kad tėvų įtraukimas į prevencinę veiklą turi būti dėsningas ir sistemingas, nes tai privalo turėti nuolatinį tęstinumą. Šią autorių nuostatą patvirtina ir bei vertybinių nuostatų pokyčių. Todėl šiame kontekste skatinamos novacijos kuriant vis naujas socialinio pedagogo ir ugdytinių tėvų bendradarbiavimo formas – sistemingi tėvų švietimo kursai, bendros konferencijos, diskursai. Socialinis pedagogas, dirbdamas su šeima, visų pirma diagnozuoja problemą, tada parengia pagalbos šeimai prevencinę programą, jungiančią įvairias socialines funkcijas. Įvairios socialinio pedagogo veiklos su šeima formos priklauso nuo šeimos struktūros, poreikių ir egzistuojančių problemų.

Bendradarbiavimas su pedagogais, mokyklos bendruomene, kitomis institucijomis. Ugdymo institucijos, teikdamos įvairias socialines paslaugas vaikams, prevencinių paslaugų ir programų ugdytiniams problematika tampa aktuali ir reikšminga numatant socialinės pedagoginės kryptis, organizavimą ir metodus. Ugdymo institucijai, atsižvelgiant į visuomenės keliamus bei besikeičiančius

reikalavimus, tenka prisiimti vis daugiau socialinių funkcijų, kurių veiksmingas realizavimas turi užtikrinti kokybišką bei visapusiškai naudingą socialinės pedagoginės pagalbos teikimą ugdytiniui. O tai sudėtinga pasiekti be socialinio pedagogo inicijuojamos prevencinės veiklos.

Daugelis mokslinėje literatūroje išsakytų minčių leidžia konstatuoti, kad bendradarbiavimas yra viena svarbiausių ir reikšmingiausių socialinio pedagogo veiklos krypčių, leidžiančių pasiekti kur kas rezultatyvesnius problemos sprendimus. Skeirienė (2005) teigia, kad bendravimas – tai žmonių santykių forma, kadangi žmonės turi nuolat keistis įgyta patirtimi, savo nuomonėmis, o bendravimas yra priemonė šiems tikslams pasiekti. Ališauskienė (2004) pažymi, jog bendradarbiavimas – tai darbas kartu sujungus intelektines jėgas, pagalbą vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas. Kontautienė (2010) bendradarbiavimą sieja su kryptingesniu vaiko poreikių, interesų, galimybių įvertinimu. Bakutytė, Geležinienė, Gumuliauskienė bei kt. (2013) nurodo, kad bendradarbiavimas su skirtingomis institucijomis, specialistais, suinteresuotais tos pačios problemos sprendimu, yra pagrindinis socialinės pedagoginės pagalbos problemų sprendinys. Bendradarbiavimo idėja, grįsta tam tikrais pokyčiais asmens elgesyje, jo nuostatose padeda įsivyrauti abipusei pagarbai ir pasitikėjimui.

Užsiimant prevencine veikla, socialinis pedagogas ne tik sutelkia visus į komandą, tačiau vėliau ir koordinuoja šios komandos darbą, orientuotą į tam tikrų problemų sprendimų, neigiamų reiškinių šalinimą. Teigiama, kad bendradarbiavimas yra profesionalus procesas, kuriuo ne tik sujungiamos žinios, įgūdžiai problemų sprendimų paieškai bei įgyvendinimui, tačiau tuo pačiu siekiama normalizuoti socialinę gerovę. Įtraukiant problema suinteresuotus specialistus ir institucijas į prevencinę veiklą, labai svarbu, pasak Connolly, James (2006) gebėti priimti kompromisus, jausti lygiavertiškumą, sugebėti įvertinti veiklos rezultatus, vadovautis aiškiomis, nedviprasmiškais taisyklėmis, kurios leistų siekti lankstumo, aiškios komunikacijos, aiškių veiklos tikslų, skatina gebėjimą kurti darnią problemos sprendimo viziją bei tokiu būdu kooperuotis bendram tikslui.

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia konstatuoti, jog nepilnamečių šeimos planavimo prevencinė veikla, realizuojama socialinio pedagogo pasirinktomis bei inicijuojamomis veiklos formomis, leidžia formuoti atsakingą paauglio asmenybę, slopinti ankstyvų lytinių santykių poreikį, pakeičiant įvairesnėmis saviraiškos, savirealizacijos formomis bei būdais. Kitame darbo skyriuje pateiksime nepilnamečių focus grupės atliktos diskusijos rezultatus, jų analizę, kurios pagrindu pateiksime socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybes, įgyvendinant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą.

2. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS MODELIAVIMO GALIMYBIŲ NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCIJOS PROCESSE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Nepilnamečių šeimos planavimo atskiras koncepcijas tyrė: Ustilaitė (2001), kuri atliko paauglių lytiškumo raiškos ir jos psichopedagoginės korekcijos prielaidų analizę, Kajokienė (2013) analizavo paauglių mergaičių seksualinį subjektyvumą. Taip pat Ustilaitė, Obelenienė (2007; 2008) daug dėmesio skyrė paauglių seksualinio elgesio paplitimo analizei bei lytiškumo ugdymo problemų tyrėjimams krikščioniškuoju bei edukologiniu požiūriu. Juodraitis ir Pacevičienė (2008) atliko paauglių požiūrio į seksualinį elgesį analizę. Jaruševičienė (2000) savo inicijuotu tyrimu siekė atskleisti bei atskleidė lytiškumo ugdymo Lietuvos mokyklose raišką, kokybę bei problematiką

Pasirinktos nepilnamečių fokus grupės kokybinio tyrimo tikslas – atskleisti nepilnamečių (14-16 metų amžiaus paauglių) požiūrį į draugystę, meilę ir šeimą, akcentuojant šeimos planavimo galimybes, jų raišką paauglystės tarpsnyje. Tyrimo metu daug dėmesio skirta respondentų nuostatų apie draugystę bei meilę kaip reikšmingą šeimos kūrimo, planavimo prielaidą, analizei. Siekta šeimos planavimą interpretuoti kaip tvirtos draugystės bei atsakingos meilės pasekmę. Būtent dėl šios priežasties pasirinkta kokybinio tyrimo metodologija.

Focus grupės kokybinio tyrimo proceso etapai buvo grindžiami Tureikytės (2004) pateikiama tyrimo eiga: klausimų formulavimas; sąvokų formulavimas; grupių, kuriose bus nagrinėjamas reiškinys, atrinkimas; tinkamo dizaino ir metodų atrinkimas; konkrečių tyrimo klausimų įvertinimas ir performulavimas; duomenų analizė; analizės apibendrinimas ir įvertinimas; rezultatų formulavimas.

Atsižvelgiant į atliktą mokslinės literatūros analizę socialinio pedagogo veiklos galimybių raiškos, taikant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą teoriniais klausimais, buvo suformuluotas pagrindinis diskusijos klausimas, sąveikaujantis su tyrimo klausimu: kaip nepilnamečiai supranta šeimos planavimo procesą, kokius pagrindinius veiksnius įvardija sėkmingo šeimos planavimo įgyvendinimo procese.

Reikšminga ir tai, jog formuluojant pagrindinį diskusijos klausimą, išryškėjo ir kiti gretutiniai klausimai, kuriais bus galima gauti papildomos informacijos: kaip respondentai supranta draugystę? Kaip tiriamieji supranta meilę, kaip suvokia meilės atsiradimo prielaidas? Kokiomis pagrindinėmis vertybėmis grindžia idealią šeimą, jos gyvenimą? Kaip suvokia šeimos planavimo procesą, ar tai ji

įvardija kaip svarbų jauno žmogaus gyvenimui reiškinį? Kokie pagrindiniai veiksniai yra atsakingi už šeimos planavimo proceso įgyvendinimą jauno žmogaus gyvenime? Kaip įgyvendinamas šeimos planavimo procesas, remiantis asmenine respondento patirtimi?

Atliekant nepilnamečių focus grupės kokybinį tyrimą buvo laikomasi nuoseklumo:

- Moderatoriaus prisistatymas focus grupės nariams;
- Atliekamo tyrimo svarbos bei reikšmės pristatymas tyrimo dalyviams, akcentuojant respondentų nuomonės svarbą tyrimo tikslo įgyvendinimui;
- Supažindama, jog respondentų pateikiami atsakymai nebus siejami su konkrečiu tiriamuoju. Tiriamiesiems išaiškinama diskusijos rezultatus panaudojimas.
- Tyrimo moderatorius paklausia tiriamųjų, ar jie sutinka, jog jų diskusija bus fiksuojama raštu;
- Tyrimo dalyvių paprašoma, kaip įmanoma daugiau pateikti savo minčių tam tikru klausimu, siekti, kad diskusijos metu būtų kaip įmanoma atsakymų „nežinau“, „taip; ne; kartais“ ir t.t.
- Akcentuojama pagrindinė diskusijos taisyklė – mintis reikšti po vieną, išklausti vienas kitą;
- Supažindinus su diskusijos taisyklėmis bei rezultatų fiksavimo tvarka, pradedama diskusija.

Atliekant tyrimą, siekiama, kad tiriamoji paauglių grupė jaustųsi saugiai bei nejaustų emocinio diskomforto. Todėl dėl šios priežasties tyrime dalyvauja respondentams pažįstamas socialinis pedagogas, moderatorius bei jo padėjėjas, kuris padės užfiksuoti respondentų pasisakymus tam tikru klausimu.

Tyrimo etiškumas. Prieš atliekant tyrimą, bendradarbiaujant su mokyklos socialiniu pedagogu, buvo prašoma respondentų tėvų pateikti raštišką sutikimą dėl jų dukters/sūnaus dalyvavimo šiame tyrime. Respondentų tėvams pateiktame sutikime buvo pateikiama informacija apie atliekamo tyrimo tikslą, turinį bei laiką, akcentuojant jų galimybę susipažinti su tyrimo metu gautais rezultatais.

Tyrimo vieta, laikas ir eiga. Tyrimas vyko vienoje iš pasirinktos X bendrojo lavinimo mokyklos klasių. Bendradarbiaujant su mokyklos socialiniu pedagogu, aptartos diskusijos metu galinčios kilti problemos. Diskusijos metu pateikiami iš anksto apgalvoti klausimai, kurie buvo pateikiami ne tik žodžiu, bet ir raštu skaidrėse prieš tiriamuosius. Klausimai nebuvo griežtai struktūruoti, tačiau vis dėlto tyrimo metu buvo siekiama laikytis iš anksto numatytos klausimų sekos. Tiriamiesiems pateikiamais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti jų draugystės, meilės bei šeimos sampratas, pagrindines jų vertybes, nuostatas šiais klausimais. Diskusija atlikta 2014 metų kovo 12d. Trukmė – 1val.10min.

Moderatoriaus prisistatymas. Tyrimo dalyviams moderatorių bei jo pagalbininką pristatė mokyklos socialinis pedagogas, kuris visoje diskusijoje nedalyvauja. Toliau prisistato pats

moderatorius, pristatydamas ir savo padėjėją. Tyrimo dalyviai supažindinami, kiek laiko tęsis diskusija, koks yra tyrimo moderatoriaus bei jo padėjėjos vaidmuo šiame tyrime.

Moderavimo technika. Pagrindinį tiriamųjų kriterijų -14-16 metų amžių atitiko visi diskusijoje dalyvavę paaugliai. Pateikus klausimą, siekiama, kad kiekvienas tyrimo dalyvis išreikštų savo nuomonę tam tikru klausimu. Pateikus klausimą, stebima respondentų reakcija į klausimą, analizuojama respondentų kūno kalba, užfiksuojami pagrindiniai neverbalinės komunikacijos akcentai. Diskusijos metu siekiama palaikyti pusiausvyrą tarp išsamiai komunikuojančių bei mažiau komunikujančių tyrimo dalyvių. Kilus abejonėms dėl atsakymo objektyvumo, moderatorius pakartoja klausimą, skirtą konkrečiam respondentui. Pabaigus atsakyti į vieną klausimą, prie kitos diskusijos klausimo pereinama nuosekliai, apibendrinant anksčiau pateikto klausimo atsakymus. Diskusijos metu moderatorius siekia nepateikti asmeninės nuomonės tam tikru klausimu, tačiau nori išsiaiškinti respondentų nuomonę, jų nuostatas, atskleidžiančias jų požiūrį. Tyrimo metu naudoti tik atviri klausimai.

Diskusijos pabaiga. Padėkojama diskusijos dalyviams. Dar kartą primenamas tyrimo tikslas, reikšmė bei tyrimo rezultatų panaudojimas. Akcentuojama diskusijos dalyvių galimybė susipažinti su tyrimo rezultatų analize.

Tyrimo duomenys apdorojami taikant teksto turinio (content) analizės metodą. Žydžiūnaitės (2005) nuomone, teksto turinio (content) analizė yra vienas patikimiausių metodų, kuriuo remiantis analizuojamu tekstu galima daryti galutines išvadas. Analizuojant turinį galima diagnozuoti, kaip tam tikrą reiškinį supranta respondentas, koks skirtumas tarp teorinio tiriamojo reiškinio ir respondentų asmeninių nuostatų, požiūrio į analizuojamą reiškinį. Analizuojant diskusijos metu gautus duomenis, laikomasi šių Žydžiūnaitės (2005) siūlomų laikytis teksto analizės nuoseklumo lygmenų: daugkartinio teksto skaitymo; manifestinių kategorijų skyrimo, remiantis pagrindinėmis sąvokomis; kategorijų turinio skaidymo į subkategorijas; kategorijų ir subkategorijų interpretavimo ir pagrindimo teksto teiginiais.

2.2. Respondentai

Pasirinkta tyrimo metodologija lėmė tai, kad diskusijoje turi dalyvauti vaikai – nepilnamečiai, paaugliai, esantys 14-16 metų amžiaus, kuriems šeimos planavimo prevencijos klausimas yra aktualumas ir itin reikšmingas. Siekiant nustatyti konkretesnius tiriamųjų atrankos kriterijus, buvo paprašyta socialinio pedagogo pateikti savo nuomonę apie tai, kurie ugdytiniai yra komunikabilesni, atviriau bendrauja, turi platesnį žinių akiratį, yra pažangūs mokiniai bei aktyvūs mokyklos bendruomenės nariai.

Pagrindinė sąvoka, dominuojanti diskusijos rezultatų analizėje, yra nepilnametis asmuo – paauglys, esantis 14-16 metų amžiaus, kuriam aktualus atsakingos lytinės elgsenos puoselėjimas bei skatinimas. Atlikta mokslinės literatūros analizė būtent pagrindžia šio amžiaus paauglių didelį susidomėjimą priešinga lytimi, jų lytinės elgsenos raišką, sąveikaujančią su tam tikromis amžiaus ypatybėmis, psichologiniais bei fiziniais paauglio pokyčiais.

Pasirinktos tiriamųjų grupės sudėčiai buvo numatyti išankstiniai reikalavimai:

- Grupės sudėtis neturi būti homogeniška: ją sudaro 6 mergaitės bei 3 berniukai.
- Visus grupės narius turi sieti bendri interesai: pasirinkta 14-16 metų amžiaus paauglių grupė, kuriems aktualus šeimos planavimo prevencijos klausimas.
- Grupės moderatorius turi būti tos pačios lyties kaip ir dauguma tiriamųjų.

Taip pat galima išskirti ir nepilnamečių focus grupės savitumą – visų grupės dalyvių bendravimas grupėje, siekiant išsamesnių tiriamųjų atsakymų.

Analizuojant tyrimo duomenis, minimi tik vaikų vardai, suteikiant kiekvienam respondentui skaičių, sutampantį su diskusijos protokolo skaičiumi. Siekiant konfidencialumo, minimas tik pakeistas respondento vardas bei amžius. Laikantis mokslinio tyrimo etikos principo, pateikiami tik konfidencialumą garantuojantys demografiniai duomenys: lytis, amžius, vardas, klasė.

Respondentų demografiniai duomenys pateikiami žemiau esančioje 1 lentelėje:

1 lentelė

Nepilnamečių focus grupės demografiniai duomenys

Vardas	Protokolo numeris	Lytis	Amžius	Klasė
Rugilė	1	M	15m.	9
Kotryna	2	M	14m.	8
Živilė	3	M	16m.	10
Agnė	4	M	16m.	10
Julija	5	M	15m.	8
Raminta	6	M	14m.	8
Armandas	7	B	15m.	9
Benediktas	8	B	16m.	9
Povilas	9	B	15m.	9

Išnagrinėjus tyrimo rezultatus, diskusijos metu gautus duomenis analizuosime remiantis šia struktūra:

1. Respondento gyvenimo permainų apibūdinimas ir su jomis susiję išgyvenimai.

2. Draugystės samprata bei reikšmė paaugliui, pagrindiniai informacijos apie draugystę šaltiniai, jų vertinimas. Sąlygos, svarbios draugystės egzistavimui. Draugystės ir meilės sąsajos.
3. Meilės samprata, reikšmė, raiškos ypatybės paauglystėje. Pagrindiniai informacijos apie meilę šaltiniai, jų vertinimas.
4. Šeimos samprata bei reikšmė, pagrindiniai informacijos apie šeimą šaltiniai, jų vertinimas. Idealios šeimos samprata.
5. Šeimos planavimo samprata bei svarba. Šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimo ypatumai. Socialinio pedagogo vaidmens įvertinimas, įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją.

Apžvelgus nepilnamečių focus grupės diskusijos metodologines ypatybes bei tiriamųjų imties ypatumus kitame darbo skyriuje pateiksime 14-16 metų paauglių diskusijos rezultatus, jų analizę – interpretaciją, kuri sudarys galimybę išsiaiškinti tiriamųjų nuostatas apie draugystę, meilę kaip pagrindinę šeimos planavimo sąlygą, sąveikaujančią būtent su tvirtų tarpusavio santykių puoselėjimu bei skatinimu.

2.3. Socialinio pedagogo veiklos galimybių vertinimas nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos kontekste: nepilnamečių focus grupės diskusijos rezultatų analizė

Biro (2006) konstatuoja, jog paauglystėje individas yra priverstas daug tyrinėti, pažinti, analizuoti, o tai grindžiama su permainingomis žmogaus psichosocialinėje, fizinėje bei kognityvinėje žmogaus raidoje. Tai patvirtina ir Schunk ir Meece (2006), kurie akcentuoja, jog, būtent paauglystėje, vykstančios permainingos apsprendžia tam tikrus žmogaus raidos etapui būdingus iššūkius bei sunkumus.

Analizuojant diskusijos metu išryškėjusias respondentų nuostatas jų gyvenime vykstančių permainų vertinimu, paaiškėjo, kad dauguma respondentų akcentuoja permainingas, susijusias su naujų užsiėmimų atsiradimu, padidėjusiu susidomėjimu mokymosi procesu bei rezultatais, brendimu, naujų draugų atsiradimu, bendravimu, įvairesniu laiko praleidimu su naujais draugais, atsiradusia pirmąja meile, naujai pradėta lankyti mokykla, naujais užsiėmimais bei galimybe plėsti savo žinių bei veiklos akiratį. Vertinant šias tiriamųjų nuostatas, galima pastebėti, jog dauguma jų sąveikauja su paauglystės laikotarpiui aktualiais reiškiniais, kuomet noras išbandyti, patirti kažką naujo yra itin stiprus ir didelis.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos metu atsiskleidė pozityvus bei neutralus respondentų gyvenime vykstančių permainų vertinimas, kuomet diskusijos dalyviai neakcentavo neigiamų jų gyvenime vykstančių permainų, o tai leidžia spręsti apie pakankamai teigiamai vertinamus išgyvenamus pozityvius jausmus ir emocijas (žr. 3 priedas).

Diskusijos metu pateikti tiriamųjų atsakymai leidžia teigti, jog jų gyvenime šiuo metu yra aktualios teigiamai vertinamos permainos, kurias būtų galima suskirstyti į šias subkategorijas: susijusias su įvairesniais užsiėmimais, susijusias su pokyčiais mokymosi procese bei aplinkoje, susijusias su santykiais tarp bendraamžių, juose vykstančia kaita, susijusias su šeimos aplinkoje vykstančiais pokyčiais. Diskusijos metu taip pat išryškėja ir neutralus respondentų gyvenime vykstančių permainų vertinimas, kuomet respondentas konkrečiai neįvardija jo gyvenime vykstančių permainų (2 protokolai) arba permainas sieja su fiziologiniais pokyčiais (3 protokolai).

Diskusijos metu respondentų pateikti atsakymai taip pat atskleidė, kad dauguma diskusijos dalyvių, išgyvendami įvairias permainas, patiria ne tik pozityvius, tačiau negatyvius išgyvenimus, kurių išsamesnė raiška pateikiama 3 priede.

Tyrimo metu atsiskleidė tai, kad diskusijos dalyviai, išgyvendami jiems reikšmingas gyvenimo permainas, išgyvena tiek pozityvius, tiek negatyvius jausmus. Kai kurie jų išgyvena dviprasmiškus jausmus, kuomet sunku nusakyti, kas yra svarbiau išgyvenamas džiaugsmas, noras išbandyti, patirti kažką naujo ar baimė nusivilti savimi bei kitais. Diskusijos metu pateikti tiriamųjų atsakymai leidžia juos skaidyti į tam tikras kategorijas ir subkategorijas: respondentai, išgyvendami įvairias permainas, patiria pozityvius, negatyvius, o kartais ir labai dviprasmiškus išgyvenimus, emocijas. Diskusijos dalyviai, išgyvendami tam tikras permainas, patiria pozityvias emocijas, kurios pasireiškia puikiu, neproblematišku prisitaikymu jiems reikšmingoje aplinkoje, gera savijauta bei tam tikrų pastangų poreikiu, kurias pateisina tikslas. Respondentai, išgyvendami permainas, taip pat patiria ir negatyvius išgyvenimus, kurie pasireiškia nuovargiu bei konfliktinėmis situacijomis su šeimos nariais. Diskusijos metu taip pat ryškėja, jog respondentams sudėtinga vienareikšmiškai apibūdinti jų patiriamas emocijas, kurias lemia permainos jų gyvenime: pasireiškia dviprasmiška tiek pozityvių, tiek negatyvių emocijų raiška.

Analizuojant diskusijos metu gautus duomenis, paaiškėjo, jog dauguma respondentų susidurdami su įvairiomis permainomis, išgyvena įvairius jausmus, kuriems jie yra svarbūs ir reikšminga, lemiantys jų savijautą, elgesį. Dauguma diskusijos dalyvių akcentuoja jų gyvenime šiuo metu vykstančių permainų egzistavimą ir su jomis susijusius jausmus bei emocijas. Diskusijos dalyviai akcentuoja, jog dažnai susiduriama ne tik su pozityviais jausmais bei išgyvenimais, tačiau neišvengiama baimės bei

įtampos, kuri, deja, ne visada yra įveikiama, kartais pasirenkant ne itin pozityvias saviraiškos formas bei būdus.

Apibendrinant respondentų nuostatas jų gyvenime vykstančių permainų vertinimu, galima teigti, jog daugelis respondentų akcentuoja jiems reikšmingų permainų egzistavimą, išskiria dažnai dviprasmiškai vertinamus patiriamus su šiomis permainomis susijusius išgyvenimus bei jausmus. Akcentuotina, jog paauglystėje patiriamos permainos yra svarbios visiems tyrimo dalyviams, kuomet kiekvienas jų pasirenka savitus savirealizacijos būdus bei formas. Paauglystėje reikšmingos permainos pasireiškia daugelyje paauglio gyvenimo sričių, iš kurių ne išimtis – santykiai su bendraamžiais, jų raiška ir ypatumai būtent šiame laikotarpyje.

Draugystės reikšmingumas ir raiškos ypatumai paauglystėje. Bendraamžių reikšmė paauglio gyvenime yra interpretuojama bei akcentuojama daugelyje mokslinės literatūros šaltinių. Ustilaitė (2007) teigia, kad artimas ryšys su bendraamžiu – vienas svarbiausių paauglio pažinimo būdų, kuomet plėtojama galimybė patirti bei atskleisti savo bei kito asmens individualumą. Toks ryšys taip pat sudaro sąlygas skleisti unikaliam bręstančio žmogaus vyriškumui ar moteriškumui, kurti pamatą naujam psichiniam artumo pojūčiui išgyventi. Greta to, paauglystėje ypač dažnai susiduriama su įvairiomis permainingomis, kurias paaugliai dažnai paliekami išgyventi vieni, be niekieno pagalbos bei supratimo.

Davidavičienė (2000) nurodo, kad net paauglių santykiai su bendraamžiais tampa sudėtingesni, turtingesni nei ankstesniuose jų gyvenimo etapuose. Paauglystės laikotarpis – savęs atradimo laikotarpis, įsijautimas į suaugusiojo vaidmenį, kartais nusižengiant visuomenės nustatytoms normoms.

Vyšniauskaitė – Rimkienė, Kardelis (2005) konstatuoja, kad sėkmingas bendravimas su bendraamžiais, teigiamas jų vertinimas ir priėmimas dažniausiai lemia paauglių psichosocialinę sveikatą, o socialinis paauglių neprisitaikymas įgalina prognozuoti vėlesnes prisitaikymo bei elgesio problemas (mokyklos nelankymą, patyčias, nusikalstamumą, psichopatologinius sutrikimus).

Taigi vienu iš tyrimo dalyviams pateikiamų diskusijos metu klausimų buvo domėtasi apie diskusijos dalyvių draugystės sampratą, apie “tvirtos draugystės” suvokimą bei interpretavimą. Diskusijos metu išryškėjusios tendencijos pateikiamos 2 lentelėje.

2 lentelė

Draugystei reikšmingi veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	<i>Atsipalaidavimo būdas</i>	<i>“Tai būdas atsipalaiduoti, išsikalbėti, linksmai praleisti laiką” (Agnė, 16 metų, 4 protokolas).</i>

Atsipalaidavimas, bendravimas, pozityvi savijauta	<u>Gladus ir atviras bendravimas</u>	<i>“Galiu išsikalbėti su draugais tai, ko mamai ar tėtei ne visada galiu pasakyti” (Julija, 15 metų, 5 protokolas); “Be nuoširdaus bendravimo bei pasitikėjimo vienas kitu – tai neįmanoma” (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);</i>
	<u>Puiki savijauta</u>	<i>“Geras jausmas, būnant su kažkoku žmogumi” (Raminta, 14 metų, 6 protokolas). Be draugystės būtų žiauru, būtų mėme vieniši ir liūdni” (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas);</i>
Sąveika, grindžiama pasitikėjimu vienas kitu	<u>Pasitikėjimas vienas kitu</u>	<i>“Draugystė reiškia labai daug, žmonės turi sieti pasitikėjimas, nuoširdumas, palaikymas, supratingumas, ištikimybė” (Armandas, 15 metų, 7 protokolas). “Dviejų žmonių draugystė turi būti tikra. Draugystė man reiškia tvirtumą, pasitikėjimą savimi” (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); “Tvirtroje draugystėje privalo būti pasitikėjimas” (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).</i>
	<u>Santykiai grįsti atsakomybe prieš vienas kitą</u>	<i>“Man draugystė svarbi, turiu 3 labai gerus draugus, manau, daugiau žmogui nereikia, nes visur nespėsi” (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); “Labai svarbu neišduoti draugo, tai draugystės pagrindas. Tarp draugų turi būti panašios nuomonės, pomėgiai, gyvenimo supratimas” (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).</i>

Diskusijos metu respondentų pateikti atsakymai draugystės sampratos bei raiškos ypatumų klausimais, leidžia išskirti pagrindinę šių atsakymų kategoriją, leidžiančią teigti, jog visi respondentų pateikti atsakymai draugystės sampratos ir raiškos ypatumų klausimais atskleidžia pozityvų draugystės vertinimą, kuris tolimesnėje analizėje skaidomas į subkategorijas. Diskusijos dalyvių išsakyta nuomonė atskleidžia tai, jog draugystė yra siejama su pozityviais išgyvenimais, kuomet galima atsipalaiduoti, atvirai bendrauti, išsikalbėti, jaustis pozityviai, pasitikėti vienas kitu bei jausti atsakomybę prieš vienas kitą. Apibendrinant diskusijos metu išryškėjusias respondentų draugystės bei tvirtos draugystės sampratas, paaiškėjo, kad draugystė siejama su pasitikėjimu, atsidavimu, nuoširdžiu bendravimu, galimybe išsikalbėti, išreikšti save, savo jausmus, išgyvenimus. Respondentai pagrindine draugystės sąlyga įvardija bendrus pomėgius, interesus bei požiūrį į daugelį dalykų. Išskiriama pagarbos vienas kitam sąlyga. Akcentuojama ir atsakingos draugystės sąvoka, kuomet respondentas pateikia savo nuomonę, jog kiekvienam draugui privalo skirti šiek tiek laiko, o be šio aspekto draugystė netvirta ir negrindžiama tarpusavio pasitikėjimu, atsidavimu vienas kitam. Diskusijos metu išryškėjusios

respondentų nuostatos patvirtina, kad draugystė yra svarbi visiems diskusijos dalyviams, visi respondentai suvokia draugystės svarbą žmogaus gyvenimą, ypač tai akcentuojama paauglystėje.

Tuo remiantis galima teigti, jog draugystė yra reikšmingas 14-16 metų paauglių, diskusijos dalyvių, reiškinys, kuriam kiekvienas respondentas skiria savitą reikšmę. Draugystės reikšmę bei svarbą žmogaus gyvenime patvirtina ir kitu diskusijos klausimu pateikti respondentų atsakymai, kuriuose išryškėjo tai, kas yra svarbu renkantis draugą, kokios savybės yra reikšmingos tikram draugui.

Draugui reikšmingas savybes iliustruoja lentelė, pateikiama 3 priede.

Apibendrinant diskusijos metu pateiktas tyrimo dalyvių nuomones, paaiškėjo, kad dauguma diskusijos dalyvių nurodo, jog draugystė yra reikšmingas kiekvieno žmogaus gyvenimo reiškinys, ypač svarbus paauglystėje. Akcentuojama tikro draugo reikšmė, kuomet tikras draugas interpretuojamas kaip nesavanaudiškas, nuoširdus, “laiko patikrintas” žmogus. Pastebima, kad tikrus draugus turi sieti bendri interesai, panaši nuomonė, požiūris. Diskusijos metu pateikti respondentų atsakymai leidžia juos skirstyti į kategorijas bei subkategorijas. Respondentų nuomone, su tikru draugu jaučiamasi gerai, juo pasitikima, jaučiamas bendrumo jausmas. Santykis su geru draugu sudaro galimybę respondentams jausti bendrumo jausmą, kuris pasireiškia panašiu požiūriu, nuomone, poreikiais, jausti pasitikinčiai, pasiaukojančiai, išgyventi teigiamas emocijas bei būti pačiu savimi, neveidmainiauti.

Tuo remiantis galima teigti, jog dauguma respondentų turi pakankamai tvirtai susiformavusią draugystės sampratą, kuria grindžia savo ir bendraamžių santykius, kuriuose dažnai iškyla ir kitokių jausmų, kaip meilės, galimybė. Diskusijos metu respondentų pateiktos nuomonės rodo, kad renkantis draugą, labai svarbu, kad draugus sietų bendri interesai, pomėgiai, panašus požiūris į jiems aktualiais klausimais. Taip pat reikšminga tai, jog draugystė būtų grindžiama galimybe būti savimi, neveidmainiauti, pasitikėti ne tik savimi, tačiau ir kitais. Taip pat tyrimo rezultatai atskleidžia, jog draugaujant labai svarbu patirti kaip įmanoma daugiau pozityvių emocijų, išgyvenimų, jausti atsakomybę bei atsidavimą vienas kitam.

Tyrimo metu taip pat išryškėja tendencija, kad vienas diskusijos dalyvis išreiškia nuostatą, jog *“draugų nereikia rinktis, jie ateina patys savaime, o tie, kurie pasilieka ilgam – tikri draugai”* (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas). Tai leidžia spręsti, jog tiriamajam yra svarbu, jog draugai būtų patikrinti laiko, išbandyti tam tikrų gyvenimiškų situacijų. Diskusijos metu taip pat atsiskleidžia tai, jog draugystė tampa reikšmingesnė, ypač paauglystėje: *“Man draugai tapo svarbesni gal nuo 12 metų...tada pradėjau daugiau laiko su jais praleisti”*. Akcentuojamas ir priešingos lyties draugų atsiradimas *“Atsirado ir draugų – vaikinų: tapo daug įdomiau”*. (Julija, 15 metų, 5 protokolas).

Tai leidžia konstatuoti, jog draugystė tampa reikšminga ne tik tarp tos pačios lyties draugų, tačiau svarbesnis tampa ir skirtingų lyčių bendravimas, kuomet iškyla meilės, įsimylėjimo, kontrastingesnių jausmų bei patyrimų galimybė. Kitu diskusijos klausimu buvo domėtasi tiriamųjų, kas suteikia jiems daugiausiai informacijos apie draugystę, bendraamžių santykius, kokio pobūdžio informacija šiuo klausimu jiems yra aktualiausia ir naudingiausia.

Diskusijos metu paaiškėjo, kad tiriamieji daugiausiai informacijos apie draugystę gauna, įgydami asmeninės patirties, bendraujant su savo bendraamžiais, komunikuodami su jais, patirdami su draugyste, santykiais susijusius išgyvenimus, emocijas, jausmus. Tai leidžia išskirti respondentų atsakymų kategoriją, susijusią su įgytos patirties reikšme informacijos apie draugystę įgijimui.

Diskusijos dalyviai nurodo, kad respondentai gauna daug informacijos apie draugystę tiesiogiai bendraudami, tai yra įgydami asmeninės patirties, kuri pasireiškia per vis atnaujinamą patirtį, naujus patyrimus, per įvairias bendravimo, sąveikos formas, per sąveiką su patikimais, „laiko patikrintais“ draugais (3 priedas).

Taigi diskusijos dalyviai akcentuoja asmeninės bendravimo su bendraamžiais patirties svarbą, nes, pasak jų, tokiu būdu įgyjama informacija yra reikšmingiausia ir naudingiausia jų amžiaus tarpsnyje. Respondentai taip pat išskiria šeimos reikšmę bei pažymi šeimos narių vaidmenį, informuojant apie draugystę, santykius tarp bendraamžių, jų plėtojimą. Čia išskiriama šeimos reikšmės informacijos apie draugystę įgijimui, kuomet skiriamos šios subkategorijos: tėvai, broliai/ seserys, seneliai, kiti šeimos nariai.

Įgyjant naudingos ir paaugliams reikšmingos informacijos apie draugystę, santykius su bendraamžiais, taip pat reikšmingą vietą užima patys draugai, mokyklos bendruomenė bei įvairios žiniasklaidos priemonės. Tačiau šių šaltinių į smulkesnes subkategorijas suskaidyti negalima, kadangi tai lemia respondentų pateikti atsakymai. Akcentuojama, jog žiniasklaidos priemonėse pateikiama informacija yra itin išsami bei plataus spektro, tad būtent šiomis žiniasklaidos priemonėmis paaugliai naudojami, ieškodami jiems aktualios informacijos apie tarpusavio santykius, bendravimą su bendraamžiais bei kt. Diskusijos metu tyrimo dalyviai akcentuoja pagrindines draugystės, tarpusavio santykių ypatybes: „*Draugystė turi būti paremta atvirumu ir nuoširdumu, tai svarbiausia, ką mums reikia žinoti*“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas). Išskiriama ir tikro draugo samprata: „*Tikras draugas yra tas, kurį tu pažįsti ir kuriuo gali pasitikėti...*“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas).

Diskusijos metu išryškėja ir tai, jog ne visada šeimos nariai tiriamiesiems noriai suteikia informacijos apie santykius tarp bendraamžių, bendravimą, jo plėtojimo prielaidas. Akcentuojama, jog kai kuriais atvejais respondento šeimoje stokojama dėmesio bei tolerancijos paauglio santykiams su

bendraamžiais. Tuo remiantis galima teigti, jog dauguma paauglių pagrindiniais apie draugystę informacijos šaltiniais laiko šeimos narius, draugus, mokykloje gaunamą informaciją, taip pat akcentuojama įgytos patirties reikšmė santykių tarp bendraamžių plėtojimui.

Diskusijos metu išryškėja ir tai, kad dauguma paauglių akcentuoja įvairiose žiniasklaidos priemonėse pateikiamos informacijos įvairiapusiškumą bei reikšmę santykių tarp bendraamžių plėtojimui. Taip pat akcentuojama, jog respondentai išreiškia norą sužinoti, kaip rasti ir pažinti tikrą draugą. Diskusijos metu išryškėjusios respondentų nuostatos apie draugystę atskleidė, jog visiems tyrimo dalyviams santykiai su bendraamžiais yra reikšmingi, tyrimo dalyviai šių santykių plėtojimui bei tobulinimui skiria itin daug dėmesio. Pastebima, kad daugiausiai informacijos apie draugystę respondentai gauna per savo asmeninę patirtį, akcentuojama ir šeimos bei įvairių žiniasklaidos priemonių reikšmė

Rengiant tyrimo instrumentą bei vėliau atliekant jau diskusijos metu gautų duomenų analizę, buvo laikomasi nuostatos, jog pagrindiniu šeimos planavimo aspektu bei pradiniu šio proceso etapu turi būti laikomas informacijos apie draugystę pateikimas, tarpusavio santykių darnos kūrimas bei puoselėjimas. Tolimesnis šeimos planavimo prevencijos etapas turėtų apimti meilės raiškos ypatumus, jų sampratą socialinio pedagogo inicijuojamoje veikloje. Taigi tolimesnė diskusijos metu gautų duomenų analizė yra plėtojama būtent nepilnamečių meilės sampratos ir reikšmės klausimais.

Meilės reikšmė bei raiškos ypatumai paauglystėje. Civinskas ir kiti (2006) nurodo, jog svarbiausią vietą paauglio gyvenime užima asmeniniai vidiniai išgyvenimai, emocijos, kurios stipriai jį veikia, taigi meilės jausmas tampa kaip niekada svarbus ir reikšmingas. Taigi kitu diskusijos klausimu buvo norima išsiaiškinti aplinkybes, jausmų pokyčius, kuomet draugystė tampa kitu jausmu – meile.

Respondentų meilės ir draugystės sampratų skirtumus reprezentuoja 3 lentelė.

3 lentelė

Meilės samprata

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Draugystė kaip	<u>Susižavėjimas</u>	<p>„Meilė atsiranda tada, kai susižavi žmogumi, bet ne iš kelių pabendravimų“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);</p> <p>„Draugystė tampa meile tada, kai žmonės susibendrauja, atsiranda susižavėjimas, noras kuo daugiau laiko praleisti kartu su tuo žmogumi“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas);</p> <p>„Apie meilę reikia žinoti, kad tai nuostabus jausmas“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas)</p>
		<p>„Manau savotiškai visi mylim draugus, tačiau tai gali peraugti į kitokią meilę“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);</p>

prielaida meilei	<u>Ilgalaikė pažintis</u>	„Manau, kad merginos ir vaikinai įsimyli vienas kitą, kai pažįsta vienas kitą ilgą laiką“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai); „Aš netikiu meile iš pirmo žvilgsnio, tai turi būti ilgas bendravimas, o ne atsitiktinis. Svarbu auginti šį jausmą, jis neatsiranda greitai“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).
	<u>Stipresni jausmai</u>	„Draugystė tampa meile, kai du žmonės pradeda jausti kitokius, stipresnius jausmus“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); „Tada, kai žmogui pradedi jausti daug daugiau ir nebegali be jo gyventi“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolai); „Draugystė tampa meile, kai pradedi jausti nebe draugiškus jausmus, o dvigubai šiltesnius“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai);
Bendrumo jausmas		„Tada, kai žmonės įsimyli, kai nebenori būti atskirai, kartu pradeda leisti laisvalaikį, atsiranda bendri norai“ (Juliija, 15 metų, 5 protokolai);
Didesni įsipareigojimai mylimam žmogui		„Tada, kai nebegali gyventi be to žmogaus“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai); „Tada, kai žmogus neišmetamas iš tavo minčių, jauti, kad dėl jo gali atiduoti viską“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai); „Tada pradedi suvokti, kad be to žmogaus pasaulis yra niūrus“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai)

3 lentelėje pateikti diskusijos metu atsiskleidę respondentų atsakymai leidžia konstatuoti, kad dauguma respondentų meilę suvokia kaip realią priešingos lyties asmenų tikros ir tvirtos draugystės pasekmę. Pasak respondentų, meilės jausmas dažnai atsiranda po daugelio ilgų draugystės metų, kuomet du žmonės susibendruoja, suranda savo privalumus, pastebi ir trūkumus. Meilė interpretuojama kaip jausmas, lydimas stipresnių, šiltesnių jausmų nei draugystė. Meilė taip pat grindžiama didesniais įsipareigojimais kitam žmogui. Dauguma respondentų diskusijos metu akcentuoja tai, kad meilė neatsiranda be dviejų žmonių bendravimo, sąveikos, santykių plėtojimo.

Diskusijos metu išryškėja tai, kad respondentai akcentuoja tai, kad meilės jausmas turi būti grindžiamas ir dviejų žmonių atsakomybe vienas kitam: „labai svarbu žinoti tai, jog tai yra rimta ir reikalauja atsakomybės“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolai). „Reikia žinoti apie atsakingumą, apie tai, kad elgesys negali būti lengvabūdiškas“ (Juliija, 15 metų, 5 protokolai). „Norint gauti, reikia ir duoti“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai). Respondentai išreiškia nuostatą, kad meilė ne visada gali būti vertinamas kaip pozityvus išgyvenimas: „meilė ne visada būna abipusė...galima ir labai skaudžiai nudegti“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai). Kai kurie respondentai teigia, jog meilė yra aktualesnis

jausmas vyresniame amžiuje: *“na čia jau vyresniems aktualu...nors pakankamai daug ir 12 metų merginų turi vaikinų”* (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).

Apibendrinant respondentų pateikiamą meilės sampratą, galima teigti, jog kai kurie respondentai meilę suvokia kaip ilgai brandinamą jausmą, kuris reikalauja atsakomybės bei įsipareigojimo kitam žmogui. Taip pat akcentuojama meilės, kaip brandžios draugystės, raiška ir samprata. Pastebima, kad daugelis respondentų meilę suvokia kaip atsakomybės reikalaujantį jausmą, nors kai kurie jų – išreiškia nusivylimą meile. Diskusijos metu respondentams buvo pateiktas, kuriuo buvo prašoma respondentų prašoma išsakyti savo nuomonę, ką reiškia mylėti ir būti mylimam. Tyrimo duomenis reprezentuoja lentelė, pateikiama 3 priede.

Analizuojant mylinčių žmonių pojūčių, išgyvenimų sampratą, paaiškėjo, jog respondentų nuomone, du vienas kitą mylintys žmonės turi jausti tarpusavio ryšį, norą rūpintis vienas kitu, pasitenkinimą santykiais, jų kokybe. Taip pat šiuos žmones turi sieti abipusio noro būti kartu, saugumo bei pasiaukojimo dėl vienas kito jausmai. Tik tokiu atveju galima žmonių jausmus apibūdinti kaip išgyvenamą meilę.

Tyrimo metu taip pat paaiškėja, kad kai kurie respondentai diferencijuoja meilę pagal objektą: *“meilė kaskart būna kitokia, nes ir žmogus kitas (Julija, 15 metų, 5 protokolai). Agnė, 16 metų (4 protokolai) pažymi, kad “pirmiausia meilę patiriame iš savo tėvų. Juk pirmiausia čia su ja susipažįstame, pajuntame saugumą, rūpestį, o tik paskui atsiranda draugai, pradedame domėtis kitais dalykais, susižavime...”*

Apibendrinant respondentų atsakymus į šį klausimą, galima konstatuoti, kad daugelis tiriamųjų dviejų vienas kitą mylinčių žmonių santykius grindžia abipusiais šiltais jausmais, pasiaukojimu, saugumo jausmu. Kontrastinga, tačiau mokslinėje literatūroje teigiama, jog ne visada paaugliams reikšmingą meilę jie supranta teisingai ir įvertina objektyviai. Tolman ir Moclelland (2011) teigia, jog dažnai tai tampa normatyviniu patyrimu, galinčiu sukelti ne tik teigiamas, tačiau ir neigiamas pasekmes. Kajokienė (2013) teigia, kad paauglystėje jaunuoliai dažnai tiesiogiai susiduria su seksualiniu impulsu ir seksualinio elgesio galimybe, tad jiems tenka pasirinkti, kaip realizuoti šią naują patirtį. Tai leidžia teigti, jog dauguma respondentų meilę įvardija kaip jausmą, kuris reikalauja tam tikros atsakomybės ir pasiruošimo šiam jausmui. Galima teigti, jog respondentai suvokia meilės reikšmę jų gyvenime, supranta šeimoje patiriamos meilės reikšmę tolimesniems jų santykiams, jų plėtojimui tarp priešingos lyties draugų. Diskusijoje pateiktas klausimas taip pat sudarė galimybę išsiaiškinti šaltinius, teikiančius daugiausiai informacijos apie meilę. Paauglio žinios apie meilę, jų

meilės suvokimas yra reikšmingas veiksnys, formuojantis tam tikras šeimos planavimo reikšmės nuostatas. Diskusijos metu gautus rezultatus iliustruoja lentelė, pateikiama 3 priede.

Nepilnamečių diskusijos metu išryškėję duomenys rodo, jog daugiausiai informacijos apie meilę gauna, įgyja, remdamiesi asmenine patirtimi, asmeniniais patyrimais ir išgyvenimais. Tad traktuoja kaip vienas svarbiausių ir veiksmingiausių meilės pažinimo būdų. Ryškėja tai, kad respondentai su meile susipažįsta savo šeimose, kuriose, pasak respondentės, tiesiog privalu justį meilę ir būti mylimu. Šeimos aplinka, jos nariai yra svarbūs informacijos apie meilę šaltiniai, tačiau taip pat pastebima tai, jog dažnai apie meilę gaunama informacija iš šeimos yra ribota, formali ir pakankamai neišsami, nes ne respondentai geba bei drįsta sėkmingai bendrauti su tėvais šia tema.

Diskusijos metu paaiškėja, kad kai kurie respondentai informacijos apie meilę įgyjo iš skaitytos literatūros. Kontrastinga, tačiau tai akcentuoja būtent diskusijos dalyvis – berniukas. Išryškėja ir respondento nuostata, kuomet teigiama, jog informacijos pateikia ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Reikšmingu veiksmu, teikiančiu informatyvių žinių apie meilę, patyrimą įvardijami bendraamžiai draugai. Kai kurie diskusijos dalyviai išreiškia nuostatą, atvirai nekalbantys apie meilę, tačiau diskutuojantys apie santykius, bendravimo subtilybes: „*daugiau kalbame apie santykius, bendravimą, na tada gal kiek ir apie meilę*“ (Julija, 15 metų, 5 protokolai).

Diskusijos metu dar kartą respondentai akcentuoja meilės sampratą: „*meilė – tai gražus dviejų žmonių jausmas*“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai). Kai kurie respondentai išreiškia norą daugiau sužinoti apie tarpusavio santykius, bendravimo ypatumus: „*o sužinoti norėčiau apie santykius, norėčiau gauti patarimų, kaip bendrauti, rasti gerą draugą*“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).

Apibendrinant diskusijos metu gautus rezultatus, galima konstatuoti, jog visiems tyrimo dalyviams meilės jausmas, šio jausmo patyrimas yra aktualus ir reikšmingas. Dauguma jų išskiria tuos pačius veiksmus, kurie suteikia žinių apie meilę, jos patyrimą. Tačiau taip pat ryškėja tendencija, kad pagrindiniu veiksmu, galinčiu suteikti išsamios informacijos apie meilę, yra asmeninis patyrimas, patirti išgyvenimai ir emocijos. Galima pastebėti, kad tiek informacijos apie draugystę, tiek informacijos apie meilę, respondentai siekė įgyti patys patirdami šiuos jų amžiaus tarpsniui reikšmingus reiškinius. Tai visiškai pagrindžia mokslinėje literatūroje pateikiamas paauglystės ypatybes, kuomet asmeninis patyrimas yra itin svarbus ir reikšmingas tolimesnių paauglio gyvenimo etapų stimulus.

Apibendrinant diskusijos metu pateiktus respondentų atsakymus meilės sampratos bei reikšmės jų gyvenime klausimais, paaiškėjo, jog meilė respondentų gyvenime yra reikšmingas reiškinys, kuris siejamas su draugyste, darniais tarpusavio santykiais, jų raiška. Tyrimo metu ryškėja ir tai, jog

pagrindine meilės atsiradimo prielaida, daugelis respondentų, įvardija prieš tai egzistavusią draugystę, tad šios nuostatos reikia laikytis ir planuojant šeimos planavimo prevencijos procesą. Aktualu ir tai, jog meilė gali būti interpretuojama kaip darnios dviejų žmonių sąveikos, draugystės pasekmė, sudaranti prielaida tolimesniam žmonių santykių vystymuisi, jo etapui – šeimai, jos kūrimui. Taigi tolimesnė diskusijos metu gautų rezultatų analizė bus plėtojama būtent šiuo aspektu – šeimos sampratos bei reikšmės klausimais.

Šeimos samprata bei jos reikšmės ypatumai paauglystėje. Mokslinėje literatūroje ryškėja tai, jog besiformuojanti paauglio asmenybė tampa tam tikru šeimos aplinkos produktu, kuomet paauglystės įtakoti pokyčiai, transformuoja ir santykius šeimoje, o tarpasmeniniai santykiai tarp tėvų ir paauglių vaikų perauga į kitą lygį, pasikeičia tiek kiekybiškai, tiek ir kokybiškai. Ta transformacija gali vykti sėkmingai arba gali būti lydima nuolatinių konfliktų, nesusipratimų ir įtampos. Ustilaitė (2001) akcentuoja, kad šeimos modelio ir vertybių kaita, žiniasklaidos priemonėmis propaguojamos žmogaus prigimties, lyčių esmės bei vertės neatitinkančios nuostatos dažnai sutrukdo berniukams ir mergaitėms išmokti elgtis pagal lytį atitinkančias tradiciškai susiformavusias socialines nuostatas, tad tuo remiantis svarbu išsiaiškinti informaciją apie meilę teikiančius šaltinius, būdus ir priemones, kuriais gaunama tokio pobūdžio informacija.

Miliauskienė (2006), išanalizavusi paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykių ypatybes, nustatė, jog paaugliai jų santykiuose su tėvais labai svarbūs šie tarpasmeninio bendravimo aspektai – emocinis artumas, patiriamas švelnumas, bendradarbiavimas bei pasitenkinimas tarpusavio bendravimu, sąveika. Tyrimo metu išryškėja, kad paaugliai santykiuose su mamomis patiria daug švelnumo, kontrolės, santykių nenuoseklumo, o santykiuose su tėvais – kontrolės, autoritetingumo, pasitenkinimo tarpusavio santykiais. Mokslinės literatūros analizė atskleidžia ir tai, jog ankstėjantys lytiniai santykiai yra šeimos, kaip jauno žmogaus formavimo institutų, negatyvios gyvensenos pasekmė. S.Ustilaitė, remdamasi kitų mokslininkų atliktais tyrimais, konstatuoja, jog nepakankamą dvasinį ryšį su tėvais, meilės ir pasitikėjimo stoką, paauglys bando kompensuoti ankstyvais lytiniais santykiais. Tai patvirtina ir ankstyvų lytinių santykių bei šeimoje patiriamų dvasinių deprivacijų statistiniai duomenys.

Taigi diskusijos metu tiriamiesiems buvo pateiktas klausimas, kaip tiriamieji suvokia šeimą, kokios aplinkybės formuoja idealios šeimos įvaizdį. Tyrimo duomenis struktūruotai pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Šeimos samprata

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
------------	---------------	--------------------------

Jausmai	<u>Meilė</u>	„Kai žmonės...stipriai myli“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „...žmonės, kurie vienas kitą be galo myli i gerbia...“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas)
Atsakomybė	<u>Rūpestis vienas kitu</u>	Kai žmonės rūpinasi vienas kitu“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Tai žmonės, kurie rūpinsis ir užtars...taip suprantu idealią šeimą“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);
Bendrumo, artumo jausmas	<u>Šeima kaip šilumos bei brangių žmonių šaltinis</u>	„Šeima yra šiluma ir patys brangiausi žmonės“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);
	<u>Šeimos narių bendrumas dalijantis problemomis</u>	„...laikas leidžiamas kartu, problemos ir džiaugsmas yra bendri“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas);
	<u>Atsakomybės, bendrumo bei jausmingumo ryšys</u>	„Tai jausmai, atsakomybė, bendrumo jausmas...“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).
	<u>Besąlygiškas supratimas ir palaikymas</u>	„Tikra šeima turėtų palaikyti sprendimus, kuriuos nusprendei tu, tave paremti...dalintis skausmu ir laime, visada, kad ir kas bebūtų“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas);
	<u>Kraujo ryšys</u>	„Tai žmonės, su kuriais augi ir gyveni nuo pat mažų dienų“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);
Darnos palaikymas šeimoje	<u>Santarvė, pusiausvyra tarp šeimos narių</u>	„Tai dviejų žmonių santarvė ir pusiausvyra“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas) „Ideali šeima – tai tokia šeima, kurioje vyksta taikiai, nesipykstama...“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas)

	<u>Idealios šeimos vaizdas per taikius tarpusavio santykius</u>	„Tai turi būti ištikima, nesavanaudė bei mylinti šeima“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Šeimoje turi vyrauti pasitikėjimas, pagarba, supratingumas“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas)
Nuolatinė sąveika	<u>Bendravimas</u>	„Mes visi labai daug bendraujam, be jų neįsivaizduoju savęs...o ideali – tai bendravimas, buvimas kartu“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas)

Diskusijos metu respondentų pateikti atsakymai šeimos sampratos klausimu atskleidė, kad šeima yra suprantama kaip socializacijos institutas, kurio narius turi sieti jausmai, atsakomybė, bendrumo, artumo jausmas, santykiai, nuolatinė sąveika, pasireiškianti aktyviu bendravimu. 10 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad dauguma tyrimo dalyvių šeimą suvokia kaip individo socializacijos institutą, kuriam reikšmingi ir aktualūs šilti jausmai bei išgyvenimai – meilė, rūpestis vienas kitu, artumo ir bendrumo jausmai, santarvė, pusiausvyra, darna, ištikimybė, glaudus bei nuoširdus bendravimas. Diskusijos metu ryškėja ir tai, jog daugelis tiriamųjų objektyviai įvertina savo šeimos reikšmę savo gyvenime, supranta šeimos funkcionalumą bei idealios šeimos savybes bei ypatybes. Taip pat pastebima tai, kad šeimą tiriamieji sieja su kraujo ryšiais: „Šeima – tai daug žmonių, kuriuos sieja ne tik kraujo ryšys, bet ir jausmai...“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas). Kai kurie respondentai šeimą traktuoja kaip „dviejų žmonių sąjungą“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas). Diskusijos dalyviai akcentuoja šeimos reikšmę jų gyvenime: „šeima man kone svarbiausias dalykas“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas).

Šeima, pasak diskusijos dalyvių, suvokiama ne tik kaip siaura dviejų žmonių sąjunga, tačiau ir plačiąja prasme: „šeima man visų pirma tėvai, močiutė, sesuo, brolis...“ (Juliija, 15 metų, 5 protokolas); „Man šeima – tai tėvai ir vaikai, seneliai, pusbroliai, pusseserės...“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas). Diskusijos metu akcentuoja ir tai, kad sudėtinga įvardyti idealios šeimos sampratą, kadangi kai kurie tiriamieji nurodo, jog šeima negali būti ideali, tai žmonių tarpusavio santykių ir nuolatinės efektyvios komunikacijos rezultatas: „idealių santykių nebūna, bet kalbant apie skirtingus žmones, ideali šeima pirmiausia tai sutarimas“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Mano nuomone, nebūna idealių šeimų...“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas).

Apibendrinant respondentų pateikiamą šeimos sampratą, jos struktūrą, galima teigti, kad šeima, visų pirma, yra ne tik žmonės siejantis kraujo ryšys, tačiau ir šilti jausmai, išgyvenami visų šeimos narių. Respondentų atsakymai atskleidė, kad šeimos gyvenimas visų pirma turi būti paremtas meile,

artumo ir bendrumo jausmu, santarve bei ištikimybe. Greta šių jausmų išskyla kiti ne mažiau reikšmingi šeimoms būdingų jausmai – atsakomybė, rūpinimasis vienas kitu ir kt.

Pastebima, kad tiriamieji objektyviai vertina šeimą, suvokia idealios šeimos sampratos problematiką, akcentuoja pagrindines darnios šeimos egzistavimo prielaidas. Remiantis tuo, kad paaugliams šeimos gyvenimas yra itin reikšmingas veiksnys, ne tik mokantis tam tikrų vertybių, tačiau ir perimant bei savitai formuojant tam tikrus elgesio stereotipus, tokia respondentų šeimos samprata bei jos struktūra yra reikšminga ir aktuali tyrimo tikslui.

Pozityvaus paauglio nusiteikimo šeimos atžvilgiu reikšmė yra grindžiama ir mokslinėje literatūroje. Legkauskas ir Jakovlevaitė (2005), remdamiesi Markham (2003) atliktu tyrimu konstatuoja, kad geri, pozityvūs santykiai su šeimos nariais, ypač tėvais, sumažina ankstyvų lytinių santykių tikimybę. Autoriai teigia, kad darnioje šeimoje augantys vaikai turi galimybę sąveikauti su platesne socialine aplinka, tad tai dažniausiai lemia pozityvias elgesio alternatyvas, kurias ir pasiūlo paauglį supanti aplinka. Autorių teigimu (2005) paauglio savo šeimos pozityvus vertinimas sumažina ankstyvų lytinių santykių tikimybę, lemia mažesnę lytinę aktyvumą, o kartais net ir lytinę abstinenciją.

Taigi platesnė paauglį supanti socialinė aplinka yra tik pozityvus paauglio formavimosi aspektas, kuris lemia ir pasirenkamas paauglio elgesio alternatyvas. Ypač tai aktualu paauglio bendraamžių aplinkoje, kuomet draugų lytinis patyrimas, jų nuostatos šiuo klausimu dažnai tampa lemiamu veiksniumi, įgalinčiu siekti atsakingos lytinės elgsenos arba pasirinkti ankstyvus lytinius santykius, o kartu su jais – ir tokio pobūdžio santykių pasekmes. Mokslinėje literatūroje konstatuojama, jog paauglystėje labai reikšminga ugdyti seksualinių jausmų kontrolę, pabrėžiant tokio pobūdžio kontrolės nebuvimo pasekmes ir padarinius individui, ieškoti bei padėti surasti vis naujesnių autonomijos formų, taip pat plėsti turimą patirtį bendraujant su priešingos lyties asmenimis, todėl informacija apie meilę yra reikšminga, tačiau ne visada tinkamai pateikiama įvairių informacijos šaltinių. Taigi kitu diskusijos klausimu respondentų buvo teirautasi, kaip dažnai respondentai bendrauja su draugais darnios šeimos kūrimo klausimais. Tyrimo rezultatai pateikiami lentelėje, esančioje 3 priede.

Diskusijos metu pateiktos respondentų nuostatos atskleidžia jų diskusijų tarp bendraamžių aktualumą apie šeimas, darnios šeimos gyvenimo ypatybes. Tyrimo metu išryškėja tai, kad tokio pobūdžio tematika tarp bendraamžių ne visada yra aktuali, išskiriamas respondentų abejingumas šiai temai. Respondentų išsakyta nuostata, kad tokio pobūdžio diskusijos yra aktualios. Šiuos tiriamųjų atsakymus galima suskaidyti į subkategorijas, kuomet respondentai, diskutuodami apie šeimas, dalijasi savo ateities lūkesčiais arba aptaria savo šeimos ypatumus, joje įgytą patirtį.

Pastebima tai, jog kai kurie respondentai pateikia šeimos gyvenimo pradinių etapų sampratą: „*O darnios šeimos gyvenimas, manau, turi prasidėti nuo žmonių jausmų, įsipareigojimų vienas kitam*“ (Julija, 15 metų, 5 protokolai). Diskusijos metu taip pat teigiama, jog respondentai dažnai diskutuoja savo šeimų gyvenimus, akcentuoja darnios šeimos susiformavimo prielaidas: „*Kalbame apie dviejų žmonių jausmus, kurie turi prasidėti nuo noro būti kartu, nuo įsipareigojimo, atsakomybės prisiėmimo vienas už kitą*“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).

Apibendrinant diskusijos rezultatus, galima pastebėti, kad tiriamieji nurodo, kad diskusijos apie šeimas, šeimyninį gyvenimą, jame glūdinčias problemas bei jų sprendimus yra pakankamai dažnas reiškinys, tad grindžia šeimos planavimo prevencijos būtinybę, nes būtent šiame procese ugdytiniams privalu atsakyti į jiems aktualius ir reikšmingus klausimus, paneigti negatyvias tiriamųjų nuostatas šeimyninio gyvenimo klausimais. Taigi šeimos planavimo prevencijos procesas visų pirma turėtų būti grindžiamas ugdytiniams aktualios informacijos pateikimu suprantamais bei jų amžių atitinkančiais metodais, darbo formomis bei būdais. Diskusijos metu pateiktu klausimu respondentai išreiškė nuomonę apie šaltinius, kurie suteikia daugiausiai informacijos apie šeimą, jos vertybes, tarpusavio santykiu, jų plėtojimą. Tyrimo duomenis reprezentuoja 3 priede pateikiama lentelė.

Diskusijos metu išryškėję duomenys atskleidžia, kad daugiausiai informacijos apie šeimą paaugliai pateikia pati šeima, jos nariai, ypač tėvai. Akcentuojama, kad būtent pačios šeimos gyvenimas, joje pripažintos bei deklaruojamos vertybės yra pagrindinis būdas gauti teisingos informacijos apie šeimos kūrimo ypatybes, tarpusavio santykius, jų plėtojimą. Šeimoje respondentai gauna informaciją šiais būdais: įgydami patirties šiame socializacijos institute, per sąmoningai tėvų pateikiamą informaciją pamokymais, patarimais. Taip pat reikšmingu veiksniu, iš kurio paaugliai sužino apie šeimą, išskiria bendraamžius draugus. Šiame kontekste reikšminga ir ugdymo institucijoje pateikiama informacija bei šiek tiek mažiau akcentuojama paties respondento įgyta patirtis, būtent per patyrimą savo šeimoje.

Diskusijos metu taip pat išryškėja ir tai, kad respondentai išskiria tai, jog informacijos apie šeimą jiems pakanka, taip pat akcentuoja ir trūkstamos informacijos apie šeimą pobūdį: „*Man asmeniškai informacijos apie šeimą pakanka, tačiau domintų vienas klausimas, kodėl tėvai mūsų nesupranta*“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai). Respondentai taip pat akcentuoja mylinčios ir geros šeimos turėjimą kaip pagrindinę prielaidą gauti visai reikalingai informacijai apie ją: „*Nedomina, nes turėti mylinčią ir gerą šeimą – svarbiausia, o žinoti apie vertybes – nebūtina*“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai). Diskusijos metu paaiškėja, jog paaugliams pateikiama informacija apie šeimą ne visada

yra suprantama ir aiški: „*Na atrodo, kad informacijos yra, bet ne visada ji aiški ir man suprantama*“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas).

Respondentų pasisakymuose atsiskleidžia ir tai, jog kartais respondentams trūksta tam tikro pobūdžio informacijos: „*O dažnai tampa įdomu suprasti kitų žmonių santykius, jų abejingumą vienas kitam*“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „*Norėčiau sužinoti apie tai, kaip palaikyti darną, santarvę namuose...*“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas). Taip pat diskusijoje pateikiama nuomonė, kad respondentai susiduria su tokio pobūdžio informacija, kurioje šeima siejama, o kartais ir painiojama ir su sekso sąvoka: „*Juk šeima ir seksas yra du skirtingi dalykai...*“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas).

Apibendrinant diskusijos metu išryškėjusias respondentų nuostatas, galima teigti, kad dauguma tiriamųjų informacijos apie šeimą gauna iš šeimos narių, tėvų, jų deklaruojamų vertybių, jų raiškos ypatybių šeimos gyvensenoje. Reikšmingu veiksniu tampa ir bendraamžiai, kuomet dalijamasi savo išgyvenimais, susijusiais su šeima, joje glūdinčiomis problemomis. Kontrastinga, tačiau apibendrinant informacijos šaltinius apie draugystę, meilę bei šeimą, daugiau informacijos apie draugystę, meilę paaugliai įgyja ieškodami įvairių saviraiškos būdų, vadovaudamiesi asmenine patirtimi, patirdami išbandymus. Nors informacijos apie šeimą paaugliai gauna būtent iš šeimos narių, kuomet asmeninis patyrimas nėra toks aktualus ir reikšmingas. Diskusijos metu gauti rezultatai parodė, jog dauguma tiriamųjų siekia turėti darnią šeimą, kuomet būtent joje deklaruojamomis vertybėmis galėtų grįsti savo požiūrį, nuomonę bei nuostatas apie šeimyninį gyvenimą.

Šeimos reikšmę paauglio psichosocialiniam prisitaikymui, jo elgesiui, lytinei elgsenai patvirtina įvairūs atlikti tyrimai, kuriuose atsiskleidžia problematiška šeimos narių ryšių kokybė, jos santykis su paaugliu. (Dekovič, Buist, 2005).

Nepaisant to, kad paauglys siekia būti pripažintas, vienareikšmiškai reikšmingas šeimos narių pasitikėjimas paaugliu, jo pripažinimu pilnateisiu šeimos nariu, kuomet to nesulaukiant, paauglys susiduria su psichologinėmis problemomis, sąveikaujančiomis su jo elgesiu, elgsenos raiška.

Informacijos apie dviejų žmonių santykius, jų ypatumus pateikimas gali būti reikšmingas šeimos planavimo prevencijos etapas, kuomet turi būti skiriama daug dėmesio informacijos pateikimui apie žmonių santykius, dviejų skirtingų lyčių asmenų bendravimo ypatybes, jų reikšmę bręstančio bei besiformuojančio žmogaus savivokai, savęs ir kitų vertinimui. Taigi kitu diskusijos klausimu buvo klausama respondentų pateikti jiems įdomią informaciją apie dviejų žmonių santykius, akcentuoti šaltinius, teikiančius tokio pobūdžio informaciją. Tyrimo duomenis reprezentuoja 3 priede pateikiama lentelė.

Diskusijos rezultatai atskleidžia, kad dauguma informacijos apie dviejų žmonių santykius respondentai gauna ugdymo institucijoje: įvairių disciplinų metu, bendraujant su klasės auklėtojais ir pedagogais, dalyvaujant įvairioje veikloje, inicijuotoje mokyklos socialinio pedagogo. Ryškėja ir tam tikros socialinio pedagogo veiklos kryptys, sąveikaujančios su šeimos planavimo prevencijos procesu – komunikacija, bendravimas su ugdytiniais atsakingos lytinės elgsenos klausimais, sėkmingų tarpusavio santykių plėtojimo klausimais. Diskusijos metu pastebima, jog respondentai stokoja psichologinių žinių apie tarpusavio santykius, jų sėkmingo plėtojimo galimybes.

Kiti informacijos šaltiniai – draugai, šeima bei asmeninė patirtis – tampa ne tokie reikšmingi, pakinta mokyklos, ypač socialinio pedagogo vaidmuo informacijos apie tarpusavio santykius pateikimo procese. Išryškėja ir tai, kad socialinis pedagogas skatina ugdytinius dalyvauti projektinėje veikloje, daug dėmesio skiria individualiam darbui su ugdytiniu, sprendžiant bei analizuojant tam tikras ugdytiniais aktualias problemas. Akcentuojama socialinio pedagogo organizuojamų užsiėmimų įvairovė paaugliams aktualiomis temomis: „*visi kalbamės pačiomis įvairiausiomis temomis*“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolai); „*kalbame apie žmonių bendravimo bėdas, nesusikalbėjimą, nes dažnai tenka susidurti su grubiu žmonių elgesiu*“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).

Diskusijos metu paaiškėja, jog respondentai išreiškia nuostatą, jog juos domintų informacija apie sėkmingas tarpusavio santykių plėtojimo galimybes: „*būtų įdomu daugiau sužinoti apie apgaule, išdavystę poroje, kaip pastebėti neištikimybės ženklus...*“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai), apie tvirtos šeimos kūrimo prielaidas: „*man įdomu, kaip išlaikyti ilgalaikę šeimą, ką reikia daryti*“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai). Kai kurie respondentai akcentuoja tai, jog informacija apie tarpusavio santykius nėra pateikiama: „*niekas nepateikia. O pateikti turi tik tos srities specialistas*“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai).

Apibendrinant diskusijos metu pateiktus respondentų atsakymus į klausimą, dėl informacijos apie tarpusavio santykius, suteikimo, paaiškėjo, jog daugumai respondentų tokio pobūdžio informacija yra pateikiama mokykloje: klasės auklėtojų, įvairių disciplinų pedagogų bei taip pat socialinio pedagogo. Ryškėja socialinio pedagogo svarba ugdytinių informacijos apie tarpusavio santykius teikimo procese kaip reali prielaida šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimui būtent šiame amžiaus tarpsnyje.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos metu buvo pateiktas klausimas, kuriuo buvo prašoma baigti tyrimo moderatoriaus pasakytą sakinį. Respondentų nuomonę šiuo klausimu atspindi 14 lentelė. Tyrimo metu laikomasi nuostatos, jog draugystė, meilė bei šeima turi būti kertinės šeimos planavimo prevencinės veiklos dalys, kurių sąveika yra reikšminga tuomet, kai pateikiami pagrindiniai žmogaus

santykių, elgsenos pokyčiai būtent per šiuos reiškinius. Tad tiriamųjų nuostata yra svarbi šiuo klausimu, kuri atsispindi 5 lentelėje.

5 lentelė

Draugystės, meilės, šeimos sąsajų vertinimas

Respondentas	„Draugystė, meilė, šeima – tai...“
Rugilė, 15 metų, (1 protokolas)	„...tai patys svarbiausi dalykai mūsų gyvenime, be jų mes niekas“.
Kotryna, 14 metų (2 protokolas)	„...yra patys svarbiausi ir reikalingiausi dalykai žmogaus gyvenime, kurių reikia kiekvienam žmogui“.
Živilė, 16 metų (3 protokolas)	„...žmonės, pasitikėjimas, ištikimybė, santarvė“.
Agnė, 16 metų (4 protokolas)	„...jausmai, prisirišimas, atsakomybė“.
Julija, 15 metų, (5 protokolas)	„...stiprūs jausmai ir atsakingumas“.
Raminta, 14 metų, 6 protokolas	„...tai dalykai, dėl kurių gyvename. Dalykai, kurie suteikia džiaugsmą ir prasmę mūsų gyvenimui“.
Armandas, 15 metų (7 protokolas)	„...tai nuostabiliausi šio gyvenimo mums teikiami džiaugsmai ir malonumai. Be jų nebūtų prasmės gyventi.“
Benediktas, 16 metų (8 protokolas)	„...pasitikėjimas, pagarba, nesavanaudiškumas“.
Povilas, 15 metų (9 protokolas)	„...draugyste prasideda žmogaus gyvenimas, o baigiasi šeimoje“.

Atsižvelgiant į 5 lentelėje pateiktas respondentų sakinio pabaigas, galima teigti, jog visi diskusijos dalyviai objektyviai vertina draugystės, meilės, šeimos reikšmę. Šią nuostatą akcentuoja ne tik paskutiniuju diskusijos klausimu, tačiau ir visos diskusijos metu. Respondentai draugystę, meilę, šeimą sieja su visapusiškai pilnaverčiu gyvenimu, pasitenkinimu aplinka, joje esančiais asmenimis. Tai ypač aktualu šio amžiaus vaikams – 14-16 metų paaugliams. Būtent remiantis šia prielaida, tikslinga, kad socialinis pedagogas, įvertindamas paauglio nuostatas šiais klausimais, planuotų bei įgyvendintų šeimos planavimo prevencinę veiklą, kurioje turėtų atsiskleisti pagrindinės veiklos kryptys: kaip elgtis, kokiomis vertybėmis vadovautis, kad tam tikri paauglio gyvenimo etapai nebūtų žalingi ir paauglystės padariniai, kalbant apie neatsakingą elgesį, būtų kaip įmanoma mažesni ir reikšmingesni.

Apibendrinant respondentų nuostatas šeimos sampratos, dviejų žmonių santykių darnos kūrimo ypatumų klausimais, paaiškėjo, kad šeima yra vienas svarbiausių paauglio socializacijos institutų ne tik formuojančių paauglių vertybines nuostatas, tačiau suteikiančių daugiausiai paaugliams aktualios informacijos apie draugystę, meilę, šeimą, dviejų žmonių santykių, jų kūrimo ypatybes. Taigi šis šeimos planavimo prevencinės veiklos aspektas, apimtis šeimos vertybių pateikimą, vertinimą yra labai svarbus ir reikšmingas. Taigi kitoje diskusijos metu gautų duomenų analizės dalyje pateiksime

respondentų nuostatas šeimos planavimo prevencijos sampratos, reikšmės bei raiškos ypatumų klausimais.

Šeimos planavimo samprata bei reikšmė. Mokslinėje literatūroje vienareikšmiškai konstatuojama, kad šeimos planavimo prevencija paauglystėje yra reikšmingas ne tik šeimos, visos ugdymo institucijos, tačiau ypač socialinio pedagogo profesinės veiklos uždavinys bei orientyras. Tyrimo metu išryškėja pagrindiniai socialinio pedagogo veiklos būdai, formos bei metodai, aiškėja pagrindinės socialinio pedagogo veiklos temos bei darbo kryptys. Tai leidžia spręsti apie įgyvendinamą šeimos planavimo prevenciją šioje ugdymo institucijoje. Aktualu pažymėti, jog diskusijos metu išryškėja tai, kad kai kurie respondentai stokoja žinių apie tarpusavio santykius, jų sėkmingo plėtojimo galimybes, tad būtent šia darbo kryptimi turėtų būti grindžiama socialinio pedagogo veikla.

Taigi vienu iš diskusijos metu pateikiamų klausimų buvo siekiama išsiaiškinti respondentų šeimos planavimo sampratą. Tyrimo duomenis bei respondentų nuostatų pasiskirstymą reprezentuoja 6 lentelė.

6 lentelė

Šeimos planavimo samprata

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Atsakomybės reikalaujantis procesas tam tikru žmogaus gyvenimo laikotarpiu	<u>Šeimos narių atsakomybę skatinantis ir puoselėjantis procesas</u>	„Tai atsakingas žingsnis“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Jo metu metu mokoma prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, sprendimus, kitą žmogų“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Žmogui svarbus gyvenimo etapas, tai atsakingas žingsnis“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);
	<u>Šeimos sukūrimui reikšmingas procesas, ruošiantis bendram gyvenimui</u>	„Tai turi būti apgalvota, suplanuota, aptarta... o šeimą turi planuoti du žmonės, ne vienas... (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Tai labai reikalinga, nes šeima svarbiausia“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas); „Žmogui, manau, yra svarbu... (Povilas, 15 metų, 9 protokolas). „Svarbus procesas, nes svarbu sukurti laimingą šeimą“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);
Individo sėkmingų santykių kūrimo ir plėtojimo prielaida	<u>Darnių ir ilgalaikių santykių plėtojimo sąlyga</u>	„Planuoti šeimą – tai kurti geresnius santykius, mokytis gerbti vienas kitą, ieškoti ir išmokti rasti geriausių problemų sprendimą šeimoje“ (Julija 15 metų, 5 protokolas); „O planuoti šeimą – numatyti, ką ir kaip reikia daryti, kad šeimos gyvenimas būtų darnus, viskuo

		<i>aprūpintas...</i> “ (Povilas, 15 metų, 9 protokolai).
	<u><i>Bendras abiejų šeimos narių paruošimas</i></u>	„ <i>Tai turi daryti du žmonės, o ne vienas iš šeimos...</i> “ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai);
	<u><i>Investicija ateičiai, darnių santykių kūrimui</i></u>	„ <i>Tai būtina, nes kitu atveju šeima skiriasi, jei neplanuoja savo gyvenimo</i> “ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai); „ <i>Šeimos planavimas tarsi ateities nuspėjimas šeimoje, kiek vaikų turėsi...</i> “ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai);

Diskusijos metu pateikti respondentų atsakymus šeimos planavimo sampratos klausimu galima suskirstyti į 2 kategorijas, apimančias šeimos planavimo sampratą – tai atsakomybės reikalaujantis procesas tam tikru žmogaus gyvenimo laikotarpiu, individo sėkmingų santykių kūrimo ir plėtojimo prielaida. Atsižvelgiant į diskusijos metu išryškėjusias respondentų nuostatas, išskiriamos ir tyrimo duomenų subkategorijos: šeimos narių atsakomybę skatinantis ir puoselėjantis procesas, šeimos sukūrimui reikšmingas procesas, ruošiantis bendram gyvenimui, darnių ir ilgalaikių santykių plėtojimo sąlygas, bendras abiejų šeimos narių paruošimas, investicija ateičiai, darnių santykių kūrimui.

6 lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad diskusijos metu ryškėja tai, jog respondentai šeimos planavimo procesą įvardija bei apibūdina kaip svarbų tam tikro žmogaus gyvenimo etapą, procesą. Pastebima tendencija, jog dauguma tiriamųjų akcentuoja, jog tai yra atsakomybės reikalaujantis procesas, į kurį turi būti įtraukiamas ne vienas, tačiau abu šeimos nariai. Tokiu būdu aiškėja, jog kai kurie respondentai šeimos planavimo procesą suvokia ne kaip prevencinę veiklą, tačiau kaip veiklą, orientuotą būtent jau į šeimos kūrimą žmogui reikšmingu laikotarpiu. Pastebima ir tai, jog tiriamieji nurodo, jog šeimos gyvenimas negali būti paremtas trumpalaikiu impulsu, tačiau turi būti apgalvotas, numatytas, nuspręstas. Galima pastebėti, jog respondentai šeimos planavimo procesą sieja su pozityvių santykių kūrimu ir plėtojimu šeimoje, vaikų atsiradimo šeimoje planavimu, visapusiškai geresnio bei kokybiškesnio šeimos gyvenimo kūrimo prielaidomis. Tyrimo metu taip pat išryškėja ir tai, kad kai kurie tiriamieji akcentuoja, jog šeimos planavimas nėra itin svarbus ir reikšmingas: „...*tai nėra, mano nuomone, labai reikalingas procesas, tačiau kitoms šeimoms tai gali būti labai svarbu*“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai).

Kai kurie respondentai pažymi, jog šeimos planavimo procesas yra dviejų žmonių ugdymo(si) sistema, kuomet visų pirma reikia pasirinkti sau artimą ir svarbų žmogų: „*planuojant šeimą, reikia pasirinkti žmogų, kurį tu tikrai myli*“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai). Tokiu būdu atsiskleidžia respondento subjektyvi nuomonė, kuomet neįvertinama šeimos planavimo prevencijos reikšmė, o kalbama apie šeimos planavimą kaip poveikį dviem šeimą kurti planuojantiems žmonėms. Diskusijos metu taip pat akcentuojama, jog nepaisant šeimos planavimo proceso reikšmės, šeimos planavimas siejamas su artimųjų parama ir palaikymu: „*kiekvienas renkamės tai reikalinga, ar ne, tačiau juk kiekvienam žmogui reikia turėti tuos žmones, į kuriuos gali atsiremti, kai remti*“ (Ramintas, 14 metų, 6 protokolai). Tuo remiantis galima pastebėti, jog kai kurie respondentai šeimos planavimą suvokia kaip artimųjų palaikymą, paramą, tačiau neakcentuoja kitų šeimos planavimo krypčių. Tyrimo metu pateikti respondentų atsakymai leidžia teigti, jog kai kurie respondentai šeimos planavimą įvardija kaip respondentų amžiaus bei poreikių neatitinkantį procesą, kuris dar nėra aktualus: „*nors man dar apie tai dar daug nepasakoja, nes tėvai nori, kad baigčiau mokslus ir pirma susirasčiau įdomių draugų, o tik paskui...meilė*“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai).

Diskusijos metu išryškėja ir tai, jog respondentai šeimos planavimą supranta kaip tam tikrą procesą, kuriuo „planuojama šeima“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai) arba kurio metu kuriama šeima, jos darnus gyvenimas (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai).

Mokslinėje literatūroje konstatuojama, kad siekti šeimos planavimo prevencijos tikslų bei uždavinių padėtų siekti didesnis dėmesys seksualiniam švietimui, aktyvesniam prevencinių programų taikymui, berniukų ir mergaičių bendravimo įgūdžių ir vertybių ugdymui ir puoselėjimui, pirmenybę teikiant lytinę abstinenciją propaguojančioms lytiškumo ugdymo programoms (Ustilaitė, 2001).

Kajokienė (2013) nurodo, jog pagrindinėmis šeimos planavimo prevencijos kryptimis turėtų būti seksualinių jausmų kontrolės ugdymas, naujų autonomijos bei intymumo formų ieškojimas, bendravimo su priešingos lyties asmenimis patirties įgijimas, neigiamų seksualinio elgesio padarinių kontroliavimas. Taigi diskusijos metu pateikti respondentų atsakymai rodo, kad vis dėlto šeimos planavimas siejamas su pačios šeimos kūrimu, vaikų atsiradimu, jų planavimu, visiškai paneigiant galimybę apie bendravimo, tarpusavio santykių plėtojimą, tobulinimą, informacijos apie neatsakingos lytinės elgsenos padarinius pateikimą.

Taigi vienu iš diskusijos metu pateikimų klausimų buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuostatas apie tai, kokiais būdais, metodais bei formomis turėtų būti realizuojamas šeimos planavimo procesas. Tyrimo duomenis iliustruoja lentelė, pateikiama 3 priede.

Diskusijos metu respondentai akcentavo šias pagrindines šeimos planavimo pradžia reikšmingas aplinkybes – asmeninį žmogaus nusiteikimą bei pasiruošimą šeimai, žmogaus brandą, sąveikaujančią ne tik su pilnametystės amžiumi, tačiau taip pat ir su brandžiu, atsakingu požiūriu į šeimą, jausmus. Išskirtos pagrindinės šiam šeimos planavimo procesui reikalingos žinios, kuriose turėtų atsispindėti ir buitinės šeimos problemos, vaikų priežiūros ypatybės, tarpusavio santykių kūrimas ir darnus palaikymas. Diskusijos metu paaiškėja, jog respondentai socialinį pedagogą įvardija kaip tam tikra prasme prisidedantį prie šeimos planavimo proceso: „*taip, kartą klasė diskutavo su socialiniu pedagogu apie tai*“ (Raminta, 14 metų, protokolas). Respondentai diskusijos metu taip pat teigė, jog svarbią informaciją apie šeimos planavimą, sėkmingą jos kūrimą turėtų pateikti: „*tėvai, pedagogai, psichologai*“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas). Tam pritaria ir kitas diskusijos dalyvis: „*kalbėti pirmiausia turi tėvai, o tik paskui mokytojai*“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas). Abu diskusijos dalyviai akcentuoja ir tai, jog šia tema mokykloje diskutuojama labai nedaug, o „*jei ir kalbame, tai labai nekonkrečiai*“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).

Diskusijos dalyvė Julija (15 metų, 5 protokolas) nurodo, jog „*šia tema informacijos jai užtenka, nes jos pilna visur, tik reikia tuo domėtis*“. Respondentė akcentuoja ir socialinio pedagogo reikšmingą vaidmenį šiame procese: „*apie tai daug kalba ir socialinis pedagogas, daug su juo diskutuojame įvairiomis temomis*“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas). Kita diskusijos dalyvė Agnė (16 metų, 4 protokolas) nurodo tam tikras socialinio pedagogo pokalbių su ugdytiniais temas: „*daug kalbame apie kontracepciją, saugius lytinius santykius, apie mūsų pokyčius ir jausmus*“. Kai kurie respondentai nurodo, jog ši tema yra aktuali, tačiau mokykloje ja nėra diskutuojama, ji nėra plėtojama ir socialinio pedagogo: „*Informacijos turi suteikti mokykla, tėvai, švietimas, visuomenė, nors jos ir nesuteikia, kiek jos reikia*“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas). Šiai nuostatai pritaria ir kita diskusijos dalyvė Kotryna (14 metų, 2 protokolas): „*šia tema nediskutujame mokykloje*“.

Apibendrinant diskusijos metu pateiktas respondentų nuostatas, paaiškėjo, jog socialinis pedagogas ne visada kryptingai bei veiksmingai organizuoja šeimos planavimo prevencinę veiklą, nesuteikia paaugliams aktualios ir reikšmingos informacijos, nors respondentai teigia norintys tokio pobūdžio informaciją gauti. Tyrimo metu vėl gi ryškėja tie patys veiksniai, atsakingi būtent už žinių apie šeimos planavimą, pateikimą. Tai tėvai, pedagogai, socialinis pedagogas. Kai kurie respondentai išskiria ir šios informacijos gausą, kuomet galima daryti prielaidą, jog respondentai reikšmingu informacijos šaltiniu įvardija įvairias žiniasklaidos priemones.

Diskusijos metu teigiama, kad socialinis pedagogas, nors ir ne visada efektyviai, tačiau tam tikrais aspektais įgyvendina šeimos planavimo prevenciją mokykloje – bendrauja, diskutuoja, pateikia

žinių apie saugius lytinius santykius, kontracepciją, tarpusavio santykius, konfliktus, tam tikrus paauglystės pokyčius bei ypatybes. Tai leidžia teigti, jog socialinis pedagogas vykdo šeimos planavimo prevencinę veiklą, tačiau ne visada į šį procesą aktyviai įsitraukia visi ugdytiniai, kuriems šeimos planavimo prevencijos klausimas turėtų būti aktualus. Taigi kitu diskusijos klausimu buvo prašoma respondentų pateikti pasiūlymus, kokios temos juos domintų. Respondentai pageidaujamas temas surašo ant tyrimo moderatoriaus pateiktų lapelių. Tiriamųjų pateiktos temos, suskirstomos į tam tikras kategorijas, kurių pasiskirstymas atsispindi lentelėje, esančioje 3 priede.

Diskusijos metu pateikti duomenys rodo, kad respondentų pateiktos temos, kuriomis jie norėtų diskutuoti su socialiniu pedagogu, susijusios su paaugliams reikšmingomis temomis – draugyste, meile, šeimos kūrimu ir planavimu bei santykiais tarp vaikų ir tėvų. Respondentus domina su draugyste susijusios temos, kaip rasti tikrą, gerą draugą, kaip elgtis, kad draugystė būtų tvirta. Respondentams taip pat aktualu plėtoti bei diskutuoti temomis, susijusiomis su meile: bendravimo su priešinga lytimi ypatumai, žinios, reikalingos renkantis antrą pusę, kaip atpažinti sau brangų žmogų.

Tiriamieji diskusijos metu taip pat akcentuoja, kad jiems aktualios temos bei diskusijos, susijusios su šeimos aplinka, santykiais tarp šeimos narių, ypač santykiais tarp vaikų ir tėvų. Diskusijos metu respondentų pateiktos temos atskleidžia pagrindines tiriamųjų nuostatas, kas domina šio amžiaus paauglius, kokios informacijos jie stokoja bei kuria kryptimi savo veiklą turėtų plėtoti socialinis pedagogas, siekdamas šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių ugdymo institucijoje.

Apibendrinant 14-16 metų focus grupės paauglių diskusiją, galima pastebėti bei išskirti šias tendencijas:

- Paauglystėje daugelis diskusijos dalyvių susiduria su įvairiomis permainomis, kurias išgyvena itin jautriai ir imliai. Tik dalis respondentų išreiškia nuostatą, kad išgyventi jiems reikšmingas permainas padeda tam tikri veiksniai – tėvai, draugai, pedagogai. Kai kurie respondentai ne visada sulaukia arba mažai sulaukia palaikymo ir aplinkos, o tai apsunkina paauglio psichologinę būseną, skatinančią priimti ne visada teisingus ir objektyvius sprendimus, kurie neabejotinai lemia ir paauglio elgesį.
- Visi diskusijos dalyviai vienareikšmiškai konstatuoja draugystės svarbą, ja grindžia savo bendravimą, dalijimąsi mintimis, išgyvenimais. Akcentuojama asmeninės patirties reikšmė, pažįstant draugystės reiškinį.
- Diskusijos metu respondentai akcentuoja ir meilės reikšmę žmogaus gyvenime, kai kurie jų nurodo, jog žinias apie meilę formuoja būtent šeimoje glūdintys santykiai, patiriama tėvų meilė, išgyvenamos emocijos. Vėl gi akcentuojama asmeninės patirties reikšmė, susipažįstant su meile.

- Respondentai aktyviai reiškia savo mintis, kalbėdami apie sėkmingos šeimos kūrimo prielaidas. Visi vienareikšmiškai teigia, jog visų pirma šeimai svarbiausia jausmai, o tik vėliau kiti aspektai. Čia respondentai išskiria veiksnius, kurie suteikia jiems daugiausiai informacijos apie šeimą – tai tėvai, pedagogai, žiniasklaidos priemonės, socialinis pedagogas.
- Diskutuojant su tyrimo dalyviais šeimos planavimo reikšmės ir sampratos klausimais, ryškėja, kad ne visi respondentai teisingai suvokia šeimos planavimo tikslus bei uždavinius, daugelis jų – šeimos planavimą sieja su branda, žmogaus pasirengimu, pilnametyste, jausmais, pasiruošimu, visiškai ignoruodami šeimos planavimo prevencijos galimybę jau ugdymo institucijoje.
- Diskusijos metu paaiškėja, kad mokyklos socialinis pedagogas įgyvendina šeimos planavimo prevencinę veiklą, tačiau ne visada tai vykdo veiksmingai ir efektyviai: stokojama įvairesnių darbo formų, diskusijų temos siauros, kartais neatitinkančios ugdytinių poreikių bei žinių. Tačiau taip pat paaiškėja, kad mokyklos socialinis pedagogas, siekdamas šeimos planavimo prevencijos uždavinių, dirba individualiai su vaiku, diskutuoja grupėmis, esant poreikiui, įtraukia mokyklos bendruomenę bei kitus socializacijos institutus.

Atliktas 14-16 metų focus grupės kokybinis tyrimas vienareikšmiškai atskleidė respondentų – nepilnamečių – požiūrį į jiems reikšmingus reiškinius – draugystę, meilę, šeimą. Diskusijos metu gauti tyrimo duomenys atskleidė bei pagrindė šią šeimos planavimo prevencijos proceso nuoseklumą bei struktūrą, pagrindinius jos elementus. Diskusijos metu gauti respondentų atsakymai atskleidė mokyklos socialinio pedagogo veiklos trūkumus, įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją ugdymo institucijoje, o tai sudarys sąlygas pateikti pasiūlymus socialinio pedagogo veiklos tobulinimui, siekiant paaugliams itin reikšmingų šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo.

Atlikta nepilnamečių focus grupės diskusijos rezultatų analizė leidžia daryti prielaidą, jog socialinis pedagogas, siekdamas veiksmingai planuoti bei įgyvendinti šeimos planavimo prevencinę veiklą, turi atsižvelgti į ugdytinių amžiaus ypatumus, jiems reikšmingas temas bei klausimus, įvertinti ugdytinių patirtį, sąveikos su bendraamžiais veiksmingumą. Galima teigti, jog socialinis pedagogas visada turi atsižvelgti į pagrindines nepilnamečiams aktualias temas – draugystę, meilę, tarpusavio santykių plėtojimo ypatumus, šeimą, nes būtent šiais klausimais gali būti sėkmingai realizuojama šeimos planavimo prevencinė veikla.

2.4. Socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybių aptartis, siekiant kryptingo nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo

Mokslinės literatūros analizė socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo ypatumų klausimu atskleidė pagrindines nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo gaires, leido akcentuoti šio proceso tikslus bei uždavinius, pastebėti pagrindinius realizuojamos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos trūkumus bei šiame kontekste numatyti šio proceso tobulinimo galimybes.

Atlikta mokslinės literatūros apžvalga socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos klausimais sudarė galimybes išaiškinti pagrindines priežastis, dėl kurių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinė veikla yra aktuali ir reikšminga. Dauguma mokslinėje literatūroje pateikiamų nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą grindžiančių priežasčių sąveikauja su tolimesniu paauglio vystymusi, jo raida, psichologine būseną, socializacijos procesais. Pastebima tai, kad akcentuojant tai, kad individas yra visuomenės narys, problemos, reikšmingos paaugliui, tampa reikšmingos ir platesniame kontekste, kuomet negatyvi paauglio elgsena, šiuo atveju neatsakinga bei ankstyva paauglių lytinė elgsena sąlygoja ir tam tikrus visuomenės gyvenimo reiškinius.

Mokslinės literatūros analizė atskleidžia tai, kad nepilnamečių šeimos planavimo prevencinė veikla visų pirma turi prasidėti nuo sistemingai bei kompetentingai pateikiamų žinių apie tarpusavio santykius, bendravimą, paauglių pokyčius ypač tam tikrais jų gyvenimo tarpsniais. Čia iškyla socialinio pedagogo vaidmuo, kuomet socialinis pedagogas šiame procese tampa reikšmingu veiksnium, galinčiu kompetentingai pateikti esmines žinias, o vėliau jas sisteminti bei skatinti tikslingai valdyti. Būtent šių pateikiamų žinių pagrindu reikšminga formuoti gebėjimus, įgūdžius, vystyti fizines bei dvasines ugdytinių galias, skatinti bei puoselėti aukštesniuosius poreikius, požiūrį tiek materialines, tiek į dvasines vertybes. Nepilnamečių valios ugdymas – taip pat apibūdinamas kaip vienas reikšmingiausių šeimos planavimo prevencinės veiklos uždavinių, kuomet ugdoma ugdytinių valia padidina savitvardos, susilaikymo nuo skuboto ir neatsakingo elgesio tikimybę.

Siekiant optimaliausių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos tikslų reikšminga pateikti sąlyginę nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos valdymo sistemą, orientuotą į efektyvios pagalbos paaugliams suteikimą bei tolimesnį tobulinimą pagal poreikį. Kuriant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos valdymo sistemą, aktualu išskirti tas socialinio pedagogo veiklos

galimybes, kurios leistų siekti kaip įmanoma pozityvesnių šeimos planavimo prevencinės veiklos rezultatų.

Nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, visų pirma, grindžia tai, kad paauglystėje, ypač apie 14-16 paauglio gyvenimo metus, individas susiduria su esminiais psichologiniais bei fiziniais pokyčiais, dideliu lytiniu potraukiu, dar neturi susiformavusio šio potraukio slopinimo mechanizmo, pasižymi valios stoka, negeba valdyti seksualinio lūpido. Visa tai lemia dažnai negatyvų ir ilgalaikes pasekmes sąlygojančią reiškinį, pasižymintį ankstyva lytine elgsena, sąlygojančia daugelį kitų problemų.

Mokslinės literatūros analizė atskleidžia, kad ankstyva lytinė individo raiška bei anksti įgyta lytinė patirtis itin susiaurina individo interesų lauką, atsiranda savęs kaltinimo ir tuštumos, nepasitikėjimo savimi jausmas. Tai itin reikšminga, nes būtent paauglystės laikotarpiu nepilnametis turi būti imlus bei žingeidus aplinkai, domėtis aplinka, tirti, pažinti. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencinėje veikloje nepilnamečiai turi būti brandinami bei ruošiami ne konkrečiai šeimai, tačiau partnerystei, dviejų žmonių santykiams, kokybiškesniam bei darnesniam bendravimui, tarpusavio sąveikai. Sąveikaujant su pateikiamomis lytiškumo žiniomis bei jų pagrindu skatinamais įgūdžiais bei mokėjimais, svarbu nuolat koreguoti, keisti bei tobulinti įgyvendinamą nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, naudojant bei keičiant socialinio pedagogo veiklos formas pagal poreikį bei ugdytinius interesus.

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia pastebėti ir tai, kad įgyvendinant šeimos planavimo prevencinę veiklą, svarbu akcentuoti kelių paaugliams būdingų negatyvių reiškinų ryšį, kuomet ankstyvas lytinis gyvenimas tampa neatsiejamas nuo alkoholio, tabako gaminių bei narkotinių medžiagų vartojimu. Tai taip pat turi būti reikšmingas nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos uždavinys, kuomet viena problema negali būti sprendžiama, atskiriant ją ir nuo kitų paaugliams reikšmingų reiškinų bei problemų. Šiame kontekste reikšminga tai, kad daugelis problemų turi būti sprendžiamos kompleksiskai, taikant bei siejant tarpusavyje kelias prevencines priemones.

Mokslinės literatūros analizė socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese klausimais atskleidžia ir nesprenžiamos problemos ypatumus, kuomet neveiksmingai įgyvendinama šeimos planavimo prevencinė veikla gali lemti kur kas didesnius negatyvius padarinius. Todėl reikšmingu nepilnamečių šeimos planavimo uždaviniu tampa darnių, ilgalaikių, tarpusavio atsakomybe grindžiamų santykių skatinimas, formavimas. Paauglio asmenybės lytinis (su)valdymas įgyvendinamas tiek sąmoningai, tiek nesąmoningai, kuomet su tam tikromis visuomenės vertybėmis internalizuojamos tam tikros vyro bei moters sampratos, jų elgesio modeliai, vertybės, požiūris į šeimą, jos funkcijas bei jų įgyvendinimą. Būtent nepilnamečių šeimos planavimo

prevencinėje veikloje turi atsiskleisti atsakingos lytinės elgsenos įtaka savijautai, psichologinei būsenai, tolimesniam elgesiui, dorovinės vertybės, lytiškumo esmę bei prasmę atliepiančių lyčių vaidmenų realizavimas. Šiame kontekste galima akcentuoti tai, kad šeimos planavimo prevencinė veikla ne tik suteikia nepilnamečiams jiems reikalingų bei tuo laikotarpiu trūkstamų, tačiau aktualių, žinių, bet taip pat formuoja atitinkamus įgūdžius, skatinant nepilnamečių atsakomybę už savo elgesį bei gebėjimą apsisaugoti nuo negatyvių ankstyvo lytinio gyvenimo pasekmių. Todėl siekiant visų šių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos uždavinių reikšminga socialinio pedagogo nuostata, jog optimalius šeimos planavimo prevencinės veiklos uždavinius galima sistemingai pasiekti tik dirbant komandoje, pasitelkiant kelių asmenų kompetencijas bei įgūdžius konkrečių problemų sprendimų paieškai bei įgyvendinimui.

Skatinant ugdyti tam tikras atsakingai individo lytinei elgsenai reikšmingas savybes bei gebėjimus, nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą tikslinga įgyvendinti taip, kad būtų kuriami kaip įmanoma darnesni tarpusavio santykiai tarp skirtingų lyčių bendraamžių, puoselėjama tarpusavio pagarba, meilė, gebėjimas bendradarbiauti, susivaldyti. Itin reikšminga nuostata nepilnamečių šeimos planavimo prevencinėje veikloje yra tai, jog socialinis pedagogas, pateikdamas su šia veikla susijusias žinias, turi akcentuoti tai, kad tarpusavio santykiai turi būti kuriami ir tai yra nuolatinis procesas. Analizuojant mokslinę literatūrą, pastebima, jog skirtingi autoriai pateikia skirtingas nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos sandaras, struktūras. Tačiau viena reikšmingiausia šeimos planavimo prevencijos struktūra apima šiuos aspektus – socializacija, prokreacija, asmenų bendruomenės kūrimas, namų kūrimas. Tam pateikiami ir šiuos tikslus leidžiantys pasiekti uždaviniai – lytinės elgsenos pažinimas, lytinių poreikių valdymas, jų derinimas prie kitos lyties asmens bei šeimos poreikių, idealizuojant kontracepcijos bei akcentuojant jos pasekmes tiek fizinei, tiek psichinei savijautai.

Reikšmingomis nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos įgyvendinimo priemonėmis taip pat galima apibūdinti ir jaunų žmonių lytinės bei reprodukcinės sveikatos puoselėjimą, žinių apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą suteikimą, kaltės jausmo, drovumo mažinimą, analizuojant, bendraujant lytiškumo klausimais. Šalia šių aspektų reikšminga skatinti ir įvairių jaunimo lytiniu švietimu suinteresuotų institucijų bendradarbiavimą, tolerancijos skatinimą įvairioms lytinio elgesnio formoms.

Magistro autoriaus atliktas kokybinis 14-16 metų nepilnamečių focus grupės tyrimas atskleidė tai, kad tyrimo dalyviams (respondentams) yra itin reikšminga draugystė, meilė, šeima. Tai akcentuoja bei pagrindžia savo nuostatas visi tyrimo dalyviai. Akcentuojama, jog daugelis tiriamųjų žinias apie draugystę, meilę, šeimą, remdamiesi asmenine patirtimi. Asmeninis patyrimas, noras išgyventi stiprias

emocijas sukeliančius jausmus yra itin reikšmingas šiam individo gyvenimo tarpsniui. Todėl nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese pateikiama informacija turi sąveikauti su atsakingu patyrimu, savo adekvačiu galimybių vertinimu. Ryškėja tai, kad respondentai suvokia jų gyvenime vykstančių permainų reikšmę jų savijautai, santykiams su šeimos nariais, draugais, kitais aplinkiniais. Nepaisant to, kad respondentai akcentuoja pakankamai pozityvius išgyvenamus jausmus bei emocijas šiame laikotarpyje, svarbu atsižvelgti į tai, kad socialinis pedagogas, inicijuodamas nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, poveikį ugdytiniui turi daryti itin subtiliai, nepažeidžiant jo orumo, interesų bei poreikių. Pastebima tai, kad 14-16 metų nepilnamečių nuostatos į jų gyvenime vykstančius pokyčius yra siejamos su fiziologiniais bei psichologiniais pokyčiais, tad tai turi būti reikšmingu socialinio pedagogo inicijuojamos veiklos veiksmu.

Atliktas 14-16 metų nepilnamečių focus grupės kokybinis tyrimas atskleidžia respondentų nuostatas į draugystę, meilę, tarpusavio santykius, šeimos planavimą bei šeimą. Daugelis tiriamųjų pozityvius santykius su bendraamžiais, aplinkiniais sieja su teigiama patirtimi, įgyjama šeimoje santykiuose su tėvais. Remiamasi prielaida, kad šeimoje patiriama meilė sąlygoja respondentų požiūrį į draugystę, tarpusavio santykius, šeimos planavimą bei jų vertinimą. Respondentų draugystės, tikro draugo sampratoje atsiskleidžia pagrindinės tiriamųjų nuostatos, leidžiančios teigti, kad draugystė, būtent šiame laikotarpyje, yra itin reikšmingas veiksnys. Renkantis draugą, respondentai vadovaujasi jau įgyta asmenine patirtimi, siekia, kad draugas taptų „kažkuo“ panašus, artimas, juo būtų galima pasitikėti, greta jo būtų galima jaustis savim, pasitikinčiai. Vėl gi galima pastebėti, kad daugiausiai informacijos apie santykius tarp bendraamžių, jų puoselėjimo galimybes respondentai įgyja patys bendraudami, tirdami, pažindami. Taip pat reikšmingais veiksniais tampa ir šeimos nariai, kiti socializacijos veiksniai.

Kokybinio tyrimo metu sąmoningai buvo siekiama nuo respondentų nuostatų apie draugystę pereiti prie jų požiūrį į meilės, stipresnių jausmų, įsimylėjimo galimybę. Būtent šių nuostatų analizėje atsiskleidžia respondentų nuostatos sąsajos, jog meilė tampa ilgalaikės, brandžios draugystės pasekme, rezultatu. Kokybinio tyrimo metu atsiskleidžia tai, jog daugelis respondentų meilę sieja su susižavėjimu, ilgalaikę pažintimi, stipresniais bei gilesniais jausmais, bendrumo jausmu, didesnių įsipareigojimų galimybe kitam žmogui. Meilės pojūtis siejamas su pozityviais jausmais, išgyvenamomis teigiamą atspalvį turinčiomis emocijomis. Ryškėja tai, kad informacijos apie meilę respondentai siekia gauti bei gauna per asmeninį patyrimą, įgytą patirtį šeimoje, iš šeimos narių, bendraamžių, kitų informacijos šaltinių.

Respondentų požiūris į draugystę bei meilę, šių reiškinių vertinimas atskleidžia bei pagrindžia tiriamųjų nuostatų sąsajas su šeimos samprata, kuomet laikomasi nuostatos, jog bet kokie santykiai turi būti kuriami, puoselėjami, ugdomi, nes būtent tai leidžia siekti aukštesnės santykių raidos pakopos, lygmens. Kokybinio tyrimo metu ryškėja tai, kad respondentai šeimą sieja su patiriamu meilės jausmu, tarpusavio supratimu bei rūpesčiu tarp šeimos narių, bendrumo, artumo jausmu, pozityvias emocijas sukeliančiais santykiais, nuolatine sąveika. Kokybinio tyrimo metu pastebima tai, jog daugeliui respondentų diskusijos apie šeimą kaip ateities perspektyvą yra aktualios ir reikšmingos, kurios realizuojamos ne tik artimiausioje aplinkoje, tačiau ir tarp bendraamžių. Pagrindinę informaciją apie šeimą respondentai įgyja per patiriamus išgyvenimus šeimoje, šeimoje puoselėjamas bei deklaruojamas vertybes. Taip pat iškyla mokyklos, bendraamžių bei asmeninės patirties vaidmuo šiame kontekste.

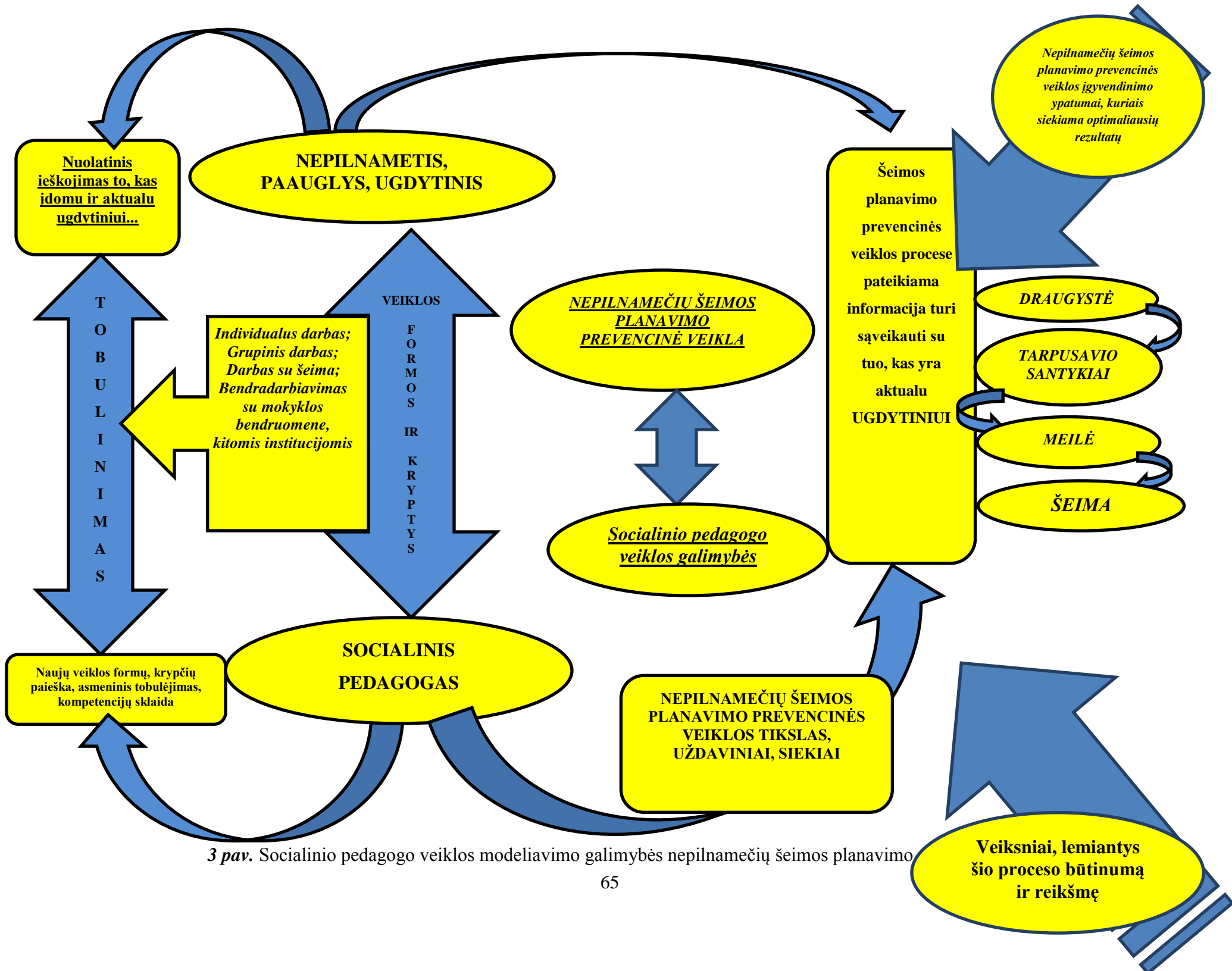
Atliekant 14-16 metų nepilnamečių focus grupės diskusiją, buvo laikomasi nuostatos, jog santykiai turi būti kuriami, santykių lygmuo ir raida vienareikšmiškai priklauso nuo asmens požiūrio ir jo vertinimo. Todėl šiame kontekste buvo reikšminga respondentų dviejų žmonių tarpusavio santykių samprata, kuomet tai gali būti įvardijamas kaip tarpinis lygmuo tarp draugystės ir meilės. Pagrindiniais informacijos šaltiniais apie dviejų žmonių santykius respondentai apibūdina vėl gi tuos pačius veiksnius, akcentuodami įgyjamos patirties svarbą bei reikšmę.

Kokybinio tyrimo metu analizuojant respondentų požiūrį į šeimos planavimo sampratą, atsiskleidžia pagrindiniai šeimos planavimo, kaip proceso, vertinimai, sąveikaujantys su atsakomybės skatinimu bei puoselėjimu, bendram dviejų žmonių gyvenimui reikšmingu veiksmu, darnių ir ilgalaikių santykių plėtojimo prielaida, šeimai, kaip ateities perspektyvai, pasirengusių asmenų rengimu, paruošimu, brandinimu. Reikšmingais šeimos planavimo pradžiai veiksniai respondentai išskiria asmeninį moralinį pasirengimą, amžių, apsisprendimą, jausmus, išgyvenimus, šiame procese pateikiamą informaciją bei žinias. Siekiant nuolatinio nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos tobulinimo, socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo, reikšminga atsižvelgti į respondentams aktualias diskusijų temas, trūkstamų žinių spragas, kurios sąveikauja vėl gi su tais pačiais respondentams reikšmingais reiškiniais – draugyste, santykiais, meile, šeima.

Apibendrinant atlikto kokybinio 14-16 metų nepilnamečių tyrimo rezultatus, galima akcentuoti respondentų požiūrį į jiems reikšmingas problemas, reiškinius, sąveikaujančius su santykiais tarp bendraamžių bei šeimos narių. Vertinant respondentų požiūrį į jų ugdymo institucijos socialinio pedagogo inicijuojamą šeimos planavimo prevencinę veiklą, galima pastebėti bei išskirti šias problemas bei socialinio pedagogo įgyvendinamos prevencinės problemos trūkumus:

- Socialinio pedagogo įgyvendinama šeimos planavimo prevencinė veikla yra pakankamai skurdi realizuojamų veiklos priemonių bei veiklos formų atžvilgiu;
- Ugdytiniai neturi aiškios šeimos planavimo, kaip proceso, sampratos;
- Socialinio pedagogo taikomos veiklos formos bei priemonės „pasiekia“ ne visus ugdytinius, daugelis jų stokoja jiems reikšmingos informacijos tam tikrais klausimais;
- Pastebima, kad socialinis pedagogas nėra aktyvus šeimos planavimo prevencinės veiklos organizatorius bei iniciatorius, galintis aktyviai įtraukti ir kitus mokyklos bendruomenės narius;
- Socialinis pedagogas prevencinę veiklą nepilnamečių šeimos planavimo procese įgyvendinama pakankamai retai arba neveiksmingai, nors šios veiklos poreikis yra grindžiamas tiek teorinėmis, tiek praktinėmis įžvalgomis, jų vertinimu.

Siekiant optimaliausių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos rezultatų bei remiantis atlikta mokslinės literatūros analize ir atlikta 14-16 metų nepilnamečių focus grupės diskusija, jos metu gautų duomenų analize, galima pateikti nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos valdymo sistemą, kurioje atsiskleidžia socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimas nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos procese. Tai iliustruoja 3 paveikslas.

3 pav. Socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybės nepilnamečių šeimos planavimo

3 paveiksle pateikiama socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese schema iliustruoja tai, kad socialinio pedagogo inicijuojama šeimos planavimo prevencija ugdytiniais visada ir besąlygiškai turi sąveikauti su ugdytiniais aktualiomis temomis, problemomis, reiškiniais, nes tik tuomet galima daryti prielaidą, jog šeimos planavimo prevencinė veikla bus efektyvi ir veiksminga. Magistro autoriaus atliktas kokybinis nepilnamečių tyrimas leidžia išskirti pagrindines respondentams aktualias temas, kurias reikšminga analizuoti šeimos planavimo prevencinės veiklos procese. Tačiau greta to reikšminga nuolat atnaujinti ugdytiniais reikšmingas temas, problemas, reiškinius, nes kintant visuomenės normoms, dažnai ir paauglių interesai, problemos kinta bei koreliuoja tarpusavyje. Taigi socialinis pedagogas šį veiksnių turi įvertinti ir į jį atsižvelgti, inicijuodamas šeimos planavimo prevencinę veiklą. 3 paveiksle pateiktoje schemeje atsispindi magistro darbo autoriaus nuostata, kad tik ugdytinių interesus, poreikius bei lūkesčius pateisinanti bei atspindinti šeimos planavimo prevencinė veikla gali būti sėkminga ir veiksminga.

Pagrindiniais veiksniais 3 paveiksle pateiktoje schemeje įvardyti socialinis pedagogas bei ugdytinis (paauglys, nepilnametis), kuriam daromas poveikis socialinio pedagogo pasirinktomis veiklos formomis bei kryptimis, kurios taip pat reikalauja nuolatinio tobulinimo bei atnaujinimo pagal poreikį bei šeimos planavimo prevencinės veiklos tikslą bei uždavinius. 3 paveiksle pateiktos socialinio pedagogo veiklos kryptys yra pakankamai plačios, tad socialinis pedagogas gali jas koreguoti, keisti pagal savo bei ugdytinių poreikius. 3 paveiksle pateikta schema leidžia teigti, jog socialinis pedagogas, siekdamas veiksmingai įgyvendinti nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, savo veiklos galimybes gali bei turi modeliuoti taip, jog modeliavimas būtų grindžiamas nuolatinio tobulinimu, atsinaujinimu pagal galimybes bei ugdytinius poreikius, nes tik patraukli, ugdytinių poreikius bei interesus atspindinti prevencinė veikla gali būti įdomi ir veiksminga šiandienos nepilnamečiui, kuriam šeimos planavimo prevencinė veikla yra itin aktuali ir reikšminga.

Socialinis pedagogas, siekdamas veiksmingos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos, turi būti linkęs nuolat keistis, tobulinti savo inicijuojamą prevencinę veiklą, pagal ugdytinių poreikius, jiems reikšmingas problemas keisti šeimos planavimo prevencinės veiklos turinį bei kryptis, darbo formas. Apibendrinant pateiktą socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese schemą, galima pastebėti, jog vienu reikšmingiausių šeimos planavimo prevencijos uždavinių būtų galima laikyti tarpusavio santykių kūrimą, puoselėjimą, suteikiant reikšmingų žinių apie bendravimo ypatumus, pagarbos raišką santykiuose, kokybiškų tarpusavio santykių kūrimo prielaidas bei jų įgyvendinimo ypatybes.

IŠVADOS

1. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencija tampa reikšmingu veiksniu, skatinančiu jaunimo atsakomybę už savo lytinę elgseną, požiūrį į lytinius santykius, jų pasekmes. Nepilnamečių ankstyva lytinė patirtis atskleidžia tam tikras nepilnamečių santykių, bendravimo ypatumų tendencijas, kurias reikia koreguoti, šalinti tik tikslinga bei kryptinga pedagogine veikla, kuri neabejotinai turi būti derinama su konkrečiomis lytiškumo žiniomis, jų perteikimu, sąveikaujant su valios ugdymu, asmens brandinimu, ruošimu šeimai. Greta ankstyvos nepilnamečių patiriamos lytinės patirties ryškėja ir kitų nepilnamečiams būdingų problemų raiška. Ryškėja paaugliams būdingų problemų kompleksinio sprendimo paieškos būtinybė, kuomet svarbu sieti tarpusavyje kelias prevencines priemones. Analizuojant mokslinę literatūrą, akcentuojamos aktualios socialinio pedagogo veiklos problemos, įgyvendinant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą – tai vertinimo kriterijų, galinčių įvertinti prevencinės veiklos veiksmingumą, trūkumas, prevencinė veikla dažniausiai vykdoma formaliai ir nesistemiškai, pasižymi fragmentiškumu, stokojama nuoseklumo, sistemingumo, realizuojama dažniausiai per paskaitas ir renginius, nesirenkant įvairesnių veiklos formų, būdų.
2. Nepilnamečių šeimos planavimo prevencinė veikla ne tik suteikia nepilnamečiams jiems reikalingų žinių, tačiau jų pagrindu formuoja atitinkamus įgūdžius, skatinant paauglių atsakomybę už savo elgesį bei gebėjimą apsisaugoti nuo negatyvių ankstyvo lytinio gyvenimo pasekmių. Siekiant išsamaus šeimos planavimo prevencinės veiklos realizavimo, siūloma derinti lytinio auklėjimo, lavinimo, švietimo, ugdymo elementus bei jų sistemas, nes tik ši aplinkybė gali leisti aukšto nepilnamečių moralinių bei dvasinių vertybių ugdymo, jaunimo sąmonės teigiamų rezultatų, ugdant įvairiapusiškai darnią bei atsakingą asmenybę.
3. Tyrimo duomenys atskleidė bei pagrindė šią šeimos planavimo prevencijos proceso nuoseklumą bei struktūrą, pagrindinius jos elementus. Diskusijos metu gauti respondentų atsakymai atskleidė mokyklos socialinio pedagogo veiklos trūkumus, įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją ugdymo institucijoje, o tai sudarė sąlygas pateikti pasiūlymus socialinio pedagogo veiklos tobulinimui, siekiant paaugliams itin reikšmingų šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo. Tyrimas išryškino tiriamiesiems aktualias temas bei diskusijas, susijusias su šeimos aplinka, santykiais tarp šeimos narių, ypač santykiais tarp vaikų ir tėvų. Respondentų pateiktos temos atskleidžia pagrindines tiriamųjų nuostatas, kas domina šio amžiaus paauglius, kokios

informacijos jie stokoja bei kuria kryptimi savo veiklą turėtų plėtoti socialinis pedagogas, siekdamas šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių ugdyto institucijoje. Paaiškėjo, jog mokyklos socialinis pedagogas įgyvendina šeimos planavimo prevencinę veiklą, tačiau ne visada tai vykdo veiksmingai ir efektyviai: stokojama įvairesnių darbo formų, diskusijų temos siauros, kartais neatitinkančios ugdytinių poreikių bei žinių.

4. Atlikta mokslinės literatūros analizė bei kokybinis nepilnamečių tyrimas leidžia konstatuoti, kad socialinio pedagogo inicijuojama šeimos planavimo prevencija ugdytiniams visada ir besąlygiškai turi sąveikauti su ugdytiniams aktualiomis temomis, problemomis, reiškiniais, nes tik tuomet galima daryti prielaidą, jog šeimos planavimo prevencinė veikla bus efektyvi ir veiksminga. Siekiant optimaliausių nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos tikslų reikšminga buvo suformuoti bei pagrįsti nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos valdymo sistemą, orientuotą į efektyvios pagalbos paaugliams suteikimą bei tolimesnį tobulinimą pagal poreikį. Kuriant nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos valdymo sistemą, aktualu išskirti tas socialinio pedagogo veiklos galimybes, kurios leistų siekti kaip įmanoma pozityvesnių šeimos planavimo prevencinės veiklos rezultatų. Socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo schemeje išskirtas socialinis pedagogas bei ugdytinis (paauglys, nepilnametis), kurie sąveikauja vienas kitą pasirinktomis veiklos formomis bei kryptimis, kurios taip pat reikalauja nuolatinio tobulinimo bei atnaujinimo pagal poreikį bei šeimos planavimo prevencinės veiklos tikslą bei uždavinius. Ryškėja tai, kad socialinis pedagogas, siekdamas veiksmingai įgyvendinti nepilnamečių šeimos planavimo prevencinę veiklą, savo veiklos galimybes gali bei turi modeliuoti taip, jog modeliavimas būtų grindžiamas nuolatiniu tobulinimu, atsinaujinimu pagal galimybes bei ugdytinius poreikius, nes tik patraukli, ugdytinių poreikius bei interesus atspindinti prevencinė veikla gali būti įdomi ir veiksminga šiandienos nepilnamečiui, kuriam šeimos planavimo prevencinė veikla yra itin aktuali ir reikšminga.

**MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO „SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS MODELIAVIMO
GALIMYBĖS NEPILNAMEČIŲ ŠEIMOS PLANAVIMO PREVENCIJOS PROCESĖ“
PROJEKTINĖ DALIS**

1. Projekto aprašymas

1.1. Projekto anotacija
<p>Visuomenėje nesustabdomai daugėja jaunų, dažnai dar net pilnametystės nesulaukusių merginų bei vaikinių, kurie lytinius santykius pradeda labai anksti. Kintant visuomenės lytinio elgesio normoms, joms liberalėjant, kinta ir lytinio elgesio samprata, suvokimas, raiška (Jaruševičienė, 2004; Pavilionienė, Kuliešytė, 2009)</p> <p>Ryškus nepilnamečių noras pradėti ankstyvus lytinius santykius, savarankiškai kurti šeimas, ryžtis ankstyvai motinystei/ tėvystei leidžia akcentuoti socialinio pedagogo prevencinės veiklos šiems nepilnamečiams būtinybę bei reikšmę. Socialinis pedagogas, kaip svarbus socialinės – pedagoginės pagalbos, planuotojas, organizatorius ir vertintojas tampa itin reikšmingu veiksniu, kurio kryptingas prevencinės veiklos modeliavimas sudarytų sąlygas brandžiam jaunuolių pasiruošimui šeimos bei savarankiškam gyvenimui, atsakingam požiūriui į šeimos planavimą bei kūrimą</p>
1.2. Projekto tikslas
Atskleisti socialinio pedagogo veiklos modeliavimo galimybes nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese.
1.3. Projekto uždaviniai
<ol style="list-style-type: none">1. Atskleisti socialinio pedagogo inicijuojamos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos būtinumą bei reikšmę nepilnamečių atsakomybės didinimui ankstyvos lytinės elgsenos raiškos kontekste.2. Išanalizuoti socialinių pedagogų įgyvendinamos nepilnamečių šeimos planavimo prevencinės veiklos ypatumus, pateikiant pagrindinius veiksnius, lemiančius šios veiklos sėkmingą įgyvendinimą.3. Ištirti nepilnamečių požiūrį į socialinio pedagogo inicijuojamą šeimos planavimo prevencinę veiklą, išskiriant pagrindinius šios veiklos trūkumus bei galimybes;4. Suformuoti bei pagrįsti socialinio pedagogo prevencinės veiklos modelį, siekiant veiksmingo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos įgyvendinimo.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys

Nepilnamečių šeimos planavimo atskiras koncepcijas tyrė: Jaruševičienė (2000), kuri savo inicijuotu tyrimu siekė atskleisti bei atskleidė lytiškumo ugdymo Lietuvos mokyklose raišką, kokybę bei problematiką, Ustilaitė (2001) atliko paauglių lytiškumo raiškos ir jos psichopedagoginės korekcijos prielaidų analizę, Ustilaitė, Obelenienė (2007; 2008) daug dėmesio skyrė paauglių seksualinio elgesio paplitimo analizei bei lytiškumo ugdymo problemų tyrėjimams krikščioniškuoju bei edukologiniu požiūriu. Juodraitis ir Pacevičienė (2008) atliko paauglių požiūrio į seksualinį elgesį analizę, Kajokienė (2013) analizavo paauglių mergaičių seksualinį subjektyvumą.

Šeimos planavimo prevencinės veiklos būtinybę atskleidžia ir užsienio šalių mokslininkų atlikti tyrimai: Youdell, Warr (2005) tyrė seksualumo raišką paauglystėje, Tulloch ir Kaufman (2013) atliko tarptautines kiekybines seksualinio elgesio ypatumų epidemiologines studijas; Tolman ir Moelelland (2011) analizavo seksualumą kaip paauglystės laikotarpiui reikšmingą raidos ypatybę. Paauglystės bei lytiškumo bei seksualumo sąsajas taip pat tyrė ir analizavo Aubrey (2007); Vrangalova ir Savin-Williams (2010). Šeimos planavimo prevencijos analizės kontekste reikšminga tampa seksualinio elgesio formos – abstinencijos skatinimas ir raiška. Tolman ir Moelelland (2011) teigia, kad seksualinė abstinencija turėtų būti vertinama kaip atskiras seksualinio elgesio tipas, kurį sąmoningai renkasi dalis paauglių bei kurį reikia nuolat skatinti. Song ir Halpern – Felsher (2011) atliktais tyrimais akcentavo seksualinės abstinencijos reikšmę paaugliams kaip prielaidą šeimos planavimo prevencinės veiklos veiksmingumo didinimui.

2014 metais atliktas kokybinis nepilnamečių focus grupės tyrimas atskleidė respondentų – nepilnamečių – požiūrį į jiems reikšmingus reiškinius – draugystę, meilę, šeimą. Diskusijos metu gauti tyrimo duomenys atskleidė bei pagrindė šią šeimos planavimo prevencijos proceso nuoseklumą bei struktūrą, pagrindinius jos elementus, išryškino mokyklos socialinio pedagogo veiklos trūkumus, įgyvendinant šeimos planavimo prevenciją ugdymo institucijoje, o tai sudarė sąlygas pateikti pasiūlymus socialinio pedagogo veiklos tobulinimui, siekiant paaugliams itin reikšmingų šeimos planavimo prevencijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

2007 metais parengta Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa

3. Projekto tikslinės grupės

3.1. Projekto tikslinės grupės												
Ugdymo institucijų socialiniai pedagogai, nepilnamečiai, paaugliai.												
Magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo tiriamųjų imtį sudarė 9 nepilnamečiai, esantys 14-16 metų amžiaus.												

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pavadinimas	1 mėnuo	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.	
1 veikla Mokslinės literatūros atranka bei analizė	+	+	+	+	+	+	+	+	+				
2 veikla Empirinio tyrimo instrumento rengimas						+	+	+					
3 veikla Kokybinio nepilnamečių focus grupės diskusijos planavimas bei įgyvendinimas							+	+	+				
4 veikla Gautų empirinio tyrimo duomenų analizė bei apibendrinimas									+	+	+		
5 veikla Socialinio pedagogo veiklos galimybių modeliavimo nepilnamečių šeimos planavimo prevencijos procese schemos rengimas bei aptartis											+	+	+

	kopijavimas			
	Iš viso:			85
3.				
	Kanceliarinės išlaidos	20	70	
	Iš viso:			90
	Kitos išlaidos	-	-	-
	IŠ VISO:			275

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Lt
1. Paramos lėšos	-
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	-
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	-
4. Privačios lėšos	275
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti kiti potencialūs finansavimo fondai)	-

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adaškevičiūtė, V. Baltrušienė, J. Ušparaitė, O. Žvirdauskas, D. Tarnauskas, K.(2005). Prevencinio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse vertinimas. Tyrimo ataskaita.
2. Aubrey, J. S. (2007). Does television exposure influence college-aged women's sexual self-concept? *Media Psychology*. Nr. 10. P. 157-181.
3. Černius, V. (2006). Žmogaus vystymosi kelias. Vilnius: Alma litera.
4. Bakutytė, R. Geležinienė, R. Gumuliauskienė, A. Juodraitis, A. Jurevičienė, M. Šapelytė, O. (2012). Socializacijos centro veiklos modeliavimas: ugdytinių resocializacijos procesų valdymas ir merodika. Vilnius: BMK leidykla.
5. Baranauskienė, L. Juodraitis, A. (2008). Profesinė reabilitacija: kaitos kryptingumas. Šiauliai: ŠU leidykla.
6. Biro, F.M. (2006). Self -Esteem in Adolescent Females. *Journal of Adolescent Health*. Nr. 39. P. 501-507.
7. Bulotaitė, L. (2000). Gatvės vaikų, esančių institucijose, svaiginančių medžiagų vartojimo ir seksualinio elgesio greitas įvertinimas bei atsakas: tyrimų medžiaga. Vilnius.
8. Davidavičienė, A.G.(1999). Alkoholi ir kitus narkotikus vartojantys moksleiviai: tyrimo duomenys. Vilnius.
9. Davidavičienė, A.G. (2000). Paauglių narkotikų vartojimas Lietuvoje ir Europoje. Alkoholio ir kitų narkotikų tyrimo projektas Europos mokyklose. Tyrimų medžiaga. Vilnius: Efrata.
10. Dekovic, M. Buist, K.L. (2005). Multiple Perspectives Within the Family. *Journal of family issues*, (5), 467-490.
11. DiCenso, A. Guyatt, G. Willan, A.(2002). Interventions to reduce unintended pregnancies among adolescents: systematic review of randomised controlled trials // *British Medical Journal* 15 June.
12. Coleman, L. M. (2005). A qualitative study of the relationship between alcohol consumption and risky sex in adolescents. *Archives of Sexual Behavior*, 34(6), 649-661.
13. Gailienė, D. (2001). Savižudybių prevencijos Lietuvoje gairės. Savižudybių prevencijos idėjos. Vilnius: Tyto Alba.
14. Gailienė, D. Bulotaitė, L. Sturlienė, N. (2008). *Psichologija*. Vilnius.
15. Gedvilienė, G. Zuzevičiūtė, V. (2007). *Edukologija*. Kaunas: VDU.

16. Gerasimovič, N. (2005). Būsimųjų jaunavedžių požiūris į šeimos funkcijas ir pasiruošimą jas atlikti. Magistro darbas. Vilnius.
17. Gilligan, J. (2002). Smurto prevencija. Vilnius: Eugrimas.
18. Gudžinskienė, V. Railienė, A. (2012). Gyvenimo įgūdžių ugdymo ir ugdymo karjerai sąsaja: bendrojo lavinimo kontekstas. *Acta Pedagogica*. Nr. 90. P. 61-42.
19. Gustas, R. Gustienė, P. (2004). Towards the enterprise engineering approach for informatikon system modeling across organisational and technical boundaries. *Enterprise information system*. P. 204-215.
20. Youdell, W.A. Warr, R. (2005). Adolescent personality, problem behavior and the quality of the parent adolescent relationship. *European journal of personality*. Nr. 20. P. 237-254.
21. Jakubčionytė, R. (2004). Paauglių žinios apie reprodukcinę sveikatą ir ankstyvo lytinio gyvenimo patirtį. *Lietuvos akušerija ir ginekologija*. T.5. P.281-286.
22. Jakubčionytė, R. (2005). Jaunų žmonių lytinės ir reprodukcinės sveikatos rodiklių dinamika 1995-2004 metais. *Jaunų žmonių lytinė ir reprodukcinė sveikata*. P. 38-46.
23. Jankauskaitė, M. (2005). Lytinė reprodukcinė sveikata: lyčių aspektas. *Jaunų žmonių lytinė ir reprodukcinė sveikata*. P. 19-26.
24. Jaruševičienė, L. (2000). Paauglių lytinė elgsena ir reprodukcinės sveikatos priežiūros galimybių vertinimas. Daktaro disertacija. Kaunas: KMU.
25. Jaruševičienė, L. (2005). Jaunų žmonių lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros poreikiai ir visuomenės požiūris. *Jaunų žmonių lytinė ir reprodukcinė sveikata*. P. 66-83.
26. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
27. Juodraitis, A. Pocevičienė, R. (2008). Paauglių požiūris į ankstyvus lytinius santykius. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 2. P.116-121.
28. Jurelevičienė, M. Kaffemanienė, I. Ruškus, J. (2012). Concept and structural components of social skills. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*. 3(86). P.42-52.
29. Kairienė, B. (2006). Agresyvus tėvų elgesys su vaikais: pedagoginės korekcijos prielaidos. *Mokslo darbai*. Nr. 5(1). [http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/social_5\(1\).pdf#page=89](http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/social_5(1).pdf#page=89). (žiūrėta 2014-03-07).
30. Kajokienė, I. Žukauskienė, R. (2011). Paauglių seksualumo patyrimas: teorinė analizė. *Socialinis darbas*. Nr. 10(2). P. 354-392.

31. Kajokienė, I. (2013). Paauglių mergaičių seksualinio subjektyvumo analizė. *Psichologija*. Nr. 47. P. 61-78.
32. Kanopienė, V. (2002). Vienių motinų padėtis Lietuvoje. Socialiniai, ekonominiai ir demografiniai aspektai. *Socialinis darbas*. Nr. 2(12). P. 102-107.
33. Karmaza, E. (2004). Tarptautinis tyrimas „Paauglių požiūris į seksualumą ir seksualinę prievartą. <https://www.children.org/>. (žiūrėta 2014-02-18).
34. Kontautienė, R. (2010). Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje. Klaipėda: KU leidykla.
35. Kričevski, R.L. Dubovskaja, E.M. (2001). *Socialnaja psichologija maloj grupi*. Maskva: Aspekt Press.
36. Kučinskas, V. Kučinskienė, R. (2000). Socialinis darbas švietimo sistemoje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
37. Legkauskas, V. Jakovlevaitė V. (2005). Rizikingo seksualinio elgesio ir jų psichosocialinių savybių ryšys. *Psichologija*: 32. P. 35-41.
38. Lekavičienė, R. (2004). Socialinės kompetencijos kriterijų problema: studentų socialinių įgūdžių ir socialinio prioriteto santykio tyrimas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1(51). P. 30-36.
39. Leliūgienė, I. (2002). Prevencinio darbo grupės veikla bendrojo lavinimo mokykloje. Vilnius.
40. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas (2000). <http://www.vaikai.info/index.php/kodeksai/1010-lietuvos-respublikos-civilinis-kodeksas>. (žiūrėta 2014-03-17).
41. Malinauskienė, O. Žukauskienė, R. (2007). Paauglių emocinių ir elgesio sunkumų sąsajos ir pokyčiai per trejus metus: amžiaus ir lyties ypatumai. *Psichologija*. T. 35. P.19-31.
42. Makevičienė, D. (2005). Jaunų žmonių lytiškumo ugdymas Lietuvoje ir Europos šalyse. <http://www.kvsc.lt/KVSCWeb/KVSC.nsf/b2f1890739aabfbec22570c9003f5af6/5bb9987b1> (žiūrėta 2014-04-02).
43. Maslauskaitė, A. (2004). Šeimos revoliucija: iššūkiai šeimos politikai. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius.
44. Merfeldaitė, O. Railienė, A. (2007). Prevencinio darbo grupės veikla bendrojo lavinimo mokykloje. Vilnius: UAB „Sveikas žmogus“.
45. Merfeldaitė, O. (2008). Socialinės pedagoginės komandos veiklos modelis. *Socialinis ugdymas*. T. 16. Vilnius. P.93 – 103.
46. Miliūniene, L. Vaitkevičius, J.V. Bakanovienė, T. Mockevičienė, D. (2009). Sveikatos rizikos veiksnių savikontrolė neformaliajame ugdyme /Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.

47. Narbekovas, A. Obelenienė, B. Rudzinskas, V. (2004). Meilė ir pasirengimas šeimai: vaisingumo pažinimas. Kaunas:VDU.
48. Narbekovas, A. Obelenienė, B. Pukelis L. (2008). Lytiškumo ugdymo etika. Kaunas: VDU.
49. Obelenienė, B. (2007). Bendrojo lavinimo mokyklos turinio vertinimas lytinio ir lytiškumo ugdymo principų aspektu. Vilnius: Soter. P. 97-114.
50. Obelenienė, B. Pukelis, K. Vaitoška, G.(2007). Lytinio susivaldymo svarba ir jo vaidmuo asmens emocinei brandai. Sveikatos mokslai. Nr. 2(49). P. 746-757.
51. Obelenienė, B. Pukelis K. (2009). Lytinio švietimo grėsmės paauglių lytiškumo ugdymuisi bendrojo lavinimo mokykloje. Mokslo darbai. Nr. 8(2). P.65-74.
52. Obelenienė, B. (2011). Vaisingumo pažinimas ir natūralus šeimos planavimas. Kaunas:VDU.
53. Pavilionienė, M.A., Kuliešytė, E.(2009). Lytiškumas: socialiniai, kultūriniai ir sveikatos aspektai. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Senoja.
54. Pitts, M. (2006). The psychology of preventive health. London: Routledge.
55. Pranulis, M. (1998). Marketingo tyrimai. Vilnius: Kronta.
56. Razmienė, A. Namajūnaitė, G. (2004). Vilniaus miesto 8-11 klasių moksleivių rizikingos elgsenos ypatumai. Tyrimo ataskaita. <http://www.vilniaussvc.lt>.
57. Reingardienė, J. (2006). Mokykla stereotipų kalvė. <http://www.gap.lt> (žiūrėta 2014-03-18).
58. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa (2007). <http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/2007-02-07-ISAK-179.pdf>. (žiūrėta 2014-03-07).
59. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo galimybės (2008). Vilnius.
60. Robinson, B. (2002). The sexual health model: application of a sexological approach to HIV prevention. <http://her.oxfordjournals.org/content/17/1/43.full.pdf>. (žiūrėta 2014-03-21).
61. Schunk, D.H. Meece, J.L. (2006). Self-efficacy development in adolescences. In F.Pajares, T.Urdan (Eds.), Self-Efficacy Beliefs of Adolescents, (5), 71–96. Connecticut: Information Age Publishing.
62. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404471&p_query=&p_tr2=. (žiūrėta 2014-02-19).
63. Skeirienė, A. (2005). Motinystės mokyklos poreikio vertinimas. Magistro darbas. Kaunas: Lietuvos sveikatos mokslų universitetas.

64. Song, A.V. Halpern-Felsher, B. L. (2011). Predictive relationship between adolescent oral and vaginal sex: results from a prospective, longitudinal study. Archives on Pediatrics and Adolescent Medicine, 165(3). P.243-249.
65. Stankūnienė, V. Baublytė, M. (1996). Lietuvos šeimos ir gimstamumo tyrimas. Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir sociologijos institutas.
66. Stankūnienė, V. Jonkarytė, A. Mitrikas, A. (2003). Šeimos transformacija Lietuvoje: požymiai ir veiksniai. Filosofija. Sociologija. Nr. 2. P. 51-58.
67. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
68. Tolman, D.L. Moelelland, S.I. (2011). Normative sexuality development in adolescence: a decade in review. Journal of research in adolescence. Nr. 21(1). P. 242-255.
69. Tulloch, T. Kaufman, M. (2013). Adolescent sexuality. Pediatrics in Review. Nr. 34.P. 29-38.
70. Tureikytė, D. (2004). Sociologinių tyrimų metodologija ir metodai. Sociologija. Kaunas: VDU.
71. Ustilaitė, S. (2001). Paauglių lytiškumo raiška ir jos psichopedagoginės korekcijos prielaidos: daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
72. Ustilaitė, S. (2007). Ankstyvi lytiniai santykiai fiziniu, psichologiniu bei socialiniu aspektais. Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Vilnius. <http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/SPPC.pdf>. (žiūrėta 2014-02-16).
73. Ustilaitė, S. (2007). Paauglių pirmųjų lytinių santykių patirties poveikis tolimesniam jų lytiniam elgesiui. Pedagogika. T.43. P.147-153.
74. Ustilaitė, S. Purlienė, M. Proškuvienė, R. (2008). Lytiškumas: pagalbinė mokymo priemonė mokytojui, dėstančiam lytiškumo ugdym kursą VIII-X klasėse. Vilnius: Kronta. Ustilaitė, S. Kuliešytė, E. Jociūtė, A. (2005). Jaunų žmonių lytiškumo ugdymas. Jaunų žmonių lytinė ir reprodukcinė sveikata. P. 45-53.
75. Ustilaitė, S. Juškelienė, V. Petronis, A. (2007). Paauglių lytinės elgsenos ir psichoemocinės būsenos sąsaja. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367159993609/DS.002.0.01.ARTIC>. (žiūrėta 2014-03-25).
76. Vaičiulienė, A. (2004). Paauglio psichologija. Vilnius: Presvika.
77. Vaitoška, G. (2007). Laimingojo laukinio būklės ilgesys ir naivioji seksologija kaip jaunuomenės tvirkimo filosofinis pagrindas. Vilnius: Soter. P. 97-105.

78. Vyšniauskaitė-Rimkienė J. Kardelis K. (2005). Paauglių reputacijos tarp bendraamžių raiška sociometrinio statuso grupėse. *Medicina*. Nr.41. P.522-528.
79. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku*. Vilnius: Baltos lankos.
80. Vrangalova, Z. and Savin-Williams, R. C. (2010). Correlates of same-sex sexuality in heterosexually identified young adults. *Journal of Sex Research*, 47(1). P. 92-102.
81. Zins, D.H., Weissbert, J.L. (2004). *Building Academic Success on Social and Emotional Learning: What Does the Research Say?*
82. Žydžiūnaitė, V. (2005). *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos: mokomoji knyga*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija.

Rita Abromavičienė

THE OPPORTUNITIES OF MODELLING SOCIAL PEDAGOGUE'S ACTIVITY IN THE PROCESS OF JUVENILE FAMILY PLANNING PREVENTION

The Master's Degree Thesis

Summary

The work carried out theoretical social pedagogue business opportunities minors in preventive family planning performance analysis, the main source of social support of teacher modeling of business opportunities need to minors in preventive family planning activities.

Juvenile focus group discussion method of study, which aims - to reveal the social educator performance modeling for the prevention of juvenile family planning process. Performed data analysis using the content of the text (content) analysis.

The study involved nine minors aged 14-16 who are learning the "X" of general education classes 8-10. The study participants consisted of 6 girls and 3 boys. The empirical part deals with the 14-16 minors significant events and significance of the concept, revealed the family planning concept and structure, the main teacher of social activity opportunities juvenile family planning preventive action process, to highlight the social educator initiated preventive shortcomings and problems that require solutions and improvements. Based on the analysis of scientific literature and minors in focus group discussions during the data obtained and prepared based on the social model of teacher performance potential of juvenile family planning prevention process.

The main conclusions of the research:

1. Respondents highlighted the provisions of this family based prevention planning process consistency and structure of its basic elements , highlighted the school social teacher performance gaps in the implementation of family planning, prevention of an educational institution, which led to the present proposals of social educator performance improvement , especially for teenagers significant family planning prevention goals and objectives.
2. The study highlighted the subjects and topics for discussions relating to the family environment, relationships between family members, particularly the relationship between children and parents. Respondents were given the subject reveals the key provisions of subjects, who are interested in this age adolescents, what information they lack and which direction your business should develop a social educator, seeking family planning, prevention goals and objectives of the educational institution.
3. It turned out that the school's social educator in family planning prevention activities, but this is not always carried out effectively and efficiently: the lack of diversified forms, discussion topics narrow, sometimes do not meet the needs of learners and knowledge.

Keywords: juvenile, family planning, prevention, social educator, modeling.

PRIEDAI

FOCUS GRUPĖS KOKYBINIO NEPILNAMEČIŲ TYRIMO KLAUSIMYNAS

1. *Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?*
2. *Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?*
3. *Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?*
4. *O kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?*
5. *Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?*
6. *Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?*
7. *Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?*
8. *Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?*
9. *Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?*
10. *Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?*
11. *Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?*
12. *Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?*
13. *Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?*
14. *Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.*
15. *Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”*

DĖKOJU UŽ MINTIS

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 1 protokolas: Rugilė, 15 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Pakeičiau mokyklą, atsirado naujų užsiėmimų, tačiau man atrodo, kad prie visko yra priprantama.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Manau, be draugystės būtų žiauru: būtume vieniši ir liūdni. Tačiau dabar daugelis draugysčių yra netikros ir jos turėtų būti nuoširdžios.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmogus jau pradeda draugauti nuo mažumės. Nemanau, kad draugus reikia rinktis, jie savaime ateina, o tie, kurie pasilieka ilgam ir yra tikri draugai.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Kai žmogus pradedi jausti daug daugiau ir nebegali be jo gyventi.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Manau, tai puikus jausmas, tai turi būti ryšys.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Kai žmonės rūpinasi vienas kitu ir stipriai myli.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Visada pats visko išmoksti apie draugystę su patirtimi.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Manau, kol jo nepajusi ir nesužinosi, niekas neapibūdins to žodžiais.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Patys šeimos nariai ir buvimas su jais.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Kiekvienas su laiku patys juos išsiaiškinsime.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Na taip, kadangi tai labai atsakingas žingsnis.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Kiekvienus paauglius tai kažkiek domina, bet nelabai plačiai.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Iš pradžių žmogus turi būti jau suaugęs ir morališkai tam pasirengęs.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- ***Kaip atpažinti tikrus draugus?***
- ***Ar kiekvieną žmogų aplanko meilė? Nuo ko tai priklauso?***

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

Tai svarbiausi dalykai gyvenime, be jų mes – niekas.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 2 protokolai: Kotryna, 14 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Permainų yra daug ir įvairių. Visas permainas stengiuosi sutikti pozityviai ir išgyventi jas kuo lengviau.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Manau, dviejų žmonių draugystė turi būti tikra. Draugystė man reiškia tvirtumą, pasitikėjimą vienas kitu. Dar žmones turėtų sieti pasitikėjimas ir pagarba vienas kitam.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmonės pradeda draugauti tada, kai vienas kitą pažįsta ir nebijo būti savimi. Draugą reikia rinktis pagal save. Tikras draugas turi būti ištikimas, geras, linksmas, niekada nepalikti bėdoje.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Draugystė tampa meile tada, kai du žmonės pradeda jausti kitokius, stipresnius jausmus. Apie meilę reikia žinoti, kad tai yra nuostabus jausmas.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Mylėti reiškia rūpintis kitu žmogumi, jausti jį, norėti būti su juo. Būti mylimam, tai reiškia būti laimingu. Pasakyti apie tai galime tada, kai galima pamatyti tarp šių žmonių atsiradusius jausmus.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima yra šiluma ir patys brangiausi žmonės. Nebūna idealių šeimų, mano nuomone.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Apie draugystę labiausiai sužinau iš mokyklinės aplinkos. Tikras draugas yra tas, kuris tu pažįsti ir gali juo pasitikėti. Patarti ir palaikyti gali šeima ir draugai.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Meilė – tai gražus dviejų žmonių jausmas, kuris juos sieja. Apie meilę sužinau iš visų, meilė supa mus visus.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Apie šeimos vertybes sužinome iš savo šeimos, mokyklos. Informacijos apie šeimą užtenka, kiekvienas turi suprasti, kas yra šeima, jos vertybės. Apie šeimą turi papasakoti pati šeima.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Apie dviejų žmonių santykius turėtų pasakoti mokykla, šeima ir draugai. Visa ši informacija pateikiamas socialinio pedagogo yra aiški ir išsami.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Šeimos planavimas yra procesas, kurio metu kuri savo šeimą, jos ateitį. Tai labai svarbus procesas, kadangi kiekvienas žmogus turėtų sukurti puikią šeimą.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Taip, pakalbu. Kalbamės apie vyro atsiradimą, jo bruožus, vaikus...

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Jaunas žmogus turi planuoti šeimą tada, kai yra subrendęs ir jos jau nori. Jam reiktų tokios informacijos, kuri suteiktų naudos, kuriant šeimą. Šia tema nediskutuojame mokykloje.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- ***Kodėl tėvai mūsų nesupranta?***
- ***Kaip susirasti tikrą, gerą draugą?***
- ***Ar visi žmonės atranda savo antrą pusę?***

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...yra patys svarbiausi ir reikalingiausi dalykai gyvenime, kurių reikia kiekvienam žmogui.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 3 protokolas: Živilė, 16 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Man didžiausia permaina yra tai, kad bręstu. O susidurusi su permainomis, išgyvenu ir džiaugsmą, ir baimę.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Tai visų pirma, bendravimas. O tarp draugų tai ir nuoširdus bendravimas. O kad tai būtų tikri draugai, būtinai reikia pasitikėjimo.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Kai turi bendrų pokalbio temų. Renkantis draugą, svarbi ištikimybė ir neveidmainiškumas. O tikru draugu svarbu pasitikėti, reikia ir nuoširdumo, draugiškumo.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Tada, kai nebegali gyventi be to žmogaus. O reikia žinoti tai, kad norint gauti, reikia ir duoti.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Tai jausti saugumą ir draugystę. O žmonės myli vienas kitą tada, kai rūpinasi savo puse labiau nei savimi.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima – dviejų žmonių santarvė ir pusiausvyra. Ideali šeima – ištikima, mylinti ir nesavanaudiška šeima.

Idealių santykių nebūna, bet įvertinant skirtingus žmones, ideali šeima – tai sutarianti šeima.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Geriausi patarimai ir didžiausias palaikymas yra iš šeimos. Draugo tikrumą patikrinu tada, kai susikerta mūsų interesai, kai supranti, kad draugas tave palaiko. Svarbiausias atvirumas ir nuoširdumas.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Tai tėvai, o be to, ir pats pajauti širdyje. O be to, kai mylėsiu, tada viską ir sužinosiu.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Pirmiausia, tai tėvai. Kas yra šeima pasakoja tėvai, tačiau mokykla turėtų šia tema kalbėti daugiau. Juo labiau svarbu išsiaiškinti, jog šeima ir seksas yra du skirtingi ir man atrodo visiškai nesulyginami dalykai. O mane asmeniškai domina temas, kaip išlaikyti santarvę šeimoje.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Man įdomiausia sužintoti, kaip išlaikyti ilgalaikę šeimą. O apie tai turėtų papasakoti mokykla, psichologai, tėvai. Kas yra šeima ir jos vertybės pasakoja ir tikybos mokytojai, socialinis pedagogas daugiau pasakoja apie lytinius santykius. Deja, seksas ir šeima skiriasi.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Šeimos planavimas – tai atsakomybės prisiėmimas ir tai yra būtina. Svarbu žinoti, kaip šeima yra planuojama, kitu atveju, dažna šeima skiriasi.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Pakalbame, bet labai paviršutiniškai, nieko konkrečiau.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Šeima planuojama tada, kai yra dviejų žmonių meilė ir galimybės jai. Viskas, kas susiję su tuo, yra svarbu. O pateikti tokią informaciją turėtų visi: ir mokykla, ir šeima, švietimas ir visuomenė. O socialiniu pedagogu apie tai nediskutuojame.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

Man viskas yra įdomu, bet jei socialinis pedagogas yra „šaltas“, jo nuomonė, manęs nedomina.

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...žmonės, pasitikėjimas, ištikimybė, santarvė.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 4 protokolai: Agnė, 16 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Dabar labai daug dėmesio skiriu mokslams, noriu gerai pabaigti mokyklą, turiu planų studijuoti psichologiją, daug domiuosi ja. Dažnai jaučiuosi pavargusi, nes turiu labai daug veiklos, daug kur nespėju.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Man draugystė svarbi, turiu tris labai geras drauges, manau, daugiau žmogui ir nereikia, nes nespėsi visur, o kiekviena nori būti kartu, kad pabendrauti, pasikalbėti. Draugystė man tai būdas atsipalaiduoti, pasikalbėti, linksmi praleisti laiką. O draugas manau, sieja panaši nuomonė, pomėgiai.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmogus pradeda draugauti labai anksti: su viena iš draugių aš draugauju nuo 3 metų, su jas visur einam kartu ir draugaujam. Esam susipykę gal tik kartą, nekalbėjom gal savaite, bet paskui ir vėl...Draugas turi būti nuoširdus, padėti, kai reikia, atsidavęs.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Na čia jau vyresniems gal aktualu. Aš turiu ir berniukų draugų, bet mes tik draugai. Nors kai yra daug dvylikamečių merginų, kurios jau turi vaikus. O meilė atsiranda tada, kai susižavi žmogumi, bet ne iš kelių pabendravimų. Aš netikiu meile iš pirmo žvilgsnio. Manau, labai svarbu nesuklysti renkantis draugą, svarbu įsitikinti jo jausmais, ketinimais.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Ką reiškia mylėti ir būti mylina, patiriam iš savo tėvų. Juk pirmiausia šeimoje pajuntame meilę, rūpestį, saugumą, o tik paskui pradedame domėtis kitais dalykais, atsiranda draugai, bendri pomėgiai, susižavime, pradedame praleisti vis daugiau laiko su tuo žmogumi, norime pažinti tikrąjį „aš“, tada randame ir trūkumus, ne tik privalumus.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Man šeima – tai tėvai ir vaikai, seneliai, pusbroliai, pusseserės. Mes visi labai daug bendraujame, be jų neįsivaizduoju savęs. Ideali šeima – tai vaikai su mama ir tėčiu. O idealia tampa tada, kai daug bendrauja, leidžia kartu laisvalaikį.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Man apsispręsti dėl draugų daug padeda vyresnė sesuo, kartais – mama, tėtis. O sužinojau, nes man nepatinka pasitikėti vienadieniais draugais, noriu įsitikinti, kad tarp mūsų daug bendro, turim panašius pomėgius.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Daug apie tai kalbame su draugėmis, prisijungia ir mano sesuo. O sužinau iš draugių, iš mamos. O sužinoti dar norėčiau apie santykius, bendravimą, gauti patarimų, kaip būti geru draugu.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Apie savo šeimas pasipasakojame tarp draugių, kartu ieškome sprendimų, kai susiduriame su kažkokia problema. Visada patarimo galiu paklausti mamos, auklėtojos. O dažnai būna įdomu suprasti kitų žmonių santykius, jų abejingumą vienas kitam.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Daug diskutuojame mokykloje su klasiokais, su kai kuriais mokytojais, auklėtoja per klasės valandėles. Kalbame apie žmonių bendravimo būdas, nes dažnai tenka susidurti su žmonių pykčiu, agresyvumu. Dalyvaujame projekte „Aš tarp kitų“.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Manau, kad tai svarbu. Tai turi būti apgalvota, suplanuota, aptarta. O šeimą planuoti turi du žmonės, ne vienas, nes juk šeima – tai du žmonės. Nors man apie tai dar daug nepasakoja, nes tėvai nori, kad baigčiau mokslus ir pirma, susirasčiau daug įdomių draugų, o tik paskui – meilė.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Kalbame, pasipasakojame apie tėvus, seseris ar brolius. Įdomu diskutuoti, sužinoti. Kalbame apie jausmus, ne vien apie gerus, bet ir apie pyktį. O darnios šeimos gyvenimas, man atrodo, turi prasidėti nuo dviejų žmonių meilės, noro būti kartu, noro įsipareigoti, jausti atsakomybę už vienas kitą.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Manau, kad baigus mokslus ir pradėjus dirbti. O svarbiausia žinoti ir tai, kad gali tekti nusivilti. Mano draugų rate daug yra tokių, kurie gyvena su mama ar tėvu, jo drauge. O apie tai sužinau iš tėvų, mokytojų. Socialinis pedagogas pasakoja apie kontracepciją, saugius santykius, apie mūsų pokyčius, jausmus.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- *Kodėl kartais žmonės šeimos vieni kitus skaudina?*
- *Kodėl dėl to turi kentėti ir tų šeimų vaikai?*

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...jausmai, prisirišimas, atsakomybė.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 5 protokolai: Julija, 15 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Dabar labai daug dėmesio skiriu mokslams, noriu gerai pabaigti mokyklą, turiu planų studijuoti psichologiją, daug domiuosi ja. Dažnai jaučiuosi pavargusi, nes turiu labai daug veiklos, daug kur nespėju.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Man draugystė svarbi, turiu tris labai geras drauges, manau, daugiau žmogui ir nereikia, nes nespėsi visur, o kiekviena nori būti kartu, kad pabendrauti, pasikalbėti. Draugystė man tai būdas atsipalaiduoti, pasikalbėti, linksmai praleisti laiką. O draugus manau, sieja panaši nuomonė, pomėgiai.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmogus pradeda draugauti labai anksti: su viena iš draugių aš draugauju nuo 3 metų, su jas visur einam kartu ir draugaujam. Esam susipykę gal tik kartą, nekalbėjom gal savaitę, bet paskui ir vėl...Draugas turi būti nuoširdus, padėti, kai reikia, atsidavęs.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Na čia jau vyresniems gal aktualu. Aš turiu ir berniukų draugų, bet mes tik draugai. Nors kai yra daug dvylikamečių merginų, kurios jau turi vaikus. O meilė atsiranda tada, kai susižavi žmogumi, bet ne iš kelių pabendravimų. Aš netikiu meile iš pirmo žvilgsnio. Manau, labai svarbu nesuklysti renkantis draugą, svarbu įsitikinti jo jausmais, ketinimais.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Ką reiškia mylėti ir būti mylina, patiriam iš savo tėvų. Juk pirmiausia šeimoje pajuntame meilę, rūpestį, saugumą, o tik paskui pradėdame domėtis kitais dalykais, atsiranda draugai, bendri pomėgiai, susižavime, pradėdame praleisti vis daugiau laiko su tuo žmogumi, norime pažinti tikrąjį „aš“, tada randame ir trūkumus, ne tik privalumus.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Man šeima – tai tėvai ir vaikai, seneliai, pusbroliai, pusseserės. Mes visi labai daug bendraujame, be jų neįsivaizduoju savęs. Ideali šeima – tai vaikai su mama ir tėčiu. O idealia tampa tada, kai daug bendrauja, leidžia kartu laisvalaikį.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Man apsispręsti dėl draugų daug padeda vyresnė sesuo, kartais – mama, tėtis. O sužinojau, nes man nepatinka pasitikėti vienadieniais draugais, noriu įsitikinti, kad tarp mūsų daug bendro, turim panašius pomėgius.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Daug apie tai kalbame su draugėmis, prisijungia ir mano sesuo. O sužinau iš draugių, iš mamos. O sužinoti dar norėčiau apie santykius, bendravimą, gauti patarimų, kaip būti geru draugu.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Apie savo šeimas pasipasakojame tarp draugių, kartu ieškome sprendimų, kai susiduriame su kažkokia problema. Visada patarimo galiu paklausti mamos, auklėtojos. O dažnai būna įdomu suprasti kitų žmonių santykius, jų abejingumą vienas kitam.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Daug diskutuojame mokykloje su klasiokais, su kai kuriais mokytojais, auklėtoja per klasės valandėles. Kalbame apie žmonių bendravimo bėdas, nes dažnai tenka susidurti su žmonių pykčiu, agresyvumu. Dalyvaujame projekte „Aš tarp kitų“.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Manau, kad tai svarbu. Tai turi būti apgalvota, suplanuota, aptarta. O šeimą planuoti turi du žmonės, ne vienas, nes juk šeima – tai du žmonės. Nors man apie tai dar daug nepasakoja, nes tėvai nori, kad baigčiau mokslus ir pirma, susirasčiau daug įdomių draugų, o tik paskui – meilė.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Kalbame, pasipasakojame apie tėvus, seseris ar brolius. Įdomu diskutuoti, sužinoti. Kalbame apie jausmus, ne vien apie gerus, bet ir apie pyktį. O darnios šeimos gyvenimas, man atrodo, turi prasidėti nuo dviejų žmonių meilės, noro būti kartu, noro įsipareigoti, jausti atsakomybę už vienas kitą.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Manau, kad baigus mokslus ir pradėjus dirbti. O svarbiausia žinoti ir tai, kad gali tekti nusivilti. Mano draugų rate daug yra tokių, kurie gyvena su mama ar tėvu, jo drauge. O apie tai sužinau iš tėvų, mokytojų. Socialinis pedagogas pasakoja apie kontracepciją, saugius santykius, apie mūsų pokyčius, jausmus.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- *Kodėl kartais žmonės šeimos vieni kitus skaudina?*
- *Kodėl dėl to turi kentėti ir tų šeimų vaikai?*

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...jausmai, prisirišimas, atsakomybė.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 6 protokolas: Raminta, 14 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Pradėjau lankyti savanoriavimo būrelį, atradau daug naujų draugų. Praleidžiu su jais daug laiko, nors kartais mama dėlto ir pyksta, nes lieka mažiau laiko mokslams.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Turiu daug draugų, man jie svarbūs ir reikalingi. Galiu su jais išsikalbėti, ko nevisada galiu pasakyti mamai ar tečiui. Turiu labai daug skirtingų draugų, nes dar tiksliai nežinau, kokie man draugai įdomesni, kokių draugų noriu turėti šalia.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Man draugai tapo svarbesni gal nuo 12 metų. Tada pradėjau daugiau laiko praleisti su jais, tapau savarankiškesnė. Atsirado ir vaikinų, tapo daug įdomiau. Noriu, kad mano draugas būtų kažkuo panašus į mane, suprastų, užjaustų, kai reikia.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Tada, kai žmonės įsimyli, kai nebenori būti atskirai, kartu pradeda leisti laisvalaikį, atsiranda bendri norai. Reikia žinoti apie atsakingumą, apie tai, kad elgesys negali būti čia lengvabūdiškas.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Kaip ir sakiau, mylėti man – tai reiškia jausti švelnius jausmus kitam žmogui, nebūtinai kitos lyties. Juk mylim ne tik vaikinus. Aš turiu draugą, bet tai tik draugas. Juk meilė ir būna įvairi. Man atrodo, kad jauni žmonės dažnai myli, bet kaskart ta meilė būna vis kitokia, juk ir žmogus kitas. Myli tada, kai jausmai abipusiai, nuoširdūs, o ne veidmainiški, piktavališki.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima man visų pirma tėvai, močiutė, sesuo ir brolis. Ideali šeima – tai tokia šeima, kurioje vyrauja darna, santarvė, nesipykstama, laikas leidžiamas kartu, tada ir problemos ir džiaugsmas – bendri.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Daug sužinau iš žurnalų, interneto. Apie draugus pakalbu su močiute, nes mama nevisada mane supranta. Užtaria ir senelis. O norėtusi sužinoti apie tai, ką daryti, kad susirastum tikrą draugą.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Daugiau kalbame apie bendravimą, santykius. Na, tada gal ir apie meilę. Turiu draugę, tad su ja kalbame apie viską ir atvirai.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Na atrodo, kad informacijos yra, bet ne visada ji aiški, suprantama. Kalbame su tėvais, aptariame su draugėmis.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Su socialiniu pedagogu visų pirma aptariame mums kylančias problemas, daug kalbame apie santykius. Galiu paklausti bet ko socialinio pedagogo, visada randa atsakymą.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Planuoti šeimą – tai kurti geresnius santykius, gerbti vieną kitą, ieškoti įvairių problemų sprendimų. Mokytis rasti kompromisą, kai reikia.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Mėgstame apie tai kalbėti, pasipasakojame apie savo šeimas. O darnios šeimos gyvenimas turi prasidėti nuo žmonių jausmų, įsipareigojimų vienas kitam.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Manau, tada, kada sulaukiame pilnametystės. Tada aš pati prisiiimu atsakomybę už save. O informacijos užtenka, nes jos pilna visur. Apie tai daug kalba ir socialinis pedagogas, daug diskutuojame su juo įvairiomis temomis.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- *Kaip susirasti gerą draugą?*
- *Kaip išmokti bendrauti su vaikinais?*

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...stiprūs jausmai ir atsakomybė.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 7 protokolai: Armandas, 15 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Pirmoji meilė, nauja mokykla, geriausios draugės persikėlimas gyventi į kitą šalį. Jaučiuosi puikiai. Šiais laikais galima bendrauti nuolatos būnant net toli. Naujoje mokykloje pritampu puikiai, o ir jaučiuosi mylima ir mylinti.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Draugystę galima būtų apibūdinti kaip gerą jausmą būnant kartu su kažkoku žmogumi. Man tai buvimas savimi bet koku atveju, bet kokioje situacijoje. Tvirta ir tikra draugystė gali sieti žmones, kurie vienas kitu pasitiki, padeda vienas kitam...

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmogus pradeda ir mokosi draugauti jau nuo pat gimimo. Augdamas...Draugą renkantis svarbu, kad tiek tu, tiek draugas kartu jaustųsi gerai. Svarbios savybės – draugiškumas, supratingumas, nuoširdumas.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Manau, visi savotiškai mylime savo draugus, tačiau tai gali peraugti į didesnę meilę...

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Kai esi mylimas ir taip jautiesi, myli pats... Žinai, kad tas žmogus nepaliks bėdoje, bus šalia, kai tau reikės. Kai žmonės myli vienas kitą, svarbiausias yra begalinis pasitikėjimas.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima – tai žmonės, su kuriais augi ir gyveni jau nuo pat mažų dienų. Tai žmonės, kurie rūpinsis, padės ir užtars. Taip suprantu idealią šeimą.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Manau, daugiausiai informacijos sužinome ir patiriame patys. Draugaudami, atrasdami naujų draugų ir pan. O šiaip visada pataria ir palaiko mama.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Kiekvienas sužinome ir pažįstame tą meilę, jei jos yra mūsų šeimose. Jei augame, ją matydami. Įdomiausia ją patirti patiems.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Apie šeimą ir jos vertybes turi pasakoti ir aišku tai parodyti šeima: mama ir tėtis.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Viską, ko man reikia ir kas mane domina sužinau šeimoje. Visi kalbamės įvairiomis temomis, nebijome nieko klausti.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Šeimos planavimas svarbus žmogui gyvenimo etapas, tai atsakingas žingsnis. Manau, kad kiekvienas renkamės, ar mums tai reikalinga ar ne. Tačiau juk kiekvienam smagu ir gera turėti žmones, į kuriuos galime atsiremti.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Taip, kartais pakalbame. Tai temos „kokios mes norėtume šeimos“.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Kiekvienas nusprendžia tai pats. Tiesiog kiekvienas turėtų žinoti, kiek atsidavimo ir darbo reikalauja šeima, kuria reikia rūpintis nuolatos. Taip, kartą klasė diskutavo ir su socialiniu pedagogu.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

Nežinau, ar tai aptarčiau. Man daug geriau tai aptarti su mama, močiute ar su draugėmis tokius dalykus.

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius??“

...tai dalykaim dėl kurių gyvename. Dalykai, kurie suteikia džiaugsmą ir prasmę mūsų gyvenime.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 8 protokolai: Benediktas, 16 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Perėjau į naują mokyklą, nauji užsiėmimai ir t.t. Prie visų permainų bandau prisitaikyti ir sekasi gan neblogai.

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Draugystė man labai svarbus ir reikalingas dalykas. Man draugystė reiškia labai daug: žmones turi sieti pasitikėjimas, nuoširdumas, palaikymas, supratingumas, ištikimybė.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Žmogus pradeda draugauti nuo mažų dienų. Renkantis draugą, svarbu pasirinkti sau tinkamą. Norint būti tikru draugu, turi pasitikėti, apginti, o ne priešingai – apkalbinėti už akių, turi padėti bet kur ir bet kada, užjausti.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Manau, kad draugystė tampa meile tuomet, kai tu jauti nebe draugiškus šiltus jausmus, o dvigubai šiltesnius jausmus. Tada, kai žmogus neišmetamas iš tavo minčių. Kai jauti, kad dėl jo atiduotum net gyvybę.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Mylėti ir būti mylimam – turbūt nieko nėra geriau. Žmonės vienas kitą myli, kai yra visiškai atsidavę vienas kitam. Nebežiūri į kitus priešingos lyties atstovus, gali dėl vienas kito padaryti viską, jaučia pasitikėjimą, begalinę meilę.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima kone svarbiausias dalykas. Tikroji šeima turėtų palaikyti sprendimus, kuriuos nusprendei tu, tavo parenti. Dalintis skausmu ir laime, kad ir kas bebūtų, būti šalia.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Nežinau, turbūt tėvai papasakojo. Bet tai suvoki pats, tai ne pasaka, kurią reikia pasakoti. Bendraujant pats supranti, kas tikri tavo draugai.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Apie meilę seniau daug skaičiau knygoje. Veikėjų šilti jausmai man atrodydavo įdomūs. Turbūt jau užtektinai žinau apie šį jausmą. Nes myliu daugelį žmonių.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Nedomina, kad turėti mylinčių ir gerą šeimą, žinoti apie jos vertybes nebūtina.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Socialinis pedagogas tokios informacijos nepateikia. Nežinau, gal būtent šios srities specialistas.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Labai reikalingas, šeima – tai svarbiausias dalykas. Planuojant šeimą, reikia pasirinkti žmogų, kurį tu tikrai myli. Juk kiek daug šeimų skiriasi. Tai reikia gerai apgalvoti.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Pakalbame. Temos būna įvairios. Apie kokias šeimos galvojame, kokios norėtume.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Šeimą planuoti reikėtų baigus studijas, turint darbą, būstą.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

Būtų įdomu pakalbėti apie meilę ir draugystę.

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

...tai nuostabiau šio gyvenimo mums teikiami džiaugsmas, malonumas, be kurių nebūtų prasmės gyvuoti.

Nepilnamečių focus grupės diskusijos 9 protokolai: Povilas, 15 metų

1. Pakalbėkime apie Tavo gyvenimą... Kokios permainos vyksta šiuo metu Tavo gyvenime? Kaip jautiesi išgyvendama(s) šias Tau svarbias permainas?

Šiuo metu didelių permainų mano gyvenime nėra. Na nebent tai, kad brolis sukūrė savo šeimą. Mamai šiek tiek sunku susitaikyti su tuo, jog jos mažas berniukas užaugo ir jau tapo tėčiu. Man tai taip pat yra keista...

2. Kaip galėtumei apibūdinti dviejų žmonių draugystę? Ką draugystė reiškia Tau? Kas turėtų sieti du žmones, kad būtų galima pasakyti, jog tai tikra ir tvirta draugystė?

Draugystė yra kažkas neapibūdinamo. Tai nuostabu. Man draugystė įdomus dalykas. Kai turi žmogų, kuriam gali išsipasakoti, pasiguosti ir atsiverti – tai gyvenimas įgauna naują prasmę. Tvirtoje draugystėje turi būti pasitikėjimas.

3. Kada žmogus pradeda draugauti? Kas svarbu renkantis draugą? Kokios savybės yra svarbios „tikram draugui“?

Draugauti jau pradeda ankstyvoje vaikystėje. Renkantis draugą, svarbus jo elgesys, požiūris į kitus žmones bei patį gyvenimą. Tikras draugas turi būti patikimas, nedvideidis, nuoširdus ir nesavanaudis.

4. Kada draugystė tampa meile? Ką apie tai reikia žinoti?

Manau, kad merginos ir vaikinai įsimyli, kai vienas kitą gerai pažįsta ilgą laiką, kai suvokia, jog be to žmogaus pasaulis būtų niūrus. Reikia žinoti, kad meilė ne visada būna abipusė, galima juk ir skaudžiai nudegti.

5. Ką reiškia mylėti ir būti mylimam? Kas turi įvykti, kad būtų galima pasakyti, kad šie žmonės vienas kitą myli?

Mylėti – tai kažkam atiduoti visą save, o būti mylimam, tai jausti, jog esi kažkam be galo brangus ir reikalingas. Žmonės veinas kitą myli, kai dėl kito drąsiai aukojasi ir nebijo ateities kartu.

6. Kas, Jūsų nuomone, yra šeima? Kaip supranti idealią šeimą? Kaip būtų galima tai apibūdinti?

Šeima – tai kelių žmonių sąjunga, kurie vienas kitą be galo myli ir gerbia. Šeimoje turi vyrauti pasitikėjimas, pagarba ir supratingumas.

7. Kas suteikia daugiausiai informacijos Tau apie draugystę? Iš kur sužinai, ką reiškia tikras draugas? Kas pataria, palaiko? Ką dar norėtumei sužinoti?

Tiesą pasakius, nieko apie draugystę neskaitau ar neklausinėju. Viską, ką žinau ir suvokiū apie draugystę tiesiog savaimė supratau augant, bręstant. Tai natūralus reiškinys, apie jį nėra ką mokytis.

8. Kas supažindina su tuo, kas yra meilė? Iš kur sužinai apie meilę, kitus šiltus jausmus? Kas būtų dar įdomu sužinoti apie šį jausmą?

Apie meilę šiek tiek pasakojo tėvai ir darželio auklėtoja, tačiau kad ir kaip bebūtų, visi šį jausmą pajuntame patys ir nereikia daugiau nieko žinoti.

9. Kas papasakoja, supažindina su šeimos vertybėmis, jos reikšme? Ar užtenka informacijos apie šeimą ar norisi sužinoti dar daugiau apie tai? Kas konkrečiai domina ir kas, Tavo nuomone, turi pasakoti apie šeimą, šeimos narių tarpusavio santykius ir pan?

Didžiausią įtaką kalbėdami apie vertybes padaro tėvai. Juk jie auklėja savo vaikus tuo pačiu mokydami ir šeimos vertybių. Man asmeniškai informacijos apie šeimą tikrai pakanka, tik domintų tik vienas klausimas – kodėl tėvai taip dažnai mūsų nesupranta.

10. Kas būtų įdomu ir naudinga sužinoti apie dviejų žmonių santykius? Kas, Tavo nuomone, turėtų pateikti šią informaciją? Kaip šią informaciją Tau pateikia mokykloje dirbantis socialinis pedagogas?

Būtų įdomiau daugiau sužinoti apie apgaulę ir išdavystę poroje. Kaip pastebėti neištikimybės ženklus. Šią informaciją turėtų pateikti žmonių santykius analizuojantys psichologai. Mūsų socialinė pedagogė apie tai nekalba.

11. Ką reiškia šeimos planavimas? Kaip manote, ar tai reikalingas ir žmogui svarbus procesas? Kodėl?

Šeimos planavimas tai tarsi ateities nuspėjimas šeimoje, kiek vaikų turėti. Tai nėra, mano nuomone, labai reikalingas procesas, tačiau kitos šeimos apsieiti be tikslų ateities planų.

12. Ar su savo draugais pakalbate apie šeimas, kaip turėtų prasidėti kiekvienos darnios šeimos gyvenimas? Kokios tai temos?

Taip, nuolate šnekame apie ateitį, kokią šeimą norėtume turėti, ko tikimės iš ateities, kokia karjera mūsų laukia.

13. Kada jaunas žmogus jau gali pradėti planuoti šeimą? Kokios informacijos jam tuomet reikia ir kokia informacija yra svarbiausia? Kas turėtų suteikti šią informaciją? Ar šia tema kalbate, diskutuojate su mokykloje dirbančiu socialiniu pedagogu? Jei taip – kaip tai vyksta?

Jaunas žmogus gali šeimą kurti sulaukęs aštuoniolikos. Tada svarbu žinoti apie įvairias buitines avarijas, vaikus, pykčių sprendimus. Apie tai kalbėtis turėtų su tėvais, pedagogais, gal psichologu. Mes čia tema nediskutuojame.

14. Jei būtų galimybė su socialiniu pedagogu aptarti tau rūpimus klausimus, susijusius su draugyste, meile, šeima, kokios tai būtų temos, kurios būtų įdomios Tau. Parašykite jas ant lapelių.

- ***Kada geriausias laikas kurti šeimą?***
- ***Kaip žinoti, ar mergina yra ta vienintelė?***
- ***Kodėl mūsų tėvai nesupranta šiuolaikinių paauglių?***
- ***Kodėl tėvai dažnai prieštarauja santuokai su kitataučiu?***

15. Pabaik sakinį: „Draugystė, meilė ir šeima – kas sieja šiuos žodžius???”

... pasitikėjimas, pagarba ir nesavanaudiškumas.

3 PRIEDAS

1 lentelė

Paaugliams reikšmingų permainų vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pozityvios permainos	<i>Susijusios su naujais atsiradusiais įvairesniais užsiėmimais</i>	„Atsirado naujų užsiėmimų“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Pradėjau lankyti savanoriavimo būrelį (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „Pradėjau domėtis konstravimu, modeliavimu. Gal net norėčiau lankyti kokį būrelį... atsirado daug bendraminčių – tai iššūkis man“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).
	<i>Susijusios su mokymosi procesu</i>	„Dabar daug dėmesio skiriu mokslams, noriu gerai pabaigti mokyklą, turiu planų studijuoti psichologiją, domiuosi ja“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Perėjau į naują mokyklą, nauji užsiėmimai ir t.t.“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas).
	<i>Susijusios su santykiais su bendraamžiais, jų kaita</i>	„Susiradau daug naujų draugų, su kuriais praleidžia vis daugiau laiko“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „Pirmoji meilė, nauja mokykla, geriausios draugės persikėlimas gyventi į kitą šalį...“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas).
	<i>Susijusios su mokymosi aplinkos pasikeitimu</i>	„Pakeičiau mokyklą“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas)
	<i>Susijusios su šeimos aplinka, šeimos nariais</i>	„Šiuo metu didelių permainų mano gyvenime nėra, na nebent tai, kad brolis sukūrė šeimą, sunku priprasti prie to mamai, ir man tuo pačiu...“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).
Neutralus permainų vertinimas	<i>Permainos susijusios su fiziologiniais individo pokyčiais</i>	„Permainos – bręstu“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas)
	<i>Abstraktus permainų apibūdinimas</i>	„Permainų yra daug ir įvairių“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);

Emocijų raiška, patiriant paauglystės permainas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Teigiamos emocijos	<u>Gera savijauta</u>	„Visas permainas stengiuosi sutikti pozityviai ir išgyventi jas kuo lengviau“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); „Jaučiuosi gerai, nors ir dažnai tai yra man iššūkis“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolai).
	<u>Geras prisitaikymas</u>	„Jaučiuosi puikiai, nes puikiai pritaipau naujoje mokykloje, jaučiuosi mylinti ir mylima“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolai); „Prie visų permainų bandau prisitaikyti ir jam sekasi visai neblogai“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolai); „Prie visko yra greitai priprantama“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolai).
Neigiamos emocijos	<u>Nuovargis</u>	„Jaučiuosi dažnai pavargusi, nes turiu daug veiklos, dažnai daug kur nespėju“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai);
	<u>Konfliktai su šeimos nariais</u>	„Praleidžiu daug laiko su draugais, dėl to mama dažnai supyksta, tenka bartis“ (Julija, 15 metų, 5 protokolai);
Dviprasmiškas patiriamų emocijų vertinimas		„Patiriu tai džiaugsmą ir baimę“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolai); „Jaučiuosi pakankamai keistai“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai).

Draugui svarbūs bruožai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendrumas	<u>Bendri interesai, poreikiai, požiūris</u>	“Draugą reikia rinktis pagal save” (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); “O draugus, manau, turi sieti panaši nuomonė, pomėgiai, nuoširdumas, tarpusavio pagalba” (Agnė, 16 metų, 4 protokolai); “Bendros pokalbių temos, ištikimybė, nevidmainiškumas, pasitikėjimas, nuoširdumas” (Živilė, 16 metų, 3 protokolai); “Draugas turi būti kažkuo panašus į mane” (Julija, 15

		metų, 5 protokolas).
Pasitikėjimas	<u>Pasitikėjimas vienas kitu</u>	“Draugu turi pasitikėti, o ne apkalbinėti už akių – turi padėti, užjausti bet kur ir bet kada” (Armandas, 15 metų, 7 protokolas).
Pasiaukojimas, atsidavimas	<u>Ištikimybė</u>	Tikras draugas - tai draugas, esantis ištikimas, geras, linksmas, niekada nepaliekantis bėdoje” (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); “Renkantis draugą, svarbus draugo elgesys, požiūris į kitus žmones...svarbu, kad draugas nebūtų dviveidis, nuoširdus ir nesavanaudis”(Benediktas, 16 metų, 8 protokolas); “Kai draugai vienas kitą patikrina...nes tik įrodžius žmones galima vadinti tikrais draugais”(Povilas, 15 metų, 9 protokolas).
Pozityvi savijauta	<u>Išgyvenami teigiami jausmai ir emocijos</u>	“Renkantis draugą svarbu tai, kad tiek tu, tiek tavo draugas jaustųsi gerai”(Raminta, 14 metų, 6 protokolas);
	<u>Galimybė būti savimi</u>	“Žmonės pradeda draugauti, tada, kai vienas kitą pažįsta...nebijo būti savimi” (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);

4 lentelė

Informacijos apie draugystę šaltiniai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Įgyta patirtis	<u>Pasireiškianti per įvairias bendravimo formas, dviprasmiškas situacijas</u>	„Visada pats visko išmoksi apie draugystę su patirtimi“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Kai susikerta mūsų interesai, kai supranti, kad draugas tave palaiko...“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);
	<u>Pasireiškianti per naujai įgyjamą patirtį</u>	„Tiesą pasakius, nieko apie draugystę neklausinėju ir neskaitau... viską sužinau ir suvokiu pats...tai natūralus reiškinys ir nėra čia ko nežinoti“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas) „Manau daug informacijos sužinome ir patiriame patys – draugaudami, susirasdami naujų draugų“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas); „Bet tai suvoki pats, tai ne pasaka, kurią reikia pasakoti...bendraudant supranti, kas tikri draugai, o kas ne“ (Armandas, 15

		metų, 7 protokolas);
	<u>Sąveikaujanti su laiko patikrintais draugais</u>	„Man nepatinka pasitikėti vienadieniais draugais, noriu įsitikinti, kad tarp mūsų daug bendro, turim panašius pomėgius“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas).
	Mokykla	„Apie draugystę labiausiai sužinau iš mokyklinės aplinkos“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas)
	Draugai	„Patarti ir palaikyti turi ir draugai“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Pakalbam ir su draugais, kas įdomu“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas)
Šeima	<u>Tėvai</u>	Man apsispręsti padeda vyresnė sesuo, mama, kartais tėtis“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „„Šiaip visada pataria ir palaiko mama“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas); „Nežinau, turbūt tėvai papasakojo“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas); „Apie draugystę nuolat pasakoja mama, kiti šeimos nariai“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas)
	<u>Seserys, broliai</u>	Man apsispręsti padeda vyresnė sesuo (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);
	<u>Seneliai</u>	„Apie drauges pakalbu su močiute, nes mama ne visada supranta. Užtaria ir senelis“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas);
	<u>Šeimos nariai</u>	„Palaikyti turi šeima“ (Kontryna, 14 metų, 2 protokolas); „Geriausi patarimai ir didžiausias palaikymas – šeima“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);
Žiniasklaidos priemonės	<u>Internetas, literatūra</u>	„Daug sužinau iš interneto, žurnalų...čia labai daug informacijos, man ji įdomi“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „O ir internete bet kokių klausimų galiu rasti informacijos“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).

Meilės raiškos ypatumai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Santykis su meilės objektu	<u>Jaučiamas ryšys</u>	„Turi būti ryšys, tai puikus jausmas“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Tada, kai nebežiūri į kitos lyties atstovus, matai, tik vieną žmogų, jauti pasitikėjimą, begalinę meilę“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas); „Visų pirma, tai turi būti tvirta draugystė, o tik tada gal atsiranda galimybė kažkam kitam“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).
	<u>Rūpestis vienas kitu</u>	„Mylėti reiškia rūpintis vienas kitu“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Kai mylintys žmonės rūpinasi savo antra puse labiau nei savimi“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Kai myli, žinai, kad tas žmogus bus šalia, kai to reikės...“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas)
	<u>Abipusis noras būti drauge</u>	„Pradedame praleisti vis daugiau laiko, pažinti...randame ne tik privalumus, bet ir trūkumus“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Jausmai – abipusiai, nuoširdūs, o ne veidmainiški, piktavališki“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „...Jauti, jog esi kažkam labai reikalingas ir brangus“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).
Pasiuokojimas dėl kito		„Mylėti tai atiduoti visą save...aukotis drašiai dėl ateities kartu...“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas)
Pozityvūs išgyvenimai, emocijos	<u>Laimės pojūtis</u>	„Būti mylimam reiškia būti laimingesniu“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Mylėti ir būti mylimam...turbūt nieko nėra geriau“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas); „Širdyje – jaučiamas džiaugsmas, pakylėjimas, susižavėjimas, švelnūs jausmai (Povilas, 15 metų, 9 protokolas)
	<u>Saugumas</u>	„Jautiesi saugus, gali kitą mylėti, juo rūpintis“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Turi būti svarbiausias pasitikėjimas“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas)

Šaltiniai suteikiantys daugiausiai informacijos apie meilę

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Įgyta patirtis	<u>Asmeniniai išgyvenimai, patirtis</u>	„Manau, kol jos nepajusi ir nesužinosi, niekas juk to neapibūdins to žodžiais“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Tačiau kad ir kaip bebūtų, visi šį jausmą pajuntame patys ir nereikia nieko daugiau žinoti“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas). „Pajauti širdyje... kai mylėsiu, tada viską ir sužinosiu“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);
	<u>Patirtis šeimoje</u>	„Kiekvienas žinome ir pažįstame tą meilę, jei jos tik yra šeimose...jei augame matydami ją, įdomiausia ją patirti patiems“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);
Aplinka		„Apie meilę sužinau iš visų...Juk meilė mus supa visur“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);
Šeima	<u>Tėvai</u>	„Tėvai...turbūt“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Apie meilę pakalbame su mama, prisijungia ir sesuo... ji vyresnė turi vaikiną“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Apie meilę šiek tiek pasakojo tėvai“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas);
	<u>Kiti šeimos nariai</u>	„Apie tai supažindina šeimos nariai, bet kažko ypatingo iš čia nesužinam nes su tėvais nedrąsu atvirai kalbėti, gali nesuprasti“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).
Draugai, bendraamžiai	<u>Teikia daug informacijos šiuo klausimu</u>	„Daug kalbame su draugėmis apie tai...aptariame, kas tai per jausmas“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);
	<u>Pateikiama informacija neišsami, paviršutiniška</u>	„Turiu draugę, tad su ja ir kalbame apie viską ir atvirai...šiaip daug neatvirauja visiems apie jausmus, man tai asmeniškai (Julija, 15 metų, 5 protokolas);
Literatūra		„Apie meilę seniau daug skaičiau knygose, veikėjų šiltus jausmus...mane tai žavėdavo, tad manau, kad žinau pakankamai“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas)
Pedagogai		„Apie meilę sužinojau šiek tiek iš darželio auklėtojos...“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).

Diskusijų apie šeimas aktualumas ir reikšmingumas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Diskusijos aktualios	<i>Tai aktuali ir reikšminga tema tarp bendraamžių, kuomet išsakomi ateities lūkesčiai</i>	<p>„Taip, pakalbame dažnai. Kalbamės apie vyro atradimą, jo bruožus, vaikus“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);</p> <p>„Įdomu diskutuoti, sužinoti apie tai...Kalbame apie jausmus, ne tik apie gerus, bet ir pyktį“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);</p> <p>„Taip, nuolat šnekame apie ateitį, kokią šeimą norėtumėme turėti, kokio vyro tikimės, kokia karjera mūsų laukia“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).</p>
	<i>Tai aktuali ir reikšminga tema tarp bendraamžių, kuomet dalijamasi įgyta patirtimi</i>	„Mėgstame apie tai kalbėti, pasipasakojame apie savo šeimas“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas);
Tai nėra itin aktuali ir reikšminga tema tarp bendraamžių		<p>„Tai kažkiek domina, bet nelabai plačiai“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas);</p> <p>„Taip, kartais pakalbame...tai temos, kokios mes norėtume šeimos“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas);</p> <p>„Kartais pakalbame, temos būna įvairios, diskutuojame, apie kokias šeimas galvojame“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas).</p>
Tai visiškai neaktuali ir nereikšminga tema tarp bendraamžių		<p>„Kalbame paviršutiniškai, nieko konkretaus“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);</p> <p>„Su draugais apie tai nekalbame, svarbu nesipykti, ieškoti bendrų problemos sprendimų, viską aptarti“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).</p>

Informacijos apie šeimą šaltiniai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	<i>Šeimoje įgyta patirtis</i>	„Patys šeimos nariai, buvimas su jais“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas);

<p>Šeima</p>	<p><u>Sąmoningai perteikiama informacija patarimais, pamokymais</u></p>	<p>„Pati šeima turi suteikti daug informacijos apie tai, paruošti jai“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Tai pirmiausia tėvai, tačiau apie tai turėtų daugiau pasakoti ir mokykla“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas); „Visada patarimo galiu klausti mamos...“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Kalbame su tėvais kažkiek“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „Apie šeimos vertybes, tiek pasakoti, tiek parodyti pati šeima- mama ir tėtis“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas); „Didžiausią įtaką kalbėdami apie vertybes padaro tėvai... jie juk auklėja savo vaikus, mokydami jų vertybių“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas); „Apie šeimą sužinau iš pačios šeimos, tėvai nuolat kalba“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas)</p>
<p>Mokykla</p>	<p><u>Pedagogai</u></p>	<p>„Apie šeimos vertybes sužinome iš mokyklos“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Apie tai galiu pasikalbėti ir su klasės auklėtoja“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas).</p>
<p>Įgyta patirtis</p>		<p>„Kiekvienas turi suprasti, kas yra šeima, jos vertybės...“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas).</p>
<p>Bendraamžiai</p>	<p><u>Sprendimų ieškojimas</u></p>	<p>„Apie savo šeimas pasipasakojame tarp savo draugų, kartu ieškome sprendimų, kai susiduriame su kažkokia problema...“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);</p>
	<p><u>Aptarimas</u></p>	<p>„Aptariame apie tai su draugėmis“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas);</p>
	<p><u>Informacijos pateikimas</u></p>	<p>„Su draugais aptariame, kas įdomu, viską sužinau“ (Povilas, 15 metų).</p>

Pagrindiniai informacijos apie dviejų žmonių santykius šaltiniai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
	Igyta patirtis	„Kiekvienas su laiku patys juos išsiaiškinsime“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas);
	Šeima	„Apie dviejų žmonių santykius turi papasakoti šeima“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);
Mokykla	<u>Socialinis pedagogas</u>	<p>„Apie žmonių santykius supažindina mokykloje, socialinio pedagogo pateikiama informacija yra aiški ir išsami“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas);</p> <p>„Su socialiniu pedagogu aptariame visų pirma savo problemas, daug kalbame apie santykius... jei reikia jo galiu paklausti bet ko“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas);</p> <p>„Su socialiniu pedagogu kalbu apie tai, ko namuose nedrąsu klausti, o šiaip daug ką sužinau šeimoje“ (Raminta, 14 metų, 6 protokolas).</p> <p>„Apie šeimą, jos vertybes pasakoja socialinis pedagogas daugiau kalba apie lytinius santykius, nors reikia skirti šeimą ir seksą“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas);</p> <p>„Kalbame su socialiniu pedagogu, su juo dalyvaujame projekte“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);</p> <p>„Socialinis pedagogas apie tai kalba daug dalyvaujam projektuose, ieškome ir surandame naujų draugų“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas).</p>
	<u>Klasės auklėtojai</u>	„Kalbame su kai kuriais mokytojais, su auklėtoja per klasės valandėles, su socialiniu pedagogu, su juo dalyvaujame projekte“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas);

	<u>Ivairių disciplinų mokytojai</u>	„Kalbame su kai kuriais mokytojais“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai); „Apie šeimą, jos vertybes pasakoja tikybos mokytojas (Živilė, 16 metų, 3 protokolai)“
	Draugai	„Apie tai kalbame ir su draugais“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); „Daug kalbame apie tai su klasiokais...“ (Agnė, 16 metų, 4 prot.)
Kiti specialistai	<u>Psichologas</u>	„Šią informaciją turėtų pateikti žmonių santykius analizuojantys psichologai, kurie galėtų dirbti mokykloje, nors socialinė pedagogė apie tai nekalba“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai);

10 lentelė

Respondentams aktualių diskusijų tematika šeimos planavimo prevencijos plėtojimo kontekste

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Respondentams aktualios su draugyste susijusios temos	<u>Santykiai su bendraamžiais, jų puoselėjimas</u>	„Kaip elgtis su draugais, kad būtų visada suprantamas teisingai?“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolai).
	<u>Tikro, ištikimo draugo atradimas</u>	„Kaip atpažinti tikrus draugus“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolai); „Kaip susirasti tikrą, gerą draugą?“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); „Kaip surasti ištikimą draugą“ (Julija, 15 metų, 5 protokolai);
Respondentams aktualios su meile susijusios temos	<u>Meilės atsiradimo prielaidos</u>	„Ar kiekvieną žmogų aplanko meilė?“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolai); „Ar visi žmonės atranda savo antrą pusę?“ (Kotryna 14 metų, 2 protokolai);
	<u>Bendravimo su priešinga lytimi ypatumai</u>	„Ką reikia žinoti, bendraujant su vaikiniais?“ (Julija, 15 metų, 5 protokolai); Kaip žinoti, ar sutikta mergina gali būti ateityje kažkuo daugiau?“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai)
Respondentams aktualios su šeima susijusios temos	<u>Temos, susijusios su šeimos kūrimu, planavimu</u>	„Kodėl šeimose kartais žmonės vienas kitą skaudina ir dėl ko tada turi kentėti vaikai“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolai); „Kada geriausias metas kurti šeimą?“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolai)
	<u>Temos, susijusios su santykiais tarp vaikų ir</u>	„Kodėl tėvai mūsų nesupranta?“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolai); Kodėl tėvai nesupranta šiuolaikinių paauglių? (Benediktas,

	<i>tėvų</i>	16 metų, 8 protokolas); „Kodėl tėvai prieštarauja santuokai su kitataučiu asmeniu?“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas)
--	-------------	--

11 lentelė

Šeimos planavimo pradžiai reikšmingi kriterijai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Žmogaus branda ir tinkamas žmogaus pasirengimas	<i>Moralinis pasirengimas</i>	„Iš pradžių žmogus turi būti jau suaugęs ir tam morališkai pasirengęs“ (Rugilė, 15 metų, 1 protokolas); „Jaunas žmogus turi planuoti šeimą tada, kai yra subrendęs ir jos jau nori. Tada reikalinga tokia informacija, kuri gali suteikti naudos“ (Kotryna, 14 metų, 2 protokolas); „Šeimą planuoti reikėtų baigus studijas, turint darbą ir būstą“ (Armandas, 15 metų, 7 protokolas)
	<i>Individo amžius</i>	„Manau, tada kai sulauki pilnametystės... tada pats už save atsakai“ (Julija, 15 metų, 5 protokolas); „Jaunas žmogus gali kurti šeimą sulaukęs pilnametystės (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).
	<i>Asmeninis apsisprendimas</i>	„Kiekvienas tai turi nuspręsti pats... tiesiog kiekvienas turėtų žinoti, kiek atsidavimo ir darbo reikalauja šeima, kuria rūpintis juk reikia nuolat“ (Ramintas, 14 metų, 6 protokolas). „Manau, kad baigus mokslus, pradėjus dirbti.. svarbiausia žinoti, kad šeimoje galima ir nusivilti“ (Agnė, 16 metų, 4 protokolas); „Manau, kad kažkur nuo kokių 30 metų, kuomet tikrai supranti, kad to nori ir tau tampa aišku, jog tai rimta ir atsakomybė didžiulė“ (Povilas, 15 metų, 9 protokolas)
Procesas, kuriam reikšmingi jausmai ir kuri skatina žmogaus išgyvenimai		„Šeima yra planuojama tada, kai yra dviejų žmonių meilė ir yra galimybės jai – viskas svarbu“ (Živilė, 16 metų, 3 protokolas).
Tam tikro pobūdžio informacija, žinios		„Čia labai svarbu sužinoti apie tam tikrus netikėtumus, kurie gali nutikti šeimoje, apie vaikų priežiūrą, buitines problemas, pykčių sprendimus“ (Benediktas, 16 metų, 8 protokolas).